

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 10 sierpnia 2016 r.

Poz. 2910

UCHWAŁA NR XXIII/216/2016 RADY GMINY STAROGARD GDAŃSKI

z dnia 18 lipca 2016 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki na zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016 - 2019

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, w związku z art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016r. poz. 446) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r. poz. 1446 z późn. zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki na zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016 – 2019” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Starogard Gd.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Wiceprzewodniczący Rady
Gminy

Mieczysław Lampkowski

Załącznik do
Uchwały Nr XXIII/216/2016
Rady Gminy Starogard Gdański
z dnia 18 lipca 2016r.

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019

WES 84
P O L S K A

Opracowany przez Zespół

WGS84 Polska Sp. z o.o.
ul. Warszawska 14 lok. 5
05-822 Milanówek

www.wgs84.pl

Spis treści

1. Wstęp	4
1.1. Charakterystyka Gminy Starogard Gdański	6
1.2. Cele opracowania Programu	9
1.3. Podstawa prawna opracowania <i>Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019</i>	10
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	11
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
3.2. Zgodność <i>Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019</i> z dokumentami wojewódzkimi i powiatowymi	17
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
4.1. Zgodność <i>Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański</i> z dokumentami strategicznymi gminy	20
4.1.1. Plan odnowy miejscowości Barchnowy	21
4.1.2. Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015	22
4.1.3. Plan Odnowy Miejscowości Ciecholewy na lata 2010-2017	22
4.1.4. Plan Odnowy Miejscowości Dąbrówka	22
4.1.5. Plan Odnowy Miejscowości Jabłowo	23
4.1.6. Plan Odnowy Miejscowości Janin	23
4.1.7. Plan odnowy miejscowości Janowo	23
4.1.8. Plan rozwoju miejscowości Klonówka	24
4.1.9. Plan Odnowy Miejscowości Kokoszkowy	24
4.1.10. Plan Odnowy Miejscowości Kolincz	24
4.1.11. Plan Odnowy Miejscowości Koteże	24
4.1.12. Plan Odnowy Miejscowości Krąg	25
4.1.13. Plan odnowy miejscowości Linowiec	25
4.1.14. Plan odnowy miejscowości Lipinki Szlacheckie	25
4.1.15. Plan odnowy miejscowości Okole	25
4.1.16. Plan Odnowy Miejscowości Owidz	26
4.1.17. Plan Odnowy Miejscowości Rokocin	26
4.1.18. Plan Odnowy Miejscowości Rywałd	26
4.1.19. Plan Odnowy Miejscowości Siwiątka	26
4.1.20. Plan Odnowy Miejscowości Stary Las	26
4.1.21. Plan rozwoju miejscowości Sucumin	27
4.1.22. Plan Odnowy Miejscowości Sumin	27
4.1.23. Plan Odnowy Miejscowości Szpęgawsk	27
4.1.24. Plan Odnowy Miejscowości Trzcińsk	28
4.1.25. Plan odnowy miejscowości Zduny	28

4.1.26. Plan Odnowy Miejscowości Żabno.....	28
4.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	29
4.2.1. Zarys historii obszaru gminy	29
4.2.2. Krajobraz kulturowy	34
4.2.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	34
4.2.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	34
4.2.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	55
4.2.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	57
4.2.3.4. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe	58
4.2.3.5. Zasady ochrony konserwatorskiej w dokumentach planistycznych ..	59
4.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	62
4.2.5. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków	62
4.2.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	65
5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami	66
5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański	66
5.2. Priorytety w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański	73
5.3. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami	73
6. Monitoring procesu realizacji <i>Programu</i>	76
7. Potencjalne źródła finansowania realizacji <i>Programu</i>.....	78
8. Podsumowanie	87
9. Wykorzystane źródła danych	89

1. Wstęp

Celem polityki w dziedzinie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański jest konsekwentne i planowe realizowanie kompetencji władz lokalnych poprzez włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania działalności gminy oraz szczególnej dbałości o krajobraz kulturowy regionu. Polityka ta powinna się przejawiać w dążeniu do zachowania charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych regionu, a także rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej. Podnoszenie walorów zabytkowych ma na celu ich wykorzystanie w promocji kultury i dla rozwoju turystyki na terenie Gminy Starogard Gdański.

Poszanowanie tradycji historycznej i utożsamianie się z krajobrazem kulturowym regionu jest niezbędnym warunkiem podjęcia i przeprowadzenia prac, mających na celu zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański.

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 (zwany w dalszej części dokumentu *Programem*) składa się z dziesięciu rozdziałów:

- 1 **Wstęp**, w którym scharakteryzowano Gminę Starogard Gdański oraz omówiono cele realizacji Programu oraz podstawę prawną jego opracowania.
- 2 **Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami**, w którym opisany został stan prawny w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- 3 **Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**, gdzie omówione założenia dokumentów krajowych, wojewódzkich i powiatowych zostały uwzględnione w *Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019*.
- 4 **Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**, w którym przeanalizowano dokumenty strategiczne gminy, scharakteryzowano zasoby zabytkowe gminy, przedstawiono zarys historyczny i wykonano analizę stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy w odniesieniu do zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych. Ponadto zaprezentowano przestrzenne rozmieszczenie zabytków nieruchomych z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków i wytypowano zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.
- 5 **Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański. Analiza szans i zagrożeń**, gdzie przeprowadzono analizy dotyczące rozmieszczenia i stanu zachowania zabytków oraz wykonano analizę SWOT w zakresie dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański.
- 6 **Cele i planowane działania w odniesieniu do opieki nad zabytkami**, gdzie zostały określone priorytety i kierunki planowanych działań w zakresie opieki nad zabytkami.
- 7 **Instrumenty realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański**, które zostały podzielone na instrumenty: prawne, finansowe, koordynacji,

- społeczne i kontrolne.
- 8 **Zasady oceny realizacji Programu**, w którym zaproponowano wskaźniki oceny wdrażania Programu.
 - 9 **Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu**, w którym wskazano potencjalne źródła pozyskania wsparcia finansowego na realizację zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Samorządu Województwa Pomorskiego, Samorządu Gminy Starogard Gdański oraz środków Unii Europejskiej.
 - 10 **Podsumowanie.**

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 stanowi jeden z elementów wdrażania polityk przestrzennych i jako taki powinien stanowić podstawę do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie kierunków działań w zakresie opieki nad zabytkami. Środkiem prowadzącym do tego celu jest ustalenie w programie uwarunkowań i działań ochronnych wobec środowiska kulturowego oraz edukacyjnych i wychowawczych wobec lokalnej społeczności.

Przedmiotem opracowania *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

1.1. Charakterystyka Gminy Starogard Gdański

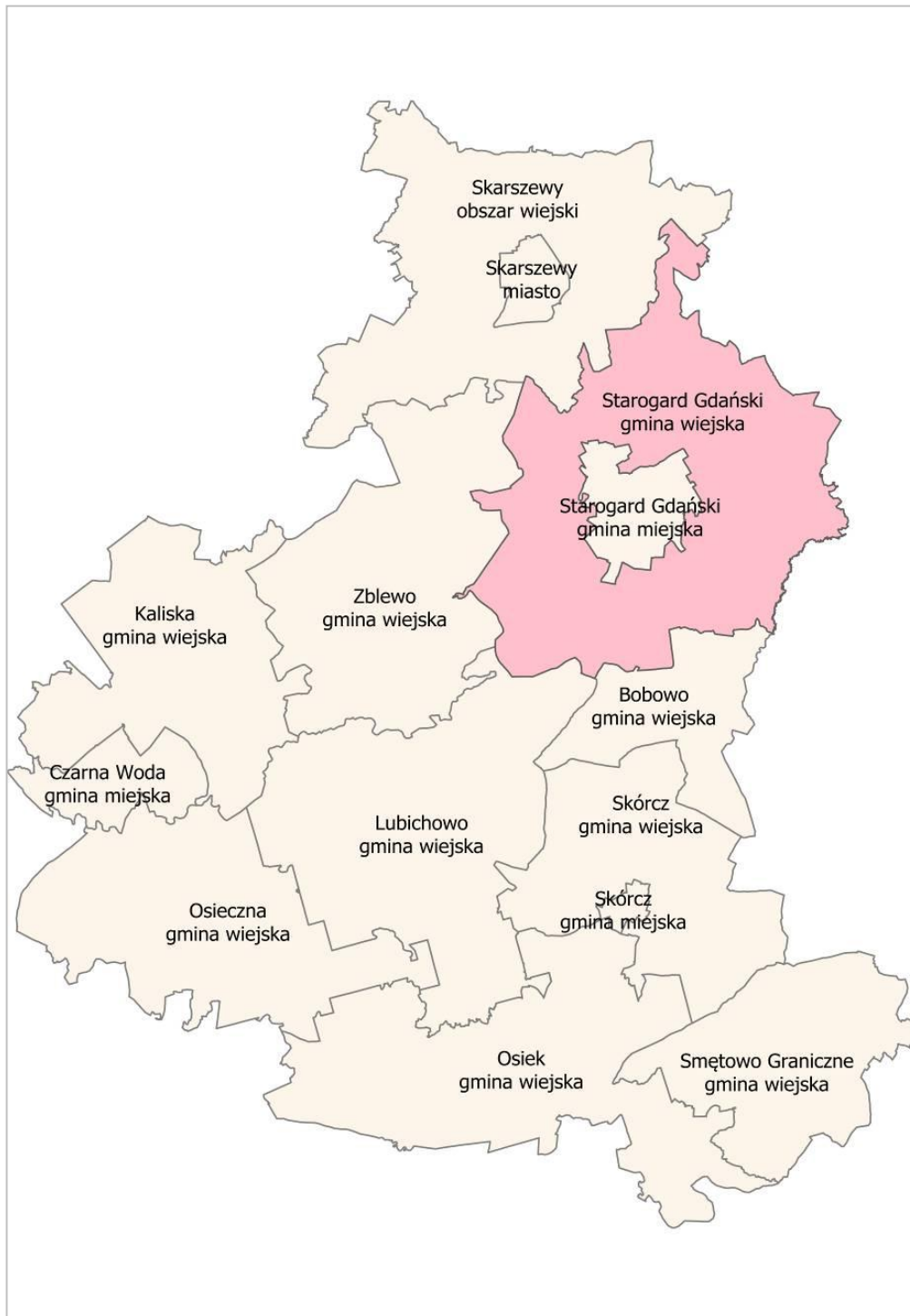
Gmina Starogard Gdański położona jest w południowej części województwa pomorskiego, w powiecie starogardzkim.

Mapa nr 1: Położenie Gminy Starogard Gdański w województwie pomorskim

Gmina Starogard Gdański graniczy z gminą Skarszewy na północy, gminą Zblewo na zachodzie, gminą Lubichowo i gminą Bobowo na południu oraz gminami Tczew, Subkowy, Pelplin (powiat tczewski) na wschodzie oraz z Miastem Starogard Gdański, które otacza.

Mapa nr 2: Położenie Gminy Starogard Gdański w powiecie starogardzkim

Gmina Starogard Gdański administracyjnie podzielona jest na 27 sołectw: Barchnowy, Brzeźno Wielkie, Ciecholewy, Dąbrówka, Janin, Janowo, Jabłowo, Klonówka, Kokoszkowy, Kolincz, Koteże, Krąg, Linowiec, Lipinki Szlacheckie, Nowa Wieś Rzeczna, Okole, Owidz, Rokocin, Rywałd, Sucumin, Sumin, Stary Las, Siwiałka, Szpęgawsk, Trzecińsk, Zduny, Żabno.

Powierzchnia Gminy wynosi 195 km², co stanowi 14% powierzchni powiatu starogardzkiego. Dominującym typem pokrycia terenu gminy są użytki rolne. Zajmują one łącznie 11.706 ha, tj. ok. 60% powierzchni gminy. Gminę Starogard Gdański według danych GUS z 2014 roku zamieszkiwało 15.898 mieszkańców, w tym 7.963 mężczyzn oraz 7.935 kobiet.

Według danych GUS z 2014 r. działalność gospodarczą w Gminie Starogard Gdański prowadziło 1.371 podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON. Biorąc pod uwagę formę prawną prowadzenia działalności, w sektorze publicznym działały 34 podmioty, a w sektorze prywatnym – 1.337. W sektorze prywatnym 1.131 podmiotów to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, pozostałą część stanowiło: 76 spółek handlowych, 11 spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego, 5 spółdzielni, 3 fundacje, 23 stowarzyszenia i organizacje społeczne.

W granicach Gminy Starogard Gdański położone są dwa obszary Natura 2000. Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Dolina Wierzycy (PLH220094) obejmuje dolinę Wierzycy, która ma charakter podgórski. Obszar charakteryzuje się wysokimi walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością biologiczną. Występuje tu 12 siedlisk programu Natura 2000 oraz wiele rzadkich, chronionych gatunków roślin i zwierząt, w tym bogatą ichtiofaunę. W dolinie Wierzycy spotkać można między innymi leńca bezpodkwiatkowego, gatunki ryb z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej - brzanki i głowacza białopłetwego, inne cenne gatunki ryb: pstrąga potokowego, lipienia, piekielnicy, strzebli potokowej i śliza. Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Grądy nad Jeziorami Zduńskim i Szpęgawskim (PLH220067) charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Około 90% całego obszaru zajmuje siedlisko subatlantyckiego grądu, w tym w części o idealnym stanie zachowania. Drzewostan jest wielogatunkowy, o pełnoskładowej strukturze wiekowej, o dynamicznie odnawiających się składnikach.

Na terenie Gminy, w jej północno-zachodnim fragmencie zlokalizowana jest część Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Wierzycy (6,4 km²), zaś w południowo-zachodniej części Gminy Obszaru Chronionego Krajobrazu Borów Tucholskich (2,2 km²). Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Zagospodarowanie tych obszarów powinno zapewnić stan względnej równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych.

Wśród zatwierdzonych form ochrony przyrody na terenie Gminy Starogard Gdański znajdują się także pomniki przyrody:

- ✓ letnia sosna pospolita (obwód 395 cm, wysokość 25 m) w Suminie, na terenie szkoły podstawowej. Data pierwszego ustanowienia: 31.05.1977 r.,
- ✓ grupa dębów szypułkowych (obwody: 4,40 m; 4,80 m; 3,20 m; 5,70 m; 3,90 m; wysokość 30 m). Zlokalizowane są one na terenie Leśnictwa Szpęgawsk, oddz.130 d. Data pierwszego ustanowienia: 30.09.1982 r.

Na terenie Gminy działalność prowadzi Lokalna Grupa Działania Chata Kociewia, która łączy podmioty gospodarcze, instytucje, samorządy i inne organizacje pozarządowe we wspólnym działaniu na rzecz rozwoju 14 gmin: Bobowo, Lubichowo, Kaliska, Osieczna, Osiek, Skarszewy, Skórcz, Stara Kiszewa, Starogard Gdański, Smętowo Graniczne, Zblewo, Liniewo, Czarna Woda, gmina miejska Skórcz. Jednym z głównych tematów strategicznych działalności LGD jest jak najlepsze wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000. Wyznaczony został również cel strategiczny pn. Wykorzystanie kociewskich zasobów naturalnych i kulturowych w kreowaniu nowych kierunków i wzmacnianie istniejących kierunków turystyki i działalności gospodarczej, usługowej, agroturystycznej.

Celem polityki w dziedzinie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański jest konsekwentne i planowe realizowanie kompetencji władz lokalnych poprzez włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania działalności gminy oraz szczególnej dbałości o krajobraz kulturowy regionu. Polityka ta powinna się przejawiać w dążeniu do zachowania charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych regionu, a także rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej. Podnoszenie walorów zabytkowych ma na celu ich wykorzystanie w promocji kultury i dla rozwoju turystyki na terenie Gminy. Poszanowanie tradycji historycznej i utożsamianie się z krajobrazem kulturowym regionu jest niezbędnym warunkiem podjęcia i przeprowadzenia prac, mających na celu zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański.

1.2. Cele opracowania Programu

Celem opracowania *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.) jest:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych

z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019*

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.). Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Do zadań własnych gminy zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 2001 r. *o samorządzie gminnym* (Dz.U. z 2015 r., poz. 1515) należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w szczególności w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawą do opracowania *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* jest umowa Nr PPN.411.2.2015 zawarta w dniu 15 czerwca 2015r. pomiędzy Gminą Starogard Gdański a WGS84 Polska Sp. z o.o.

2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, iż obowiązkiem państwa jest ochrona dziedzictwa narodowego (art. 5), upowszechnianie i równy dostęp do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), jak również wskazuje, iż każdy obywatel jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie (art. 86).

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.).

Definicja zabytku

Zgodnie z art. 3 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków

Ochrona zabytków w myśl zapisów art. 4 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, które umożliwiają, trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy

zabytku,

- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 6 ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie mogą także podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zabytki nieruchome

Zabytki nieruchome stanowią w szczególności:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią w szczególności:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, które dokumentują poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne to w szczególności:

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Formy ochrony zabytków

Ustawowymi formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za **pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Park kulturowy może zostać utworzony, zgodnie z art. 16 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, przez radę gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Może powstać w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona m.in. przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*). W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust.1 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 19 ust.1a *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia.
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków

W celu skutecznej opieki nad zabytkami istotne jest ponadto uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w następujących aktach prawnych:

1. *ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz.U. z 2015 r., poz. 199, z późn. zm.),
2. *ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (Dz.U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.),
3. *ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.),
4. *ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz.U. z 2013 r., poz. 627 z późn. zm.),
5. *ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (Dz.U. z 2014 r., poz. 518 z późn. zm.),
6. *ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (Dz.U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.),
7. *ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (Dz.U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w: *ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (Dz.U. z 2012 r., poz. 987) i *ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz.U. z 2012 r., poz. 642, z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy *ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz.U. z 2011 r., Nr 123, poz. 698 z późn. zm.).

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Przy opracowaniu *Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie krajowym (*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013, Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*), wojewódzkim (*Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż, Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej – Aktywni Pomorzanie, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*) oraz powiatowym (*Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020*).

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Misją *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013*, przyjętej przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Celem strategicznym strategii jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków.

W *Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, przyjętej 14 czerwca 2005 r., rozszerzono cele strategii, wprowadzono system jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Jednym z proponowanych kierunków działań jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów przemysłowych i powojaskowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz ich promocja.

Jako podstawowe wskaźniki monitoringu i ewaluacji *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego uznano:

- liczbę zabytków ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,

- ❑ liczbę obiektów zrewitalizowanych i odnowionych,
- ❑ wartość odnowionych zabytków kultury.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017

Jednym z założeń *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, przyjętego przez Radę Ministrów 24 czerwca 2014 r. uchwałą nr 125/2014, jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Rola tego programu polega na tworzeniu warunków, w których możliwe będzie opracowanie rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Realne efekty programu będą w znacznej mierze zależeć od stopnia zaangażowania, m.in. jednostek samorządu terytorialnego.

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* jest wzmocnienie roli, jaką pełni dziedzictwo kulturowe i ochrona zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. W ramach celów szczegółowych planuje się:

- ❑ wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- ❑ wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- ❑ tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach kierunków działań wymienione są, m.in.: porządkowanie rejestru zabytków nieruchomości, przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego* oraz *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, opracowanie standardów działań konserwatorskich dla poszczególnych typów i kategorii zabytków nieruchomości, wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.

W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* podkreślona została szczególna rola programów opieki nad zabytkami tworzonymi na wszystkich szczeblach administracji samorządowej. Wskazano, że te dokumenty są bardzo istotnym elementem zarządzania dziedzictwem kulturowym na szczeblu lokalnym. Postulowano także większe zaangażowanie samorządów (zwłaszcza gmin) w ochronę i opiekę nad zabytkami, a także wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków.

3.2. Zgodność Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 z dokumentami wojewódzkimi i powiatowymi

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020¹

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 została przyjęta przez Sejmik Województwa Pomorskiego uchwałą Nr 458/XXII/12 z dnia 24 września 2012 roku. Jednym z wyzwań strategicznych dla województwa pomorskiego do 2020 r. jest **Kapitał społeczny i tożsamość regionalna**. Należy podejmować działania mające na celu między innymi stymulowanie aktywności społecznej i kształtowanie regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych.

W Strategii zawarto cel strategiczny 1 *Nowoczesna gospodarka*, w ramach którego wyodrębniono cel operacyjny 1.3. pn. *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*. W wyniku realizacji zaplanowanych przedsięwzięć oczekuje się, że zostaną osiągnięte następujące efekty:

- całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej,
- unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony,
- wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych,
- silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020²

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 został przyjęty uchwałą nr 196/20/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 3 marca 2015 r. Jest jednym z narzędzi realizacji *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*. W ramach obszarów interwencji, adresowanych w *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Pomorskiego*, jest wykorzystanie potencjału kulturowego poszczególnych obszarów. Konieczność, m.in. optymalizacji wykorzystania potencjału kulturowego obszarów województwa pomorskiego, przekłada się na Oś Priorytetową 8. Konwersja. Działania w ramach tej osi priorytetowej skupiać się będą na rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach **Osi Priorytetowej 8. Konwersja** przewidziano dwa priorytety inwestycyjne:

- wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich,

¹ Uchwała Nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

² Uchwała Nr 196/20/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie przyjęcia „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020”.

- ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Wynikiem działań podejmowanych w ramach priorytetów inwestycyjnych będzie kompleksowa oferta turystyczna oparta na walorach dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego. Poprawie ma ulec stan i dostępność obszarów oraz obiektów dziedzictwa kulturowego. Dzięki podjętym działaniom pojawi się możliwość rozwoju gospodarczego tych obszarów.

Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż³

„Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż” jest narzędziem realizacji *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020*. Wśród najważniejszych wyzwań w tej dziedzinie w horyzoncie czasowym do 2020 r. wymienia się między innymi zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego, a ponadto: całoroczną, sieciową i kompleksową ofertę turystyczną i kulturalną, a także wizerunek regionu. W ramach **priorytetu 1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, zaplanowano wzmocnienie systemowego wsparcia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz kompleksowych renowacji obiektów zabytkowych. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu przede wszystkim poprawę stanu zachowania zabytków, trwałe ich zachowanie, a także zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego⁴

Głównym celem polityki przestrzennej województwa pomorskiego jest kształtowanie konkurencyjnej, dostępnej i spójnej struktury funkcjonaloprzestrzennej województwa pomorskiego, oddziałującej na silną i trwałą pozycję regionu w skali europejskiej, ograniczającej nadmierne zróżnicowania wewnątrzregionalne, ułatwiająca mobilność ludzi, dostępność do usług oraz sprawne i efektywne funkcjonowanie systemów infrastruktury.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego to m.in. ochrona i odnowa charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, tj.: układów ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno-terenowego, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwa kulturowego Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub oraz Kociewia), zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego wskazano następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

³ Uchwała Nr 1080/286/13 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2013 r. w sprawie przyjęcia „Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż”.

⁴ Uchwała nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 października 2009 r. w sprawie przyjęcia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

- ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,
- stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne,
- eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych,
- komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość,
- w gminnych dokumentach planistycznych należy:
 - ✓ zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych,
 - ✓ zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony,
 - ✓ określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane.

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020⁵

Wizja Powiatu Starogardzkiego została w *Strategii* określona następująco: *Powiat starogardzki to prężnie rozwijający się obszar, zapewniający swoim mieszkańcom bezpieczeństwo oraz wzrost jakości życia. To powiat szanujący dziedzictwo kulturowe oraz naturalne.*

Misją Powiatu Starogardzkiego jest, zgodnie ze *Strategią*, stymulowanie harmonijnego rozwoju wszystkich gmin powiatu, w celu wzmocnienia jego konkurencyjności i atrakcyjności na tle województwa oraz zapewnienie mieszkańcom oraz partnerom podstawy dla ciągłego i bezpiecznego wzrostu.

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020 określa cele strategiczne, cele operacyjne i działania. W ramach celu strategicznego *Nowoczesna gospodarka* zaplanowano między innymi promocję dziedzictwa kulturowego, a także podnoszenie jakości oferty kulturalnej i turystycznej.

⁵ Uchwała nr XLI/352/2014 Rady Powiatu Starogardzkiego z dnia 7 listopada 2014 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020 (dostępne: <http://www.prawomiejskowe.pl/institution/19010/legalact/157623/19010/htmlpreview>)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Zgodność Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański z dokumentami strategicznymi gminy

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 jest zgodny z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, tj.: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański, Strategią Rozwoju Gminy Wiejskiej Starogard Gdański na lata 2012-2022*, miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz planami odnowy miejscowości: Barchnowy, Brzeźno Wielkie, Ciecholewy, Dąbrówka, Jabłowo, Janin, Janowo, Kokoszkowy, Kolincz, Koteże, Krąg, Linowiec, Lipinki Szlacheckie, Okole, Owidz, Rokocin, Rywałd, Siwiałka, Stary Las, Sumin, Szpęgawsk, Trzcińsk, Zduny, Żabno i planami rozwoju miejscowości Klonówka i Sucumin.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański⁶

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański zostało przyjęte uchwałą nr XX/110/2015 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 16 listopada 2015 roku.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych.

Misją gminy, przedstawioną w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*, jest kształtowanie przestrzeni w sposób zapewniający jej obywatelom wysoki standard zamieszkania przy jednoczesnej ochronie zasobów przyrodniczych, wartości kulturowych i jakości ładu przestrzennego.

Wśród celów polityki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego wymieniono:

1. zapewnienie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego gminy w trakcie realizacji rozwoju przestrzennego,
2. uwzględnienie w planowanym rozwoju przestrzennym zadań zmierzających do: ochrony zachowanych obiektów zabytkowych i ruralistycznych oraz zbudowania nowej tożsamości gminy nawiązującej do wielesetletniej historii osadnictwa, będącej

⁶ Uchwała nr XX/110/2015 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 16 listopada 2015 r. w sprawie przyjęcia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański.

- fundamentem aktywizacji kulturalnej i społeczno-gospodarczej wspólnoty lokalnej,
3. stworzenie wizerunku gminy o wielowarstwowej tradycji historycznej oraz posiadającego wyraźną osobowość, z którą mogą się identyfikować mieszkańcy i przyjezdni,
 4. łączenie działań rozwojowych z ochroną istniejących obiektów zabytkowych poprzez: adaptację do nowych funkcji wraz z zachowaniem historycznej formy i charakteru, właściwe eksponowanie i udostępnianie oraz odtwarzanie zniszczonych form zabudowy i układów ruralistycznych.

Strategia Rozwoju Gminy Wiejskiej Starogard Gdański na lata 2012-2022⁷

Strategia Rozwoju Gminy Wiejskiej Starogard Gdański na lata 2012-2022 została przyjęta uchwałą Nr XXIV/290/2012 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 29 listopada 2012r. Misją Gminy Starogard Gdański jest zrównoważony rozwój gminy, który pozwoli przekształcić się gminie w wyróżniające się na tle powiatu atrakcyjne miejsce zamieszkania, pracy i wypoczynku. Podkreślona została konieczność zachowania równowagi pomiędzy aktywnością gospodarczą i ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego.

W ramach szczegółowych działań na terenie Gminy Starogard Gdański zaplanowano:

- rekonstrukcję grodziska średniowiecznego w miejscowości Owidz wraz z dalszą rozbudową,
- oznakowanie miejsc historycznych na terenie gminy,
- zagospodarowanie terenu nad jeziorem w Jabłowie,
- rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz pełniejsze wykorzystanie istniejących szlaków komunikacyjnych.

4.1.1. Plan odnowy miejscowości Barchnowy

Plan odnowy miejscowości Barchnowy został przyjęty uchwałą nr VIII/81/2011 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 27 czerwca 2011 r. Jego celem jest polepszenie jakości życia mieszkańców, poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integrację i aktywizację lokalnej społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi.

W ramach realizacji tego celu wskazano konieczność kultywowania dawnych tradycji kociewskich. Okazją do tego mogą być planowane przedsięwzięcia aktywizujące społeczność mieszkańców, m.in.: porządkowanie cmentarza, terenu przy i kapliczki przydrożnej oraz zorganizowane zajęcia świetlicowe.

⁷ Uchwała nr XXIV/290/2012 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 29 listopada 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Wiejskiej Starogard Gdański na lata 2012-2022.

4.1.2. Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015

Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015 został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXVII/294/2009. Jego realizacja ma przede wszystkim służyć integracji społeczności lokalnej, większemu zaangażowaniu w sprawy wsi, zagospodarowaniu wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz rozwojowi organizacji społecznych. Do słabych stron wsi zaliczono m.in. niedostateczną liczbę miejsc infrastruktury społecznej i kulturowej. Kultywowanie tradycji kociewskich postrzegane jest przez mieszkańców wsi jako silna strona miejscowości.

W ramach Priorytetu I *Rozwoju Zasobów Kulturowych* przewidziano rewitalizację zabytkowego budynku szkoły na potrzebę aktywizacji społecznej i kultywowania tradycji społeczności, którego celem ma być oprawa jakości życia mieszkańców poprzez stworzenie warunków do rozwoju społecznego, kultywowania tradycji miejscowości i Kociewia zmierzające do umocnienia poczucia tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania.

Wypełniając Priorytet III *Rozwój Zasobów Ludzkich* mieszkańcy będą dążyć do sławienia gwary kociewskiej oraz rozpowszechniania wiedzy o kulturze poprzez organizację corocznego konkursu z wiedzy i twórczości Bernarda Janowicza. W ramach Priorytetu IV *Pogłębienie Poczucia Tożsamości* planowana jest organizacja uroczystości związanych z obchodem dni świątecznych takich jak Dożynki Wiejskie i in.

4.1.3. Plan Odnowy Miejscowości Ciecholewy na lata 2010-2017

Plan Odnowy Miejscowości Ciecholewy na lata 2010-2017 został przyjęty uchwałą nr LIII/509/2010 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 10 listopada 2011 r. Realizacja *Planu Odnowy* umożliwi rozwój społeczno-ekonomiczny, aktywizację ludności oraz realizację projektów związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi i podniesienie jej atrakcyjności turystycznej.

W *Planie* wskazano konieczność kultywowania dawnych tradycji kociewskich. Jako miejsce, gdzie mieszkańcy mogliby się spotkać w celu zachowania więzów społecznych i podtrzymywania tradycji związanych z regionem wskazano świetlicę wiejską. W związku z istniejącymi planami konieczna jest rozbudowa świetlicy. W budynku świetlicy oprócz spotkań wiejskich odbywać się mogą także biesiady kulturalne oraz kursy z zakresu regionalizmu (np. nauka gwary, gotowania tradycyjnych, kociewskich potraw, nauka haftu kociewskiego).

4.1.4. Plan Odnowy Miejscowości Dąbrówka

Plan Odnowy Miejscowości Dąbrówka został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLV/474/2014 z dnia 21 lipca 2014 r. Za jeden z najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego znajdujących się na terenie wsi uznano kościół p.w. Podwyższenia

Krzyża Świętego w Dąbrówce. W kościele znajduje się XV-wieczna gotycka pieta. Zasobami dziedzictwa kulturowego są również tradycje kociewskie. Na terenie wsi, w celu ochrony kultury kociewskiej, reaktywowano we wrześniu 2000 r. Koło Gospodyń Wiejskich. Do działań mających na celu kultywowanie tradycji i obyczajów oraz aktywizację mieszkańców należą organizowane przez Radę Sołecką, Koło Gospodyń Wiejskich, Ochotniczą Straż Pożarną i mieszkańców Dożynki.

4.1.5. Plan Odnowy Miejscowości Jabłowo

Plan Odnowy Miejscowości Jabłowo został przyjęty uchwałą nr XVI/181/2012 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 22 marca 2012 r. Celem *Planu* jest polepszenie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny oraz integracja i aktywizacja lokalnej społeczności oraz wzrost atrakcyjności turystycznej wsi Jabłowo.

Planowanymi zadaniami, mającymi na celu kultywowanie tradycji i obyczajów Kociewia oraz propagowanie kociewskiej kuchni są:

- dożynki,
- spotkania w świetlicy opiekuńczo-wychowawczej w Jabłowie,
- gminne i powiatowe turnieje Kół Gospodyń Wiejskich,
- rajd turystyczny im. Maryli Szarmach „Kociewskie Wędrówki”.

4.1.6. Plan Odnowy Miejscowości Janin

Plan Odnowy Miejscowości Janin został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr VII/69/2011 z dnia 19 maja 2011 r. Ważnym zasobem dziedzictwa kulturowego wsi Janin są tradycje oraz gwara kociewska. Aby możliwe było zachowanie istniejących więzi społecznych, kultywowanie i podtrzymywanie tradycji, niezbędne jest utworzenie miejsca, gdzie mieszkańcy mogliby się spotykać. Z inicjatywy mieszkańców wydzielony został teren, na którym utworzone zostanie centrum kulturalno-edukacyjne, gdzie oprócz spotkań wiejskich, sportowych i rekreacyjnych możliwe będzie też organizowanie biesiad kulturalnych z zakresu regionalizmu.

4.1.7. Plan odnowy miejscowości Janowo

Plan odnowy miejscowości Janowo został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXVII/295/2009. Do zasobów dziedzictwa kulturowego zaliczono bliskie mieszkańcom tradycje kociewskie. Główna inwestycja na terenie miejscowości to budowa świetlicy wiejskiej, która ma służyć jako centrum rozwoju społecznego, kulturalnego i edukacyjnego dla mieszkańców. W latach 2011-2012 zaplanowano organizowanie kursu tradycji, gwary i kuchni kociewskiej, co ma służyć podtrzymywaniu dziedzictwa kulturowego Kociewia.

4.1.8. Plan rozwoju miejscowości Klonówka

Plan rozwoju miejscowości Klonówka, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/225/2008 z dnia 30 czerwca 2008 r., który wśród walorów architektury wiejskiej, wymienia kościół parafialny św. Katarzyny, obelisk Ceynowy oraz mur (odrestaurowany w ostatnich latach, ale wymagający dalszych prac). W celu wyeksponowania zabytkowego kościoła zaplanowano jego zewnętrzne oświetlenie.

4.1.9. Plan Odnowy Miejscowości Kokoszkowy

Plan odnowy miejscowości Kokoszkowy, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXXVI/385/2009 z dnia 29 października 2009 r., którego celem jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integracja i aktywizacja społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi. Według zapisów *Planu* wśród obecnych mieszkańców zauważa się ograniczenie kontynuacji wielowiekowej tradycji kociewskiej. Celem popularyzacji wiedzy o historii wsi zamierza się organizować festyn historyczny „Nasze początki”. Mieszkańcy zaplanowali także podtrzymanie tradycji dożynek wiejskich. Zakładane cele planu przewidują wzrost znaczenia wsi jako lokalnego ośrodka rozwoju kultury, edukacji, sportu i rekreacji.

4.1.10. Plan Odnowy Miejscowości Kolincz

Plan odnowy miejscowości Kolincz został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr LIII/507/2010 z dnia 10 listopada 2010 r. Celem *Planu* jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integracja i aktywizacja społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi. Do obiektów zabytkowych, znajdujących się na terenie wsi, zaliczyć można dwie elektrownie wodne, budynek po byłej szkole, dworek szlachecki oraz leśniczówkę Kochanki. Istotne dla mieszkańców wsi są również kultywowane tradycje kociewskie. Aby podtrzymywać tradycje i dziedzictwo kulturowe Kociewia zostanie zorganizowany przez Koło Gospodyń Wiejskich kurs tradycji, gwary i kuchni kociewskiej. W celu kultywowania tradycji i aktywizacji mieszkańców organizowane będą także festyny integracyjne.

4.1.11. Plan Odnowy Miejscowości Koteże

Plan odnowy miejscowości Koteże został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr L/474/2010 z dnia 9 września 2010 r. Celem *Planu* jest podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczny, kulturalny, fizyczny, integrację i aktywizację społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi. Do zasobów dziedzictwa kulturowego, znajdujących się na terenie wsi, należą zabytkowe domy mieszkalne, budynki gospodarcze oraz budynek szkoły przy ulicy

Wróblewskiego. Zagrożone jest podtrzymywanie tradycji kociewskich. Aby przeciwdziałać postępującemu zapomnieniu kultury kociewskiej w 2000 r. reaktywowano Koło Gospodyń Wiejskich.

4.1.12. Plan Odnowy Miejscowości Krąg

Plan Odnowy Miejscowości Krąg został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr L/469/2010 z dnia 9 września 2010 r. Najcenniejszymi obiektami znajdującymi się na terenie wsi Krąg są: kościół poewangelicki, pałac dworski oraz cmentarz ewangelicki. Do zasobów dziedzictwa kulturowego należą tradycje kociewskie. W celu podtrzymania możliwości spotykania się mieszkańców w trakcie imprez okolicznościowych i spotkań konieczny jest remont budynku szkoły. Stworzy to warunki do kultywowania tradycji i obyczajów Kociewia. Okazjami do podtrzymywania tradycji kociewskich będą także festyny wiejskie i spotkania wigilijne.

4.1.13. Plan odnowy miejscowości Linowiec

Plan odnowy miejscowości Linowiec został przyjęty uchwałą nr LI/480/2010 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 30 września 2010 r. Cennym obiektem jest budynek byłej szkoły, w którym obecnie znajduje się świetlica wiejska. Podobnie jak i w innych wsiach gminy do cennych zasobów dziedzictwa kulturowego zaliczyć można tradycje kociewskie. W celu podtrzymywania tradycji i obyczajów Kociewia organizowane będą festyny wiejskie oraz kursy tradycji, gwary i kuchni kociewskiej.

4.1.14. Plan odnowy miejscowości Lipinki Szlacheckie

Plan odnowy miejscowości Lipinki Szlacheckie został przyjęty uchwałą nr LIII/508/2010 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 10 listopada 2010 r. Wśród zasobów dziedzictwa kulturowego wymienić należy kultywowanie tradycji kociewskich. W celu utworzenia dla mieszkańców miejsca spotkań, w którym możliwe byłoby kultywowanie tradycji i obyczajów kociewskich zostanie przejęty oraz przystosowany do funkcji świetlicowej parter dawnego budynku szkoły. Organizowane będą także: festyn Pożegnanie Lata, spotkania wigilijne, a także zajęcia związane z kuchnią Kociewia oraz dorobkiem artystycznym regionu.

4.1.15. Plan odnowy miejscowości Okole

Plan odnowy miejscowości Okole został przyjęty uchwałą nr LII/497/2010 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 28 października 2010 r. Główną inwestycją, dzięki której możliwe będzie podtrzymywanie tradycji kociewskich, jest budowa świetlicy wiejskiej. Planuje się również organizację przedsięwzięć mających na celu kultywowanie tradycji Kociewia: festynów wiejskich i spotkań wigilijnych.

4.1.16. Plan Odnowy Miejscowości Owidz

Plan odnowy miejscowości Owidz został przyjęty uchwałą nr XI/122/2011 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 27 października 2011 r. Owidz, w związku ze swoją długą historią, charakteryzuje się obecnością obiektów zabytkowych. Do najważniejszych należy dworek secesyjny wraz z parkiem angielskim. W Owidzu znajduje się także średniowieczne grodzisko, którego rekonstrukcja jest w trakcie realizacji. Jest to najistotniejsze zadanie, obecnie realizowane na terenie miejscowości, związane z dziedzictwem kulturowym. Zasobami dziedzictwa kulturowego są także tradycje kociewskie. W celu ich podtrzymywania planowane jest organizowanie festynów na pożegnanie wakacji, spotkań wigilijnych, zajęć w świetlicy opiekuńczo-wychowawczej oraz w przedszkolu. Zaplanowano także działania kulturalne na terenie odrestaurowanego grodziska.

4.1.17. Plan Odnowy Miejscowości Rokocin

Plan odnowy miejscowości Owidz został przyjęty uchwałą nr L/474/2010 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 2 lipca 2010 r. Celem tego dokumentu jest polepszenie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integracja i aktywizacja naszej społeczności oraz wzrost atrakcyjności naszej wsi. Jedynym zasobem kulturowym jest zabytkowy zespół parkowo-dworski.

4.1.18. Plan Odnowy Miejscowości Rywałd

Plan odnowy miejscowości Rywałd został przyjęty uchwałą nr XLIV/469/2014 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 26 czerwca 2014 r. Najcenniejszymi zasobami dziedzictwa kulturowego miejscowości Rywałd są: figura Najświętszej Maryi Panny, pałac, zabytkowa brama wjazdowa do dawnego PGR, stodoła oraz zespół budynków przy ulicy Okrężnej. Istotne dla mieszkańców są także tradycje kociewskie. W celu podtrzymywania tradycji i obyczajów Kociewia planuje się organizację festynów wiejskich.

4.1.19. Plan Odnowy Miejscowości Siwiałka

Plan odnowy miejscowości Siwiałka został przyjęty uchwałą nr VII/68/2011 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 19 maja 2011 r. Z zasobów dziedzictwa kulturowego w Siwiałce znajduje się zaniedbany cmentarz poniemiecki oraz grodzisko nizinne na północno-wschodnim brzegu Jeziora Godziszewskiego. Podtrzymywane są także tradycje i gwara kociewska.

4.1.20. Plan Odnowy Miejscowości Stary Las

Plan odnowy miejscowości Stary Las został przyjęty uchwałą nr XLIV/468/2014 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 26 czerwca 2014 r. Celem *Planu* jest polepszenie jakości

życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integrację i aktywizację naszej społeczności oraz wzrost atrakcyjności miejscowości.

4.1.21. Plan rozwoju miejscowości Sucumin

W ramach *Planu rozwoju miejscowości Sucumin*, przyjętego uchwałą nr XXVIII/245/2005 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 24 marca 2005r., zaplanowano edukację mieszkańców w zakresie dawnych tradycji, organizację warsztatów regionalnych (rękodzieła artystycznego, ginących zawodów, gwary i pieśni kociewskich i in.). Postanowiono także stworzyć zbiór dawnych obyczajów i tradycji na podstawie informacji zebranych od mieszkańców Sucumina. Istotne dla mieszkańców wsi jest także przeprowadzenie remontu i modernizacji zabytkowego pałacu.

4.1.22. Plan Odnowy Miejscowości Sumin

Plan odnowy miejscowości Sumin, przyjęty uchwałą nr XXXIX/400/2010 Rady Gminy Starogard Gdański w dniu 21 stycznia 2010 r., przedstawia wizję rozwoju wsi, która brzmi: „Sumin przyjaznym miejscem zamieszkania ludzi w bezpiecznym i zdrowym środowisku, rozwijającym bazę usługową, edukacyjną, rekreacyjno-sportową i turystyczną oraz utrzymującym i rozwijającym rodzinne gospodarstwa rolne. Odnawiającym i chroniącym zasoby dziedzictwa kulturowego.” Społeczność traktowana jest jako zintegrowana, kultywująca obyczaje i tradycje. Corocznie organizowane są imprezy kulturalno-integrujące mieszkańców: dożynki parafialne, festyn świętojański, jasełka połączone z gwiazdką dla dzieci przedszkolnych, śmigus-dyngus. Przewiduje się kontynuację rewitalizacji zespołu parkowo-dworskiego z zagospodarowaniem terenu rekreacyjnego nad jeziorem Sumińskim oraz dalsze znakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie. Mieszkańcy chcą promować dziedzictwo kulturowe wsi poprzez utworzenie ekomuzeum w oparciu lokalne zasoby.

4.1.23. Plan Odnowy Miejscowości Szpęgawsk

Plan odnowy miejscowości Szpęgawsk został przyjęty uchwałą nr XVII/183/2012 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 22 marca 2012 r. W Szpęgawsku zachowały się nieliczne świadectwa minionych wieków. Z zabudowań XIII-wiecznego kościoła zachował się do dnia dzisiejszego wyłącznie krzyż. Najlepiej zachowanym zabytkiem jest XIX-wieczny zespół dworsko-parkowy. Na terenie wsi znajdują się także XIX-wieczne domy mieszkalne i szkoła. W Lesie Szpęgawskim natomiast zostało pochowanych w grobach masowych 7.000 ofiar pomordowanych w trakcie II wojny światowej. Z dziedzictwa kulturowego zachowały się do naszych czasów, m.in. tradycje kociewskie. W ramach kultywowania tradycji kociewskich na terenie wsi organizowane będą, m.in. Jasełka.

4.1.24. Plan Odnowy Miejscowości Trzcińsk

Plan Odnowy Miejscowości Trzcińsk został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr LIII/510/2010 z dnia 10 listopada 2010 r. Celem planu jest poprawa warunków miejsca zamieszkania lokalnej społeczności oraz integracja poprzez wspólne działania. Ważnym zasobem dziedzictwa kulturowego miejscowości Trzcińsk są tradycje oraz gwara kociewska. Do dziedzictwa kulturowego należy również mały cmentarz ewangelicki, na którym pochowani są członkowie niemieckich rodzin zamieszkujących Trzcińsk.

4.1.25. Plan odnowy miejscowości Zduny

Plan odnowy miejscowości Zduny został przyjęty uchwałą nr VII/70/2011 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 19 maja 2011 r. Celem planu jest polepszenie jakości życia mieszkańców, poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integrację i aktywizację lokalnej społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi.

Do zasobów kulturowych miejscowości zalicza się tradycje kociewskie, które są bliskie jej mieszkańcom. Okazję do kultywowania tychże tradycji mogą stanowić planowane przedsięwzięcia mające na celu aktywizację lokalnej społeczności. Są to m.in.: budowa zielonej świetlicy (mającej na celu, m.in. stworzenie warunków do kultywowania tradycji kociewskich).

4.1.26. Plan Odnowy Miejscowości Żabno

Plan Odnowy Miejscowości Żabno został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXII/263/2012 z dnia 13 września 2012 r. Jednym z najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego są tradycje kociewskie, które nadal są bliskie mieszkańcom. Do działań powiązanych z dziedzictwem kulturowym należy m.in. budowa zielonej świetlicy, w ramach której mieszkańcy miejscowości mogliby zaspokoić swoje potrzeby społeczne i kulturalne, aktywizować i integrować się poprzez kultywowanie tradycji i obyczajów kociewskich.

4.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

4.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Ziemia starogardzka należy do Kociewia – regionu etnograficznego, który stanowi część Pojezierza Wschodniopomorskiego. Jest to jeden z najdawniej zasiedlonych obszarów Polski północnej. Najstarsze ślady osadnicze datowane są na epokę kamienia.

Pierwsza pisana wzmianka o wsi **Brzeźno Wielkie** pochodzi z 1248 r. Kolejne informacje pochodzą z 1292 r. (villa Bresna) oraz z 1295 r. (Bresno). Miejscowość wymieniana była także jako Bresno i Bresow – 1323 i 1342 r., Bresin 1402-1415, Breszno - 1471, Brzieszno - 1570 oraz Brzezno - 1583 r. Nazwa wsi najprawdopodobniej pochodzi od słowa *brzoza, brzezina* – od lasów wykarczowanych w XIV w. Pochodzenie nazwy miejscowości może być związane z jeziorem Brzeźno – dziś nieistniejącym. Wieś położona była przy średniowiecznym szlaku kupieckim biegnącym z południa Europy do Gdańska. Miejscowość była terenem wojen od 1046 r., aż po II wojnę światową. Okres międzywojenny był czasem spokojnego rozwoju wsi. W 1937 r. na terenie wsi działały dwie piekarnie, trzy sklepy oraz karczma. Pod koniec II Wojny Światowej wieś została zbombardowana przez radzieckie samoloty. Spłonęła wówczas remiza, stodoła i dom wiejski. W 1952 lub 1953 r. wieś otrzymała nazwę Brzeźno Wielkie .

Dąbrówka (niemiecka nazwa wsi – *Dombrowken*) w XIX wieku była to wieś królewska zlokalizowana przy głównym trakcie ze Skórcza do Starogardu, zastąpionym następnie przez nową szosę do Bobowa. Obejmowała 42 posiadłości włościańskie i 18 ogrodników – łącznie 78 domów mieszkalnych z 490 mieszkańcami katolickimi oraz 164 osobami wyznania ewangelickiego. Wieś należała do Parafii Bobowo. Na miejscu istniała szkoła oraz kościół Znalezienia Św. Krzyża .

Niemiecka nazwa wsi **Jabłowo** to *Jablau*. Po raz pierwszy w zapisach historycznych nazwa wsi pojawiała się w XII wieku. Wieś zlokalizowana jest nad jeziorem, w pobliżu którego w XIX wieku przebiegały dwa bite trakty: jabłońsko-pepliński i starogardzko-skórzecki. Jabłowo było pierwotnie królewską wioską, a od XVI wieku należało do starostwa gniewskiego. Gdy starostwo gniewskie zostało oddane we władanie królowi Janowi Sobieskiemu, podarował on wieś Samuelowi Czarlińskiemu. W miejscowości znajdowały się liczne murowane zabudowania gospodarcze, dwór oraz kościół filialny przyłączony do Starogardu, a ponadto elementarna szkoła katolicka i poczta. 475 mieszkańców katolickich i 72 ewangelików zamieszkiwało 33 domy .

Nazwa miejscowości **Klonówka** pochodzi od słowa *klon*. Niemiecka nazwa wsi to *Klonowken*. Pod koniec XIX w. Klonówka obejmowała folwarki: Mosty, Najmusy i Marywil. Wieś zajmowała wówczas 5.363 morgi ziemi. Liczyła 37 domostw zamieszkiwanych przez 497

katolików i 8 ewangelików. Znajdował się tam kościół parafialny, szkoła, ogród z parkiem oraz dwór.

Wieś była dobrami królewskimi, a jej kolejni dzierżawcy legitymowali się szlacheckim pochodzeniem. Od 1760 r. właścicielami byli Kalksteinowie, po pozyskaniu Klonówki przez Jerzego Kalksteina. Następnie po 151 latach przeszła ona w ręce Rodziny Rudowskich.

Na terenie wsi odnaleziono ślady osadnictwa z różnych okresów pradziejowych w tym z wczesnej epoki żelaza i okresu średniowiecza. We wczesnym średniowieczu istniały też dwa grody obronne, z których zachowały się grodziska nazywane współcześnie Wałami Szwedzkimi i Zakłątą Górą. Jeszcze w 1877 r. istniał uszkodzony w części krąg kamienny.

Kokoszowy pod koniec XIX w. opisano pod nazwą Kokoszki. W języku niemieckim zwana była *Kokoschken*. Wieś kościelna zlokalizowana była przy bitym trakcie starogrodzko-skarszewskim. Pod koniec XIX w. mieszkańcy stanowili 298 katolików, 69 ewangelików skupionych w 21 domach. Za czasów ksiąząt pomorskich w granicach wsi istniały dwie osady – Małe i Wielkie Chojno, wymienione po raz ostatni w dokumentach z 1287 r. W 1198 r. Książę Grzymisław podarował wieś z okolicą Joannitom, po których dobra przejęli Krzyżacy, następnie tereny te przeszły w ręce Polaków. Kościół zlokalizowany we wsi służył luteranom, dopiero w 1596 r. biskup kujawski ponownie go poświęcił i oddał katolikom.

Krąg (z niemieckiego – *Kranken*) to dawniej dobra rycerskie w powiecie starogrodzkim. Wieś ulokowano nad jeziorem Kręskim blisko rzeki Wierzycy, która napędzała młyn Kręski. W XIX w. obszar obejmował 4.003 morgi ziemi i zamieszkały był przez 203 mieszkańców katolickich i 70 ewangelików. Wieś liczyła 26 domów i należała do parafii Kokoszki. Istniała tu też poczta oraz szkoła. Wieloletnimi właścicielami wsi była szlachecka rodzina Kręcich.

Pierwsze wzmianki o **Nowej Wsi Rzecznej** pojawiają się w dokumentach z czasów panowania krzyżackiego w 1348 r. Wieś występuje tam pod pochodzącą od lasów nazwą – *Molenwald*. Nazwa ulegała zmianom, tj. po powrocie Pomorza do Polski przemianowano ją na Nową Wieś, w okresie zaborów na *Neudorf*, a w 1953 r. na Nową Wieś Rzeczną. W latach 1448-1449 w krzyżackich spisach czynszowych zostało wymienione uposażenie parafii wynoszące 4 włóki. Od 1 października 1472 r. Nowa Wieś zarządzana była przez starostę starogardzkiego Fabiana Legendorfa, a później przez jego następców. W ciągu stu lat obszar wsi powiększył się o 10 łanów i w II poł. XVI w Nowa Wieś zajmowała już obszar 60 łanów, z czego 6 należało do sołtysa a 4 do proboszcza. We wsi znajdował się kościół filialny św. Anny, przejęty przez innowierców w okresie reformacji i zwrócony ok. 1600 r. katolikom. Zniszczony został przez Szwedów wraz z całą wsią w 1655 r. W 1661 r. starostwo starogardzkie objął Władysław Denhoff i przekazał Nową Wieś w dzierżawę pułkownikowi wojska polskiego Chrystianowi Stanisławowi Gumkowskiemu, który odbudował wieś i ze wsi sołectkiej stała się folwarkiem królewskim. W 1670 r. z dobrowolnych składek parafian odbudowano kościół. W 1765 r. Stanisław August Poniatowski nadał sołectwo w Nowej Wsi obejmujące 6 włók (ok. 100 ha) gruntów Walerianowi Piwnickiemu, lecz już w 7 lat później

w wyniku I rozbioru Polski na prawie 150 lat Pomorze trafiło pod panowanie Prus. Ówczesny dzierżawca Antoni Zembrzycki zarządzał już obszarem wsi o powierzchni 460 ha.

W 1879 r. we wsi istniało 17 domów zamieszkiwanych przez 45 rodzin, łącznie 254 mieszkańców. Obszar dóbr obejmował 788,87 ha w tym 540,69 ha gruntów ornych, 38,63 ha łąk, 134,36 ha pastwisk, 46,33 ha lasów, 18,4 ha nieużytków i 10,46 ha wód. Urząd Stanu cywilnego oraz szkoła symultanna zlokalizowane były w Rokocinie. We wsi nie było także poczty, więc mieszkańcy korzystali z jej usług w Starogardzie, gdzie znajdowała się także najbliższa stacja kolejowa. W 1888 r. wybudowano gorzelnię. W roku 1904 majątek obejmował powierzchnię 853 ha, a po dwóch latach wieś została zelektryfikowana, przy czym prąd pochodził z pobliskiej elektrowni wodnej wybudowanej na przepływającej przez wieś rzece Piesienicy. W 1909 r. właścicielem majątku rycerskiego Neudorf był Ewald von Hertzberg, który posiadał 769,82 ha gruntów, a w 1922 r. 833 ha. Następnym właścicielem był Stefan Perzanowski. W 1926 r. majątek uległ częściowej parcelacji. Po odzyskaniu niepodległości i zmianie przepisów Nowa Wieś jako prywatny majątek administracyjnie stanowiła tzw. Obszar Dworski. W okresie II wojny światowej majątek został przejęty przez Niemców, a we wsi funkcjonowała filia obozu dla jeńców rosyjskich. Po wojnie majątek rozparcelowano pomiędzy byłych pracowników .

Wieś **Owidz** funkcjonowała pod nazwami niemieckimi: *Owitz*, *Owitzer Muchle*. Nazwa wsi pochodzi od imienia *Owid* i po raz pierwszy pojawia się w dokumentach nadania praw Chełmińskich Starogardowi w 1348 r. Na wzgórzu nad Wierzycą znajduje się grodzisko funkcjonujące od IX do XII w., stanowiące ważny element systemu obronnego wschodniego Pomorza, nazywane przez mieszkańców Szańcem Szwedzkim. Dobra rycerskie i młyn nad Wierzycą w 1886 r. liczyły 195 mieszkańców zamieszkujących 11 domów, z czego 139 osób było katolikami, a 56 – ewangelikami. W 1879 r. liczba mieszkańców zwiększyła się do 218 osób, a we wsi funkcjonowały: gorzelnia parowa, cegielnie oraz prowadzona była hodowla bydła i owiec. Obszar wsi wynosił 614,13 ha, z czego grunty orne i ogrody to 482,32 ha, łąki – 66,54 ha, pastwiska - 1,94 ha, lasy 39,21 ha, nieużytki – 16,44 ha, wody – 7,68 ha. W drugiej połowie XVI wieku wieś była własnością szlachecką J. Guta Herbu Sas. Około 1780 r. funkcjonowała we wsi kaplica domowa utrzymywana przez dziedzica Ignacego Grąbczewskiego. W 1876 r. pożar spowodował znaczne zniszczenie majątku wsi. W XIX wieku powstał dworek secesyjny z parkiem angielskim, który był siedzibą późniejszych właścicieli. W latach 1911-1912 Franciszek Wiechert, właściciel młynów w Starogardzie, wybudował elektrownię wodną na Wierzycy. Do wybuchu I Wojny Światowej funkcjonowały także: gorzelnia i cegielnia. W 1926 roku majątek Owidz przejął Kazimierz Rącia – minister przemysłu i handlu w rządzie Ignacego Paderewskiego. W 1932 r. powstała przetwórnia owoców i warzyw działająca do okupacji niemieckiej. W czasie II wojny światowej w majątku Owidz pracowała grupa około 60 jeńców francuskich i angielskich. W 1945 r. założono szkołę rolniczą w Owidzu.

Nazwa wsi **Rokocin** pochodzi od słów kaszubskich - *rokitnik*, *Rokitno*, *Rokitnica*, *rokita*, *Rokitki* itp. oznaczających wierzbę. Niektórzy uważają, że nazwa wywodzi się od imienia

przezwiśka *Rokota* (*Rokicina*) lub od słowa *rokita* tj. zły duch, przeszkadzający ludziom w pracy i we śnie. Istnieje teŝ opinia, ŝe nazwa powstała od słowa *rokosz* – bunt lub teŝ wywodzi się od jakiegoś słowa obcego pochodzenia.

W XII w. ksiąŝę Grzymiślaw II nadał ziemie rokocińskie Joannitom ze Starogardu. W 1258 r. ich właścicielem stał się możny feudał Gotszalk. W 1348 r. na podstawie prawa chełmińskiego Krzyŝacy przekazali Starogardowi obszar Rokocina. W XIV wieku dobra rokocińskie zostały przeniesione na prawo niemieckie. W połowie XV w. ziemie rokocińskie stały się własnością rycerza Teoderyka, który pieczęcią swą opatrzył spis osób składających hołd królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi w Toruniu. W okresie wojny trzynastoletniej (1454-1466) wieś uległa całkowitemu zniszczeniu. W II połowie XVI w. Rokocin stanowił własność szlachecką, której właścicielem był A. Brandt. Dobra zajmowały obszar 40 łanów (ok. 672 ha) z czego folwark 26 łanów. We wsi był młyn i karczma. Wieś, ze względu na swoje połoŝenie przy głównym trakcie, została ponownie zniszczona w czasie wojen szwedzkich tak znacznie, ŝe jeszcze w 1682 r. nie obsiewano gruntów ornych. Kolejnymi właścicielami wsi byli Grąbczewscy. Posiadali oni własną kaplicę zlokalizowaną w pobliŝu dworu. W 1869 r. Rokocin liczył 263 mieszkańców, w tym 173 katolików i 90 ewangelików. We wsi była szkoła, do której uczęszczano 90 dzieci z Rokocina i pobliskich miejscowości. W 1880 r. majątek przeszedł w ręce Wilhelma von Haydena. Po 5 latach zajmował powierzchnię 780 ha i liczył 330 mieszkańców w tym 225 katolików i 105 ewangelików. We wsi było 18 domów z 59 dymami i szkoła, do której w 1887 r. uczęszczano 83 dzieci. W skład dóbr wchodził młyn (3 domy z 31 mieszkańcami) i osada leśna Rokocin (2 domy z 67 mieszkańcami). W majątku była gorzelnia i wzniesiony w I poł. XIX w. nowy dwór. W 1905 r. Rokocin zajmował powierzchnię 779,6 ha i liczył 246 mieszkańców. W latach 1889-1909 rząd pruski wykupił dobra i od tego czasu majątek był w rękach niemieckich, a zarządcą był Max Kray. W 1922 r. majątek był własnością Skarbu Państwa, a dzierŝawił go Józef Brok, który specjalizował się w hodowli bydła. W 1926 r. majątek uległ parcelacji, lecz pozostawiono gospodarstwo o powierzchni 169 ha. W 1934 r. Rokocin odwiedził prezydent Ignacy Mościcki. Ostatnim właścicielem majątku ziemskiego w Rokocinie był Teofil Wdziękoński. W czasie II wojny światowej Niemcy zajmowali majątek i wykorzystywali do pracy więźniów. W 1942 r. wysiedlono 17 polskich rodzin, a ich gospodarstwa przekazano sprowadzonym Niemcom. Po wojnie majątek stał się własnością Skarbu Państwa i został rozparcelowany, a dwór i park przekazano Państwowemu Domowi Pomocy Społecznej. W latach 1954-1971 Rokocin był siedzibą Gromadzkiej Rady Narodowej. W 1957 r. powołano we wsi Kółko Rolnicze, a 10 lat później Koło Gospodyń Wiejskich, oba działające do dziś

Niemiecka nazwa wsi **Sumin** to *Summin*. Najstarsze wzmianki pochodzą z 1270 r., kiedy to wieś nosiła nazwę *Somino*. W 1280 r. wieś została nadana braciom Jakubowi i Luthardowi Gotshalk przez księcia Mestwina. W 1438 r. wieś wzmiankowana jest jako dobra rycerskie. W 1648 r. wieś naleŝała do Andrzeja Rembowskiiego herbu Jelita, a potem do Katarzyny Dubskiej herbu Przegonia z Korony. W 1780 r. dziedzicem był podstoli Józef Grąbczewski, zaś Sumin wraz z folwarkami: Józefów, Brzeziny i Wygoda liczył 172 mieszkańców w tym 125 katolików i 47 ewangelików. Grąbczewski był teŝ fundatorem ambony

rokokowej oraz ołtarza Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Pod koniec XIX w. do dóbr rycerskich należały folwarki: Brzeziny (1 dom, 24 mieszkańców), Buchwalde (2 domy, 32 mieszkańców), Lipy (3 domy, 55 mieszkańców), wyb. Waldhaus (1 dom, 4 mieszkańców), leśniczówka Wygoda (1 dom, 8 mieszkańców) i cegielnia (1 dom, 4 mieszkańców). Cały klucz obejmował 1.240 ha w tym 763 ha gruntów ornych, 100 ha łąk, 150 ha lasów i liczył 340 mieszkańców zamieszkujących w 20 domach z 60 dymami. W miejscowości istniała szkoła ewangelicka z 66 uczniami, gorzelnia parowa, młyn, cegielnia i hodowla owiec i bydła. W 1908 r. pruska komisja kolonizacyjna rozparcelowała majątek i wybudowała wiejskie zagrody. Po odzyskaniu niepodległości ziemie wróciły w ręce Polaków, przy czym w części przejęli je żołnierze generała Hallera. W 1921 r. powstała polska szkoła we dworze, a 5 lat później rozpoczęto budowę kościoła według projektu inż. Okonka ze Starogardu. W 1939 r. po wkroczeniu wojsk niemieckich zamordowany został miejscowy proboszcz ks. Reginald Krzyżanowski.

Niemiecka nazwa wsi **Szpegawsk** to *Speugawsk*. Najstarsza wzmianka pisemna pochodzi z XIII w., z dokumentów nadania Rywałdu. Od VII do IX w. istniał tu gród ziemno-drewniany. Pod koniec XII w. wybudowano kościół. W 1323 r. pojawiła się nazwa wsi – *Spangoskow*. W 1402 r. wieś była własnością szlachecką na prawie polskim. Od drugiej połowy XVI w. do końca XVIII w. właścicielami Szpegawska była polska szlachta. Pod koniec XIX w. były to dobra rycerskie. W 1885 r. wieś zamieszkiwało 324 mieszkańców, w 31 domach z 61 dymami. 174 osoby spośród mieszkańców były katolikami, a 150 – ewangelikami. Dobra zajmowały powierzchnię 1.229 ha, z czego 447 ha to grunty orne, 59 ha – łąki i 564 ha lasów. We wsi istniały: gorzelnia parowa, cegielnia, zakład sztucznego wylęgania ryb, szkoła ewangelicka (w 1887 r. liczyła 74 dzieci i 1 nauczyciela). Dzieci katolickie uczyły się w Ciecholewach. Szpegawsk wraz z Ciecholewami i Zdunami tworzył Szpegawski majorat. W 1780 r. wieś należała do Walentyny Konarskiej i liczyła 121 mieszkańców. Pod koniec XVIII w. dziedzicami wsi byli Piwniccy. Od 1874 r. do 1945 r. właścicielami majątku była niemiecka rodzina Paleske. W czasie II wojny światowej w pobliskim Lesie Szpegawskim miały miejsce masowe zbrodnie hitlerowskie. Od września do grudnia 1939 r. okupanci mordowali tam głównie przedstawicieli polskiej inteligencji, nauczycieli, księży, działaczy społecznych, patriotów, społeczność żydowską, a także pacjentów szpitala psychiatrycznego w Kocborowie. Przyjmuje się, że zginęło od 4 do 7 tysięcy ofiar, których 32 mogiły zachowały się w centralnej części Lasu Szpegawskiego, a pozostałe w najbliższej okolicy. W 1948 r. w miejscowości powstało Koło Gospodyń Wiejskich.

Przez lata funkcjonowało kilka nazw wsi o obecnej nazwie **Sucumin**. W 1648 r. wieś nazywała się *Sycimino*, w 1685 r. – *Sycimin*, w 1710 r. – *Sucimin*, w 1780 r. – *Sukumin*. Funkcjonowała także niemiecka nazwa – *Suzemin*. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z XIII w. W XVII w. dobra stanowiły własność szlachcica Rembowskiego herbu Jelita. Prawdopodobnie już wtedy istniał niewielki folwark. Pod koniec XIX w. były to dobra rycerskie zajmujące obszar 845 ha, z czego 600 ha stanowiły grunty orne, 57 ha – łąki, a 92 ha – las. W 1885 r. wieś zamieszkiwało 276 mieszkańców w 11 domach z 45 dymami. 150 osób stanowili katolicy, a 126 – ewangelicy. Ponadto we wsi istniała: szkoła ewangelicka (w 1887 r. kształciła 65 dzieci), gorzelnia parowa, młyn i hodowla owiec rasy Rambouillet. W 1780 r.

dziedziczką była pani Grąbczewska a Sucumin liczył 110 mieszkańców (w tym 69 katolików). Podkomorzyna Balbina Grąbczewska utrzymywała tu kaplicę domową. Przy wsi istniał też Sucyminek, który zapewne połączył się ze wsią. Na początku XX w. właścicielami dworku została przybyła z Prus rodzina Wicherków, później Albrechtów.

4.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.⁸ Tworzą go układy urbanistyczne i ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa, obiekty sakralne, rezydencjonalne, użyteczności publicznej, obiekty obronne, zabytki techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, a także zabytki ruchome, zbiory muzealne, zabytki archeologiczne oraz dziedzictwo niematerialne.

Poszczególne elementy krajobrazu kulturowego gminy zostały omówione w kolejnych rozdziałach niniejszego dokumentu.

4.2.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy, o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, linii kolejowej, o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej i w zakresie lotniska użytku publicznego.

4.2.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku (Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ul. Pohulanka 2, 80-807 Gdańsk).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa pomorskiego znajduje się 20 obiektów zabytkowych z terenu Gminy Starogard Gdański (tabela nr 1).

⁸ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela nr 1: Zestawienie obiektów nieruchomości z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego (stan na 20.07.2015 r.)⁹

Lp.	Obiekt	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego*	Data wpisu	Miejscowość
1	Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	320 (235)	1962-09-08	Dąbrówka
2	Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	321 (236)	1962-09-08	Jabłowo
3	Kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	739 (618)	1972-12-21	Klonówka
4	Kościół parafialny p.w. Św. Barbary	299 (238)	1962-08-06	Kokoszkowy
5	Spichlerz	brak**	1980-06-08	Koteże
6	Kościół parafialny p.w. NMP			
7	Budynek ubikacji przy kościele parafialnym p.w. NMP	1674 (1193)	1998-09-23	Krąg
8	Zespół pałacowo-parkowy (pałac i park)	1014 (775)	1982-07-07	Nowa Wieś Rieczna
9	Zespół dworsko-parkowy (dwór, park, 2 budynki gospodarcze i budynek mieszkalny przy dworze)	1167 (1005)	1987-05-25	Owidz
10	Zespół dworsko-parkowy (dwór i park)	1206 (1028)	1988-02-15	Rokocin
11	Zespół pałacowo-parkowy (pałac i park)	861 (745)	1977-04-25	Sucumin
12	Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	1185 (1014)	1987-10-20	Sumin
13	Zespół dworsko-parkowy (dwór i park)	740 (619)	1972-12-21	Szpegawsk

* numer dawnego rejestru zabytków został umieszczony w nawiasie

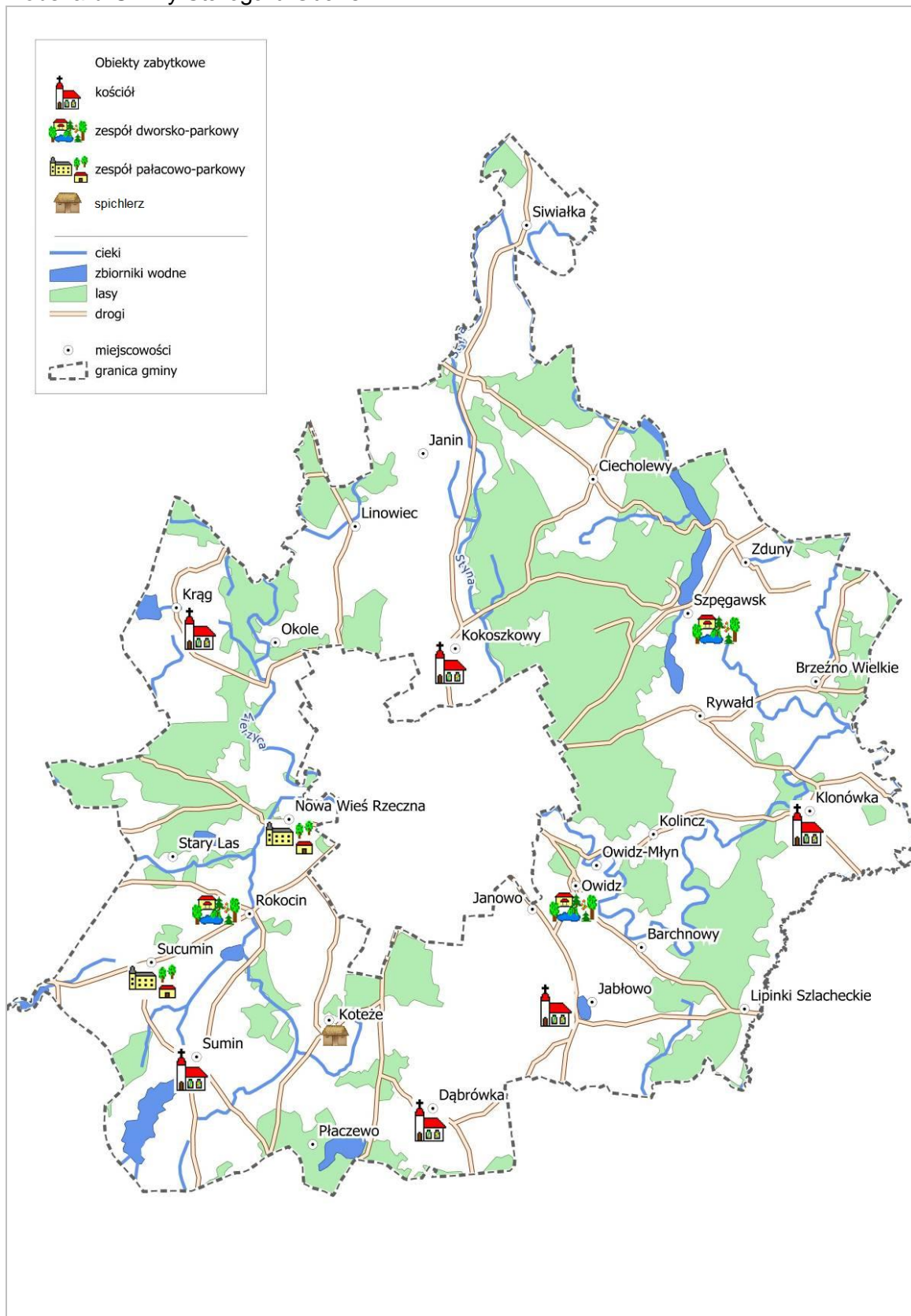
** obiekt ujęty w rejestrze zabytków województwa pomorskiego po 20.07.2015 (Numer rejestru zabytków województwa pomorskiego – 1920, numer dawnego rejestru zabytków – 243/80)

W dalszej części niniejszego Programu przedstawiono charakterystykę zabytków z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Rozmieszczenie zabytków nieruchomości zostało przedstawione na mapie nr 3.

⁹ Na podstawie pisma z dnia 20.07.2015 r. (znak RD.5120.40.2015.DH) Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Mapa nr 3

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego z obszaru Gminy Starogard Gdański

Dąbrówka

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego powstał w XV w., w centralnej części wsi Dąbrówka. Kościół jest orientowany, murowany z cegły nieotynkowanej, a jego korpus posadowiono na planie prostokąta. Do elewacji szczytowej przylega wieża na planie kwadratu nakryta stromym dachem namiotowym, krytym dachówką. Na osi elewacji frontowej znajduje się profilowany portal drzwiowy zamknięty łukiem ostrym. Naroża wieży są oskarpowane. W najwyższej kondygnacji wieży w każdej ze ścian umieszczone są pary prostokątnych okien zamkniętych ostrołukowo. Pięcioosiowa tylna elewacja szczytowa jest schodkowa i zwieńczona sterczynami, w jej obrębie znajdują się prostokątne tynkowane na biało blendy z dwoma niewielkimi oknami na planie prostokąta. Poniżej na osi elewacji frontowej znajduje się prostokątne okno zamknięte ostrołukowo. Kościół nakryty jest dachem dwuspadowym krytym dachówką. Do zachodniej elewacji przylega nawa na planie prostokąta.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Starogardzka 38, 83-212 Dąbrówka
Rejestr zabytków	320 z 8. września 1962 r.
Działka ewidencyjna	144
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce
Obecna funkcja	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XV w.

Fot.1-2 Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce

Jabłowo

Kościół parafialny p.w. Świętego Wawrzyńca

Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca został zbudowany w XIV w. Jest to obiekt murowany z cegły na podmurówce z kamienia założony na planie prostokąta. Elewacje boczne oraz szczytowe kościoła są oskarpowane, zakończone schodkowo i udekorowane sterczynami. W części szczytowej znajdują się ostrołukowo zakończone blendy, a na osi elewacji umieszczono prostokątne, zakończone ostrołukowo okno z witrażem. Pomiedzy skarpami na elewacjach bocznych znajdują się dwa prostokątne okna zakończone łukiem ostrym oraz blendy tynkowane na biało. Do północnej ściany przylega transept. Kościół nakryty jest dwuspadowym dachem pokrytym dachówką.

Informacje o obiekcie:

Adres	Pelplińska 2, 83-211 Jabłowo
Rejestr zabytków	321 z 8. września 1962 r.
Działka ewidencyjna	57
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Wawrzyńca w Jabłowie
Obecna funkcja obiektu	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIV w.

Fot.3-4. Kościół parafialny p.w. Świętego Wawrzyńca w Jabłowie

Klonówka

Kościół parafialny p.w. Świętej Katarzyny

Kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny w Klonówce został zbudowany w XIV w., znajduje się przy drodze z Pelpina do Rywałdu. Jest to murowany z cegły, jednonawowy obiekt z wydzielonym prostokątnym prezbiterium. W zachodnią ścianę wkomponowana jest czterokondygnacyjna wieża założona na planie kwadratu, która zwieńczona jest hełmem z latarnią z XIX w. Wieża w najwyższej kondygnacji posiada niewielkie okna umieszczone parami we wszystkich jej ścianach oraz zdobiona jest blendami w swojej niższej części. Kościół jest oskarpowany na elewacjach bocznych i szczytowych. Pomiędzy skarpami w elewacji bocznej znajdują się zwieńczone ostrymi łukami prostokątne okna. Wschodnia ściana posiada trójosiowy gotycki szczyt zwieńczony sterczynami, poniżej których znajdują się nieotynkowane blendy z niewielkimi okienkami zamkniętymi łukiem prostokątnym. Nad wejściem od strony ulicy, pomiędzy skarpami znajduje się maswerk z przecinającego się laskowania. Po zewnętrznych stronach tychże skarp widnieją prostokątne blendy tynkowane na biało. Kościół nakryty jest dwuspadowym dachem krytym dachówką.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Kościelna 10, 83-130 Klonówka
Rejestr zabytków	739 z 21. grudnia 1972 r.
Działka ewidencyjna	157
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Katarzyny w Klonówce
Obecna funkcja	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIV w.

Fot.5-6. Kościół parafialny p.w. Świętej Katarzyny w Klonówce

Kokoszkowy

Kościół parafialny p.w. Świętej Barbary

Kościół parafialny p.w. Św. Barbary znajduje się przy ulicy Szkolnej 8 w Kokoszkowach. Został zbudowany w XIV w. Jest to budynek murowany z kamienia i cegły. Korpus dzieli się na dwie bryły – zachodnią i nieznacznie niższą wschodnią. Dach dwuspadowy kryty dachówką esówką. Nad prezbiterium znajduje się drewniana wieża na planie kwadratu wkomponowana w korpus budowli. Wieża posiada namiotowy dach, przechodzący w stożkowy i kryta jest blachą. Na wschodniej ścianie znajduje się pięcioosiowy gotycki szczyt zwieńczony sterczynami, poniżej których umieszczono tynkowane na biało blendy. Na elewacjach bocznych pomiędzy skarpami znajdują się prostokątne zakończone łukiem okna. Pomiędzy skarpami na wschodniej ścianie w tynkowanej na biało niszy umieszczono figurę ukrzyżowanego Chrystusa.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Szkolna 8, 83-207 Kokoszkowy
Rejestr zabytków	299 z 6. sierpnia 1962 r.
Działka ewidencyjna	68
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Barbary
Obecna funkcja	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Mieszane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIV w.

Kokoszkowach

Fot.7-8. Kościół parafialny p.w. Świętej Barbary w

Koteże

Spichlerz

Spichlerz został wybudowany w roku 1867. Jest to budynek drewniany, założony na planie prostokąta z dachem czterospadowym, krytym strzechą. Budynek posiada jedno wejście, usytuowane centralnie. Spichlerz wzniesiono w konstrukcji zrębowej. Budynek ten ma jedną kondygnację.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Podmiejska 6, 83-200 Koteże
Rejestr zabytków	1920 (dawniej 243/80) z 8. czerwca 1980 r.
Działka ewidencyjna	445
Własność	prywatna
Obecna funkcja	gospodarcza
Materiał ścian	drewniane
Stan zachowania	bardzo dobry
Datowanie	1867 rok

Fot. 9-10 Spichlerz w miejscowości Koteże

Krąg

Kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP powstał w XIX w. Jest to budynek orientowany, murowany z cegły i posadowiony na kamiennym fundamencie. Kamienne są także naroża obiektu oraz dolne części oskarpowania. W południowo-zachodnim narożu wkomponowana jest wieża kryta dwuspadowym dachem ze szczytami zwieńczonymi sterczynami i tynkowanymi na biało blendami. W elewacjach wieży oraz korpusu znajdują się biforia, a w ścianie zachodniej triforium z prostokątnych zakończonych ostrym łukiem okien. Pod gzymsem umieszczono ceglane fryzy. Dach jest dwuspadowy i pokryty blachodachówką.

Informacje o obiekcie:

Adres	Krąg 44A, 83-200 Starogard Gdański
Rejestr zabytków	1674 z 23. września 1998 r.
Działka ewidencyjna	90
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia NMP w Kręgu
Obecna funkcja	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Mieszane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIX w.

Ubikacja przykościelna

Ubikacja przykościelna to parterowy, trójosiowy, ceglany budynek datowany na XX w. posadowiony na kamiennym fundamencie i planie prostokąta. Pokrywa go eternitowy dwuspadowy dach ze sterczynami. Stolarka okienna i drzwiowa została zmieniona z oryginalnej. Pod gzymsem znajduje się ceglany fryz, w szczycie okulus.

Informacje o obiekcie:

Adres	Krąg 44A, 83-200 Starogard Gdański
Rejestr zabytków	1674 z 23. września 1998 r.
Działka ewidencyjna	90
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia NMP w Kręgu
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Dobry

Datowanie

XX w.

Fot. 11-12 Kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji w Kręgu

Nowa Wieś Rzeczna

Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)

Budynek pałacu wzniesiono w połowie XIX w. Jest on orientowany, murowany z cegły, otynkowany. Bryła jest rozczłonkowana, część środkową przykrywa dach dwuspadowy, kryty nową dachówką karpiówką. Zachowała się stolarka okienna i drzwiowa. Pierwszy murowany pałac postawiony został na rzucie prostokąta, jako budynek parterowy z dwuspadowym dachem z lukarnami i pseudoryzalitami symetrycznie usytuowanymi w obrębie obu elewacji. Ta część budynku jest sześciosiowa, boniowana z czterokwaterowymi prostokątnymi oknami zamkniętymi łukiem. W elewacji frontowej znajduje się ganek. Do obiektu dobudowano w przeszłości dwupiętrowy budynek nadając pałacowi obecny kształt.

Dobudowana część ma dwie kondygnacje przykryte płaskim dachem osłoniętym tralkową attyką. Ta część ma 3 osie w elewacji frontowej i 4 w szczytowej i jest również boniowana. Okna w obrębie pierwszej kondygnacji są zamknięte półkoliście z attykami nawiązującymi do attyki dachowej, a drugiej – prostokątnie zwieńczone trójkątnymi naczółkami, wszystkie obramowane pilastrami. Do tego budynku dobudowano przeszkloną werandę zwieńczoną tarasem i zdobioną półkolumnami oraz trzykondygnacyjną wieżę widokową w północno zachodnim narożu ze stożkowym dachem z lukarnami okolonym kutą balustradą. W chwili obecnej część okien została powybijana i zasłonięta sklejką.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Rzeczna 31, 83-200 Nowa Wieś Rzeczna
Rejestr zabytków	1014 z 7. lipca 1982 r.
Działka ewidencyjna	124/5
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Nieużytkowany
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na XIX w. Jest to założenie dworskie starych wierzb, świerków i lip. Obecnie zaniedbany i nieuporządkowany z wybetonowaną alejką biegnącą od drogi do pałacu, rozdzielającą się i okalającą wyspę zieleni z krzewów.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Rzeczna 31, 83-200 Nowa Wieś Rzeczna
Rejestr zabytków	1014 z 7. lipca 1982 r.
Działka ewidencyjna	124/5
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Park
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	XIX w.

Fot. 13-15 Zespół pałacowo-parkowy w Nowej Wsi Rzecznej

Owidz

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park, dwa budynki gospodarcze na dziedzińcu folwarcznym i budynek mieszkalny przy dworze)

Dwór murowany z otynkowanej cegły datowany jest na koniec XIX w. Budynek posiada asymetryczną bryłę. Jest parterowy z mieszkalnym poddaszem. Dwuspadowy dach z naczółkami i niewielkimi lukarnami kryty jest dachówką esówką. Bryła dzielona jest na dwie części wieżyczką wejściową wkomponowaną we frontową elewację. Wieżyczkę założono na planie koła, ze stożkowym dachem krytym ocynkowaną blachą. Fragment dachu na wschód od wieżyczki zawalił się do środka budynku. Posiada w swojej środkowej części elewacji frontowej ganek i ulokowaną nad nim facjatę z dachem poprzecznym. Drzwi wejściowe wkomponowane są w półkolistą zamkniętą okno z półkolistym żelaznym deszczochronem. Budynek jest w bardzo złym stanie technicznym i grozi katastrofą budowlaną.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
Rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
Działka ewidencyjna	132/15
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Nieużytkowany
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Zły
Datowanie	Koniec XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na koniec XIX w. Tworzą go stare dęby otaczające dwór. Układ kompozycyjny obecnie jest niewidoczny. Zachowano jedynie prostą aleję wiodącą do bramy na Janowo.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
Rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
Działka ewidencyjna	132/15
Własność	Prywatny
Obecna funkcja	Nieużytkowany
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	Koniec XIX w.

Budynek gospodarczy (dawna obora)

Obora podworska – datowana na koniec XIX w. Jest to wysoki ceglany budynek wzniesiony na planie prostokąta. Ma jedenaście osi w tym główną bramę w osi środkowej. Elewacje zdobione są arkadami, a w części z nich znajdują się dwudziestokwaterowe okna z zachowaną oryginalną stolarką okienną. Ponadto w górnych częściach arkad znajdują się niewielkie otwory wentylacyjne, zaś nad środkową bramą dodatkowo większy okrągły o ażurowej konstrukcji. W szczycie również ażurowe otwory wentylacyjne o prostokątnym trójkątnie zamkniętym kształcie. Dach jest dwuspadowy, kryty blachą.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
Rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
Działka ewidencyjna	132/16
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Budynek inwentarski
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	Koniec XIX w.

Budynek gospodarczy (dawna stodoła)

Stodoła podworska – datowana na koniec XIX w. Jest to wysoki, ceglany budynek na rzucie prostokąta o niezachowanym dachu. Elewacje zdobione są arkadkami. Budynek posiada ażurowe otwory wentylacyjne w pulpitach arkad. Przeprowadzone zostały prace remontowe. Budynek dzięki przeprowadzonym pracom posiada dwuspadowy dach, kryty papą. Wstawione zostały także drewniane drzwi.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
Rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
Działka ewidencyjna	132/16
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Budynek inwentarski
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	Koniec XIX w.

Budynek mieszkalny przy dworze

Budynek mieszkalny datowany jest na koniec XIX w. Jest to ceglany, 1,5 kondygnacyjny budynek na planie prostokąta z dwuspadowym dachem krytym papą. Ganek wejściowy ma konstrukcję szkieletową, a po obu jego stronach znajdują się pary okien. Pod gzymsem oraz na wysokości stropu pierwszej kondygnacji znajduje się bogaty detal ceglany. Okna czterokwaterowe zamknięte odcinkowo. Do głównego budynku przylega mniejszy trójosiowy jednokondygnacyjny budynek z pulpitowym dachem, ceglaną attyką i sterczynami w narożach.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 4, 83-211 Owidz
Rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
Działka ewidencyjna	132/8
Własność	Prywatna
Obecna funkcja	Budynek mieszkalny
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Dobry
Datowanie	Koniec XIX w.

Fot. 17-22. Zespół dworsko-parkowy w Owidzu

Rokocin

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park)

Dwór został zbudowany w XIX w. Jest to ceglany, otynkowany budynek na kamiennym fundamencie. Budynek posadowiono na planie wydłużonego prostokąta z płytkim ryzalitem i dobudowaną werandą w północo-wschodnim narożniku. Budynek dzieli się na trzy bryły: zachodnią o dwóch kondygnacjach, środkową – 1,5 kondygnacji, oraz wschodnią – parterową. Elewacja nawiązująca do klasycyzmu. Widoczny jest gzyms wieńczący, oraz gzymsy i obramienia okienne na poziomie pierwszego piętra. Pomiędzy oknami na pierwszej kondygnacji istnieją półkolumny, a na parterze pilastry. Stolarka okienna została wymieniona lecz zachowano podziały. Wielospadowy dach budynku kryty jest blachodachówką. Budynek zachowany jest w bardzo dobrym stanie.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 4, 83-200 Rokocin
Rejestr zabytków	1206 z 15. lutego 1988 r.
Działka ewidencyjna	114
Własność	Skarb Państwa
Obecna funkcja	Dom Pomocy Społecznej
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na XIX w. Park tworzy starodrzew dębowy, świerkowy i tuje. Przez park biegną dobrze utrzymane alejki spacerowe z licznymi mostkami na przepływającym strumyku.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Parkowa 4, 83-200 Rokocin
Rejestr zabytków	1206 z 15. lutego 1988 r.
Działka ewidencyjna	114
Własność	Skarb Państwa
Obecna funkcja	Park
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XIX w.

Fot.23-26. Zespół dworsko-parkowy w Rokocinie

Sucumin

Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)

Pałac powstał w XIX w. Jest to budynek dwukondygnacyjny o rozczłonkowanej bryle z dachem wielospadowym krytym blachą. Posadowiony jest częściowo na podmurówce z kamienia. Jest to obiekt w barokowej stylistyce. W północnej części znajduje się drewniana weranda wejściowa zaś nad nią ozdobnie zakończony fragment elewacji frontowej. W północno-wschodni narożnik pałacu wkomponowana jest dwukondygnacyjna wieża na planie koła z barokowym hełmem. W narożnik południowo-wschodni wkomponowano wyższą wieżę – czterokondygnacyjną na planie kwadratu, ze stromym czterosпадowym dachem. Elewacja budynku jest boniowana. Część okien posiada obramienia. We wschodniej części

budynek zdobią liczne sztukaterie. Zachowała się stolarka okienna i drzwiowa. Część okien została powybijana, w miejsce szyb wstawiona jest sklejka.

Informacje o obiekcie:

Adres	Sucumin 25, 83-200 Sucumin
Rejestr zabytków	861 z 25. kwietnia 1977 r.
Działka ewidencyjna	37/27
Własność	Prywatny
Obecna funkcja	Mieszkalny
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	XIX w.

Fot.27-30. Zespół pałacowo-parkowy w Sucuminie

Park dworski

Park datowany jest na XIX w. Zachowała się aleja starych lip prowadzą do pałacu oraz pozostałości ceglanej bramy przy pałacu i przy wschodniej granicy działki.

Informacje o obiekcie:

Adres	83-200 Sucumin
Rejestr zabytków	861 z 25. kwietnia 1977 r.
Działka ewidencyjna	37/27
Własność	Prywatny
Obecna funkcja	Nieużytkowany
Stan zachowania	Zaniedbany
Datowanie	XIX w.

Sumin

Kościół parafialny p.w. Świętego Jana Chrzciciela

Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela datowany jest na 1926 r. Jest to budynek w stylu barokowym, na planie krzyża na kamiennym fundamencie z niedużym transeptem i zamknięty apsydą. W północno-zachodnim rogu wkomponowana jest wieża na planie kwadratu z podwójnym dachem cebulastym i sygnaturką pokryta blachą. Na frontowej osi elewacji pomiędzy pilastrami znajduje się portal drzwiowy, a nad nim okulus z witrażem. W wolutowym szczycie fasady znajdują się dwa mniejsze pilastry oraz nisza z figurką Matki Boskiej, a nad nią eliptyczne okno. W elewacjach znajdują się prostokątne okna zakończone łukami. Dach jest dwuspadowy kryty dachówką mnich-mniszka.

Informacje o obiekcie:

Adres	Sumin 48, 83-200 Starogard Gdański
Rejestr zabytków	1185 z 20. października 1987 r.
Działka ewidencyjna	103
Własność	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jana Chrzciciela
Obecna funkcja	Sakralna
Rodzaj użytkowania	Kultowe
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	XX w.

Fot.31-32. Kościół parafialny p.w. Świętego Jana Chrzciciela w Suminie

Szpegawsk

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park)

Budynek został zbudowany w pierwszej połowie XIX w. Dwór zbudowany jest z dwóch brył. Północna to główna część dworu. Posiada dwie kondygnacje i poddasze. Kryta jest dachem mansardowym z trójosiowym pseudoryzalitem w obu dłuższych elewacjach i przeszklonym gankiem wejściowym. W szczycie pseudoryzalitu jest okulus, a poniżej na wysokości pierwszego piętra trzy okna oddzielone pilastrami. Po obu stronach znajdują się dwuosiowe wystawki. Elewacja szczytowa budynku jest czteroosiowa na parterze i dwuosiowa na piętrze z oknem w każdej osi. W północno-zachodnim narożu znajduje się jednokondygnacyjna przybudówka na planie prostokąta z ryzalitem i schodami w części frontowej.

W południowo-zachodniej części budynek łączy się z drugą częścią – zbudowaną na planie prostokąta, dwukondygnacyjną lecz o niższych kondygnacjach niż w części głównej dworu. Poddasze jest mieszkalne, a dach dwuspadowy kryty dachówką karpiówką i 3 lukarnami po stronie wschodniej i 5 po zachodniej. Budynek został odrestaurowany. Zachowano oryginalną stolarkę okienną.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Kasztanowa 24, 83-200 Szpegawsk
Rejestr zabytków	740 z 21. grudnia 1972 r.
Działka ewidencyjna	317/4
Własność	Skarb Państwa
Obecna funkcja	Dom Pomocy Społecznej
Materiał ścian	Ceglane
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	1. połowa XIX w.

Park dworski

Park założono w pierwszej połowie XIX w. Widoczne są zachowane aleje różnych rodzajów drzew. Wśród drzewostanu dominują: akacja, dąb i kasztan. W parku znajdują się alejki wyłożone prostokątną i sześciokątną kostką brukową.

Informacje o obiekcie:

Adres	ul. Kasztanowa 24, 83-200 Szpęgawsk
Rejestr zabytków	740 z 21. grudnia 1972 r.
Działka ewidencyjna	317/4
Własność	Skarb Państwa
Obecna funkcja	Park
Stan zachowania	Bardzo dobry
Datowanie	1. połowa XIX w.

Fot.33-36. Zespół dworsko-parkowy w Szpęgawsku

4.2.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Do zabytków ruchomych z terenu Gminy Starogard Gdański, wpisanych do rejestru zabytków ruchomych należą: wyposażenie kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce, wyposażenie kościoła p.w. Świętej Katarzyny w Klonówce oraz wyposażenie kościoła p.w. Świętej Barbary w Kokoszkowach.

Wyposażenie kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce

We wnętrzu kościoła znajdują się następujące zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków:

1. Ołtarz główny z obrazami i płaskorzeźbami.
2. Obraz „Ukrzyżowanie” z ołtarza głównego.
3. Płaskorzeźba „Ukrzyżowanie” z ołtarza głównego.
4. Płaskorzeźba „Pieta” w ołtarzu głównym.
5. Dwa ołtarze boczne przy wschodniej ścianie nawy.
6. Ambona.
7. Chrzcielnica.
8. Konfesjonał.
9. Feretron z obrazami „Ukrzyżowanie”, „Św. Barbara”.
10. Rzeźba „Krucyfiks” w kruchcie zachodnim.
11. Krucyfiks ołtarzowy w zakrystii.
12. Krucyfiks ołtarzowy.
13. Cztery świeczniki (XVII w.).
14. Dwa świeczniki (XVIII w.).
15. Kropielnica w kruchcie.

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków 27 maja 1972 r. pod numerem B-95 (dawny numer rejestru – 96).

Wyposażenie kościoła p.w. Świętej Katarzyny w Klonówce

We wnętrzu kościoła znajdują się następujące zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków:

1. Rzeźba „Krucyfiks procesyjny” (XVII w.).
2. Rzeźba „Krucyfiks” w zakrystii.
3. Rzeźba „Krucyfiks procesyjny” (XVIII w.).
4. Krucyfiks ołtarzowy.
5. Krucyfiks ołtarzowy.
6. Dwa świeczniki (XVIII w.).
7. Pięć świeczników (1745 r.).
8. Dwanaście świeczników ściennych (XVII/XVIII w.).

9. Relikwiarz drewniany na ołtarzu głównym.
10. Dwa relikwiarze na ołtarzu głównym (druga połowa XVIII w.).
11. Relikwiarze na ołtarzu głównym (połowa XVIII w.).
12. Ołtarz główny.
13. Obraz „Przemienienie Pańskie” z ołtarza głównego.
14. Obraz „Matka Boska Bolesna” w ołtarzu głównym.
15. Tabernakulum w ołtarzu głównym.
16. Dwa konfesjonały.
17. Rzeźba „Św. Katarzyna” w ołtarzu głównym.
18. Obraz „Matka Boska z Dzieciątkiem” w ołtarzu bocznym południowym.
19. Kropielnica w pomieszczeniu pod wieżą.
20. Szafa w kruchcie zachodnim.
21. Feretron z obrazami „Św. Katarzyna”, „Przemienienie Pańskie”.
22. Feretron z obrazami „Matka Boska z Dzieciątkiem”, „Dzieciątko Jezus”.
23. Feretron z obrazami „Św. Mikołaj”, „Ukrzyżowanie”.
24. Witraż z przedstawieniem „Św. Barbara” w oknie wschodnim prezbiterium.
25. Witraż z przedstawieniem „Św. Katarzyna” w oknie wschodnim prezbiterium.
26. Ambona.
27. Palka czerwona.
28. Stuła (początek XVIII w.).
29. Manipularz (około połowy XVIII w.).
30. Welum (połowa XVIII w.).
31. Ornat czerwony.
32. Palka zielona.
33. Stuła (około połowy XVIII w.).
34. Manipularz (około połowy XVIII w.).
35. Welum (około połowy XVIII w.).
36. Ornat zielony.
37. Stuła (XVII/XVIII w.).
38. Ołtarz boczny południowy.
39. Obraz „Matka Boska Różańcowa” z ołtarza bocznego południowego.
40. Ołtarz boczny północny.
41. Obraz „Św. Mikołaj, Św. Antoni Pustelnik i Św. Szczepan”.
42. Obraz „Przemienienie Pańskie”.
43. Płyta nagrobna w posadzce nawy (XVIII w.).
44. Płyta nagrobna w posadzce nawy (XVIII w.).
45. Kielich mszalny (czwarta ćwierć XVII w.).
46. Kielich mszalny (czwarta ćwierć XVII w.).
47. Kielich mszalny (1877 r.).
48. Patena (pierwsza połowa XVII w.).
49. Patena (trzecia ćwierć XVIII w.).
50. Relikwiarz.
51. Sześć świeczników ołtarzowych (pierwsza połowa XIX w.).

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków pod numerem B-91 (wpisy z dawnego rejestru województwa gdańskiego nr 100 z 17 maja 1972 r., nr 99 z 19 maja 1972 r. oraz nr 98 z 21 maja 1972 r.).

Wyposażenie kościoła p.w. Świętej Barbary w Kokoszkowach

We wnętrzu kościoła znajdują się następujące zabytki ruchome, wpisane do rejestru zabytków:

1. Rzeźba „Chrystus Dobry Pasterz” z ołtarza głównego.
2. Rzeźba „Św. Jan Nepomucen” ołtarz główny.
3. Rzeźba „Krucyfiks” w kruchcie.
4. Obraz „Ukrzyżowanie” (XVIII w., barok).
5. Sześć świeczników (początek XIX w.).
6. Cztery świeczniki (XVIII w.).
7. Kartusze herbowe.
8. Kropielnica.
9. Ołtarz główny.
10. Ołtarz boczny (barok).
11. Ołtarz boczny (rokoko).
12. Ambona.
13. Chrzcielnica.
14. Obraz „Ukrzyżowanie” (XVIII w., późny barok).
15. Feretron z obrazami „Matka Boża z Dzieciątkiem” i „Apoteoza Dzieciątka Jezus” (II połowa XIX w.).

Zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków pod numerem B-95 (wpisy z dawnego rejestru województwa gdańskiego z dnia 30 września 1972 r. nr 103 i 104).

4.2.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Według danych Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków¹⁰ na terenie Gminy Starogard Gdański znajdują się 644 zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Zestawienie zabytków archeologicznych z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków stanowi załącznik nr 2 do niniejszego dokumentu.

¹⁰ Udostępnione przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; stan na październik 2015 r.

4.2.3.4. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe

Na terenie Gminy Starogard Gdański nie znajdują się obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, jak również uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze Gminy nie funkcjonuje także park kulturowy.

W zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, definiowanego jako zwyczaje, przekazy ustne, wiedzę i umiejętności uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, na szczególną uwagę zasługują zachowane na obszarze Gminy Starogard gdański tradycje kociewskie.

Kociewie, jako region etnograficzny stanowiący część Pojezierza Wschodniopomorskiego, obejmuje swoim zasięgiem również ziemię starogardzką. Kociewiaczy, ich tradycje, gwara i zwyczaje, zostali określani w Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich¹¹ jako szczepek odrębny pomorsko-pruski zamieszkujący ziemię tzw. kociewską, między miastami Starogardem, Tczewem, Gniewem a Nowem. Według wspomnianego Słownika *"najłatwiej poznasz niewykształconego kociewiaka po mowie, gdyż w liczbie mnogiej czasu przeszłego osoby 3ej nie kończy inaczej tylko na 'eli'.[...] Poznamy także i kociewiaczkę po ubiorze, ale tylko zamężną i starszą, która głowę długą zwykle jedwabną chustą owiązuje i we dwa wystające ku twarzy wężły sztucznie splata"*.

Dziedzictwo kulturowe Kociewia stanowi bardzo ważny element niematerialnego dziedzictwa Gminy Starogard Gdański. Potrzeba zachowania oraz podtrzymywania tej kultury przejawia się nie tylko w działalności lokalnej społeczności, przejawiającej się m.in. w utworzeniu Lokalnej Grupy Działania Chata Kociewia, ale również w działaniach podejmowanych na szczeblu samorządowym. W planach odnowy miejscowości zawarte są liczne zadania, priorytety i wytyczne dotyczące kultywowania dawnych tradycji kociewskich. Biesiady kulturalne, sławienie gwary kociewskiej, nauka gotowania tradycyjnych kociewskich potraw, organizacja dożynek, konkursów wiedzy, spotkań wiejskich, to tylko niektóre elementy, na które zwracana jest szczególna uwaga przy tworzeniu wspomnianych dokumentów.

Gmina Starogard Gdański dąży również do zachowania charakteru tradycyjnej zabudowy na Kociewiu (wysokość budynków, kształty dachów - dwuspadowe, materiał, prostokątny rzut bryły budynku oraz obniżony poziom parteru) – szczególnie w Rywałdzie, Kręgu, Dąbrówce, Janinie, Nowej Wsi Rzecznej, Sucuminie, Suminie, Klonówce, Brzeźnie Wielkim, Szpęgawsku, Ciecholewach, Trzcińsku, i Jabłowie, nawiązanie form współczesnych do lokalnej tradycji ruralistycznej.

¹¹ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. 6, Warszawa, nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880-1914

4.2.3.5. Zasady ochrony konserwatorskiej w dokumentach planistycznych

Działania podejmowane na terenie Gminy Starogard Gdański powinny zapewnić ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego w trakcie realizacji rozwoju przestrzennego Gminy. Konieczne jest uwzględnienie zadań, które umożliwią zarówno ochronę obiektów zabytkowych i układów ruralistycznych jak i zbudowanie nowej tożsamości Gminy nawiązującej do wielesetletniej historii osadnictwa. Istniejące zabytki powinny zostać zaadaptowane do nowych funkcji przy równoczesnym zachowaniu ich pierwotnej formy i charakteru oraz prawidłowej eksploatacji.

W celu ochrony cennych kulturowo elementów i zespołów postuluje się objęciem ochroną we wszystkich dokumentach planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, plany miejscowe, decyzje o warunkach zabudowy) wybranych elementów i zespołów środowiska kulturowego:

- Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków:
 - ✓ pełną ochronę konserwatorską obiektów zabytkowych i ich otoczenia w zakresie historycznych cech: bryły, kształtu dachu, formy architektonicznej, detalu i zieleni,
 - ✓ w przypadku pałaców i innych budynków niesakralnych dopuszczona jest adaptacja na funkcje niekolidujące z formą zabudowy, np. funkcje usługowe, mieszkalne lub obiekty użyteczności publicznej,
 - ✓ w przypadku parków ochroną objęty jest historyczny układ założenia parkowego, w tym elementy zieleni komponowanej, historyczny przebieg ścieżek, alei i obiekty małej architektury,
 - ✓ dla zagospodarowań zespołów dworsko-parkowych i pałacowo-parkowych powinny zostać uwzględnione historyczne powiązania budynku z parkiem.
- Dla zabytków archeologicznych:
 - ✓ wskazanie na rysunku dokumentu strefy archeologicznej, niezależnie od rodzaju ochrony, podlegającej przepisom obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami min. dotyczącym uzgadniania robót ziemnych i prowadzenia badań archeologicznych
 - ✓ istnieje obowiązek oznakowania wybranych obiektów archeologicznych i ich reklamy (np. w publikacjach turystycznych),
 - ✓ istnieje zakaz zabudowy na terenie grodzisk wczesnośredniowiecznych i stanowisk o własnej formie terenowej wraz z terenami przyległymi.
- Dla obiektów wpisanych do ewidencji zabytków:
 - ✓ należy objąć je ochroną konserwatorską w zakresie historycznych cech: bryły, kształtu dachu, dyspozycji ścian, formy architektonicznej, zasadniczego podziału elewacji i charakterystycznego detalu, (w tym wielkości i kształtu otworów okiennych i drzwiowych oraz zasad podziału stolarki), materiałów budowlanych i kolorystyki,
 - ✓ dopuszczona jest adaptacja na funkcje niekolidujące z formą zabudowy, np. funkcje usługowe, mieszkalne, obiekty użyteczności publicznej,
 - ✓ w przypadku parków ochronie podlega historyczny układ założenia parkowego, w tym elementy zieleni komponowanej, historyczny przebieg ścieżek, alei, obiekty

- małej architektury oraz powiązanie parku z budynkiem stanowiącym centrum założenia dworsko-parkowego,
- ✓ w przypadku układu ruralistycznego wsi Dąbrówka ochronie podlega historyczny układ wsi, historyczny przebieg dróg, historyczne zasady podziału działek (nowe podziały w nawiązaniu do starych). Dodatkowo należy zachować zasadnicze proporcje wysokościowe, kształtujące sylwetkę całego zespołu. Restauracji (w miarę możliwości) oraz modernizacji technicznej podlegają obiekty zabytkowe oraz obiekty o lokalnej wartości kulturowej. Należy dostosować nową zabudowę do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murów i otworów,
 - ✓ obligatoryjnym jest ujawnianie zabytków w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ustalenie szczegółowej ochrony w porozumieniu z Konserwatorem Zabytków.
- Dla zabytkowych układów przestrzennych, zabytków architektury i wartości krajobrazowych w strefach ochrony konserwatorskiej w ramach ochrony planu i struktury:
- ✓ ochronę historycznych zespołów ruralistycznych wsi w Rywałdzie, Kręgu, Dąbrówce, Janinie, Nowej Wsi Rzecznej, Sucuminie, Suminie, Klonówce, Brzeźnie Wielkim, Szpęgawsku, Ciecholewach, Trzcińsku i Jabłowie,
 - ✓ zachowanie, w miarę możliwości, historycznych podziałów działek, nowe podziały w nawiązaniu do starych, zaznaczenie zabytkowych podziałów poprzez: nasadzenia graniczne zieleni wysokiej i ogrodzenia,
 - ✓ zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych, kształtujących sylwetę całego zespołu oraz fragmentów (wnętrz, placów, dróg),
 - ✓ odtworzenie w terenie śladów lub fragmentów pozostałych po zabytkowych obiektach, tworzących strukturę zabytkowego układu lub zespołu wpisanych do rejestru zabytków,
 - ✓ restauracja (w miarę możliwości) oraz modernizacja techniczna obiektów zabytkowych oraz obiektów o lokalnej wartości kulturowej,
 - ✓ dążenie do rekonstrukcji lub odbudowy (z możliwością niewielkich zmian) fragmentów historycznej architektury i struktury przestrzennej (szczególnie ważnych dominant sylwety i fragmentów ogrodzeń) oraz założeń wpisanych do rejestru zabytków,
 - ✓ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murów i otworów,
 - ✓ nadanie historycznemu obszarowi w obrębie głównej ulicy wiejskiej lub nawsia charakteru przestrzeni publicznej, wraz z wyznaczeniem ciągów pieszo-jezdnych oraz terenów drogowych wiążących tę przestrzeń z pozostałymi fragmentami miejscowości,
 - ✓ określenie form zagospodarowania i wyposażenia przestrzeni publicznej uwzględniającego wysoką i niską zielenią uliczną, nawiązującej do alei przydrożnych, charakterystycznych dla ulic wiejskich,

- ✓ dążenie do zachowania charakteru tradycyjnej zabudowy na Kociewiu (wysokość budynków, kształty dachów - dwuspadowe, materiał, prostokątny rzut bryły budynku oraz obniżony poziom parteru) – szczególnie w Rywałdzie, Kręgu, Dąbrowce, Janinie, Nowej Wsi Rzeczej, Sucuminie, Suminie, Klonówce, Brzeźnie Wielkim, Szpęgawsku, Ciecholewach, Trzcińsku, i Jabłowie, nawiązanie form współczesnych do lokalnej tradycji ruralistycznej,
- ✓ usunięcie obiektów dysharmonizujących,
- ✓ dążenie do lokalizacji obiektów usługowych zgodnie z tradycją nawsia, wykorzystanie samorzutnie tworzonych układów wsi placowo-ulicowych,
- ✓ dopuszcza się korektę granic poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej na etapie sporządzania miejscowych planów.
- Dla zachowanych ze względu na wartości historyczne, kompozycyjne i kulturowe układów i zespołów przestrzennych:
 - ✓ ochrona struktury przestrzennej zespołu, zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,
 - ✓ dążenie do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej zespołu i poszczególnych obiektów,
 - ✓ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji w zakresie skali i bryły zabudowy, z możliwością modyfikacji wysokości zabudowy, przy założeniu współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
 - ✓ dążenie do usunięcia lub odpowiedniej przebudowy obiektów dysharmonizujących, zwłaszcza ograniczających prawidłową ekspozycję zespołów do bezwzględnego zachowania,
 - ✓ ewentualne zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
 - ✓ ochrona starych cmentarzy poewangelickich z określeniem systemu ochrony (ogrodzenie, oznakowanie, ograniczenie zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie),
 - ✓ kontrola przekształceń zagrody wielobudynkowej i jednobudynkowej, z uwzględnieniem typu zagrody nieregularnej.
- Dla ochrony harmonii krajobrazowej w strefach ochrony ekspozycji krajobrazu przyrodniczo-kulturowego:
 - ✓ świadome kształtowanie otoczenia krajobrazowego chronionych układów przestrzennych o wysokich walorach ekspozycyjnych,
 - ✓ restauracja (w miarę możliwości) zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualne częściowe ich odtworzenie,
 - ✓ konserwacja krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem ruralistycznym, dążenie do uwolnienia jego obszaru od elementów dysharmonizujących, do rekultywacji fragmentów zniszczonych, do wprowadzenia nowych elementów krajobrazowych, podnoszących estetyczne wartości tych terenów i podkreślających ich związek przestrzenny z historycznym założeniem ruralistycznym,

- ✓ zwiększenie udziału funkcji ogólnospołecznych, rekreacyjnych i reprezentacyjnych pod warunkiem należytego zabezpieczenia zabytkowych wartości tych terenów przed zniszczeniem lub zniekształceniem,
- ✓ ograniczenie wysokości zabudowy w wyznaczonych w strefach ochrony harmonii krajobrazowej oraz przedpolach ekspozycji, aż do wykluczenia zabudowy w tych ostatnich,
- ✓ ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy związanych z zespołem zabytkowym.

Dobór działań i zabiegów ochronnych oraz ustalenie ewentualnych ograniczeń w kształtowaniu zabudowy i zagospodarowania powinny być każdorazowo dostosowane do poszczególnych obiektów, zespołów i stref konserwatorskich w konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie sporządzania dokumentów planistycznych. Zgodnie z art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz. 1446), ustalenia Programu Opieki nad Zabytkami uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

4.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Starogard Gdański nie funkcjonują muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe. W miejscowości Owidz funkcjonuje zrekonstruowane grodzisko średniowieczne.

4.2.5. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”.

Gminna ewidencja zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr PPN/29/2011 Wójta Gminy Starogard Gdański z dnia 26 kwietnia 2011 roku w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków Gminy Starogard Gdański. Jej aktualność jest wyznaczona tą datą. Należy jednak zaznaczyć, że w gminie Starogard Gdański realizowany jest obecnie projekt, którego celem jest aktualizacja gminnej ewidencji zabytków. Aktualizacja obejmuje nie tylko ujęcie zabytków z Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, ale również: przegląd budynków figurujących w obecnym zbiorze gminnej ewidencji, rozpatrzenie postulowanych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zabytków do ujęcia w gminnej ewidencji oraz rozpatrzenie indywidualnych wniosków w tej sprawie.

Analizując zawartość gminnej ewidencji zabytków należy stwierdzić, że najwięcej obiektów zabytkowych znajduje się w miejscowości Sumin (29 obiektów) oraz Krąg (24 obiekty), najmniej zaś w miejscowościach: Okole (1 obiekt) oraz Żabno (1 obiekt). Wśród zabytków znajdujących się na terenie gminy wyróżniają się te, które zostały wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Na szczególną uwagę zasługują, posiadające szczególne walory zabytkowe, pałace w Sucuminie oraz Nowej Wsi Rzecznej, a także zrekonstruowane grodzisko średniowieczne znajdujące się w miejscowości Owidz.

Znajdujące się na terenie gminy Starogard Gdański obiekty zabytkowe stanowią niewątpliwie podstawę dla rozwoju turystyki w tym regionie. Są one bowiem świadectwem rozwoju kulturalnego gminy oraz świadczą o jej bogatej historii, nawet jeśli stan zachowania tych obiektów wymaga podjęcia działań naprawczych.

Zestawienie zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków według jej stanu na dzień opracowania dokumentu zostało przedstawione w załączniku nr 1.

Zgodnie z zapisem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański postuluje się:

- wpisanie do Rejestru Zabytków następujących obiektów i zespołów w miejscowościach¹²:
 - a) Sumin – nr działki ewidencyjnej 128 (budynek mieszkalny),
 - b) Owidz Młyn – nr działki ewidencyjnej 55 (młyn),
 - c) Dąbrówka – układ ruralistyczny wsi jako zespół urbanistyczny,
 - d) Kolincz – nr działki ewidencyjnej 102 (młyn).
- wpisanie do Gminnej Ewidencji Zabytków następujących obiektów i zespołów w miejscowościach:
 - a) Nowa Wieś – nr działki ewidencyjnej 129 (cmentarz poewangelicki),
 - b) Brzeźno – nr działki ewidencyjnej 151 (cmentarz poewangelicki),
 - c) Rywałd – nr działki ewidencyjnej 138/2 (budynek gospodarczy zachowany w niezmienionej formie i bardzo dobrym stanie technicznym).
 - d) układ ruralistyczny wsi Dąbrówka w obrębie historycznej niwy siedliskowej (wpisany do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków),
 - e) spichlerz z 1867 r. w Koteżach – obiekt wpisany do rejestru zabytków woj. mazowieckiego nr 243/80 – przeniesiony w 2002 r. z Dzierżążnia, powiat płoński, obiekt niewpisany do rej. zab. woj. Pom),
 - f) Barchnowy – cmentarz ewangelicki,
 - g) Barchnowy – cmentarz pocholeryczny (bezwyznaniowy),
 - h) Brzeźno – cmentarz (d. katolicki) – XVI, 2 poł. XIX,
 - i) Dąbrówka – cmentarz przykościelny (katolicki) – poł. XIX,
 - j) Dąbrówka – cmentarz poewangelicki – 2 poł. XIX,
 - k) Jabłowo – cmentarz przykościelny (katolicki) – ok. XV,

¹² Numery działek ewidencyjnych zaczerpnięto ze *Studium...*

- l) Klonówka – cmentarz (katolicki) – pocz. XX,
- m) Klonówka – cmentarz przykościelny (katolicki) – poł. XVIII,
- n) Kokoszkowy – cmentarz przykościelny (katolicki) – poł. XVIII,
- o) Kokoszkowy – cmentarz (katolicki) – pocz. XX,
- p) Kolincz – cmentarz (d. Żydowski),
- q) Koteże – cmentarz ewangelicki - kon. XIX,
- r) Krąg – cmentarz komunalny – l. 20 XX,
- s) Krąg – cmentarz poewangelicki - 2 poł. XIX,
- t) Linowiec – cmentarz poewangelicki – pocz. XX,
- u) Nowa Wieś Rieczna – cmentarz katolicki – 1 poł. XIX,
- v) Owidz – cmentarz ewangelicki – 2 poł. XIX,
- w) Owidzki Młyn – cmentarz ewangelicki,
- x) Siwiałka – cmentarz poewangelicki,
- y) Sumin – cmentarz (katolicki) – 1920,
- z) Sumin – cmentarz ewangelicki 2 poł. XIX,
- aa) Szpęgawsk – cmentarz poewangelicki – pocz. XIX,
- bb) Trzcińsk – cmentarz poewangelicki – 2 poł. XIX,
- cc) Żabno – cmentarz poewangelicki.

4.2.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Wszystkie zabytki wyszczególnione w ewidencji zabytków stanowią niezwykle cenne elementy związane z historią Gminy Starogard Gdański i jako takie mają dla gminy bardzo duże znaczenie. Tym niemniej spośród tych obiektów można wyróżnić zabytki posiadające dla Gminy Starogard Gdański szczególnie cenne wartości.

Na uwagę zasługują zespoły pałacowo-parkowe w Sucuminie i Nowej Wsi Rzecznej, które pomimo złego stanu ogólnego wymagającego kapitalnego remontu i rewitalizacji tych obiektów, zawierają wiele oryginalnych elementów stanowiących cenne walory zabytkowe.

Pałac w Sucuminie został zbudowany w XIX w. w stylu secesyjnym, ale na fundamentach gotyckich. Łączy on elementy stylu barokowego i neoklasycystycznego z elementami początków secesji.

Pałac w Nowej Wsi Rzecznej, pochodzący z XIX w., charakteryzuje się zachowanymi ciekawymi ozdobami i oryginalną elewacją. Należy wspomnieć również o oryginalnej sali balowej, z której roztacza się widok na otaczający park.

Zabytkami o bardzo dużym znaczeniu dla gminy są również XIX-wieczne zespoły dworsko-parkowe w Rokocinie i Szpęgawsku, ze względu na ich szczególnie dobrze zachowany stan przy jednocześnie dużych walorach zabytkowych.

Do najcenniejszych zabytków sakralnych gminy należą późnośredniowieczne ceglane i kamienno-ceglane kościoły: kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Dąbrówce wraz z wyposażeniem, kościół p.w. Św. Wawrzyńca w Jabłowie wraz z wyposażeniem, kościół p.w. Św. Katarzyny w Klonówce wraz z wyposażeniem, a także kościół p.w. Św. Barbary w Kokoszkowach wraz z wyposażeniem.

Do zabytków wyróżniających gminę należy zrekonstruowane grodzisko średniowieczne w Owidzu.

5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami

Założeniem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* jest poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Starogard Gdański powołana została Zarządzeniem Wójta Gminy Nr PPN/29/2011 z dnia 26 kwietnia 2011r. i obejmuje 267 obiektów.

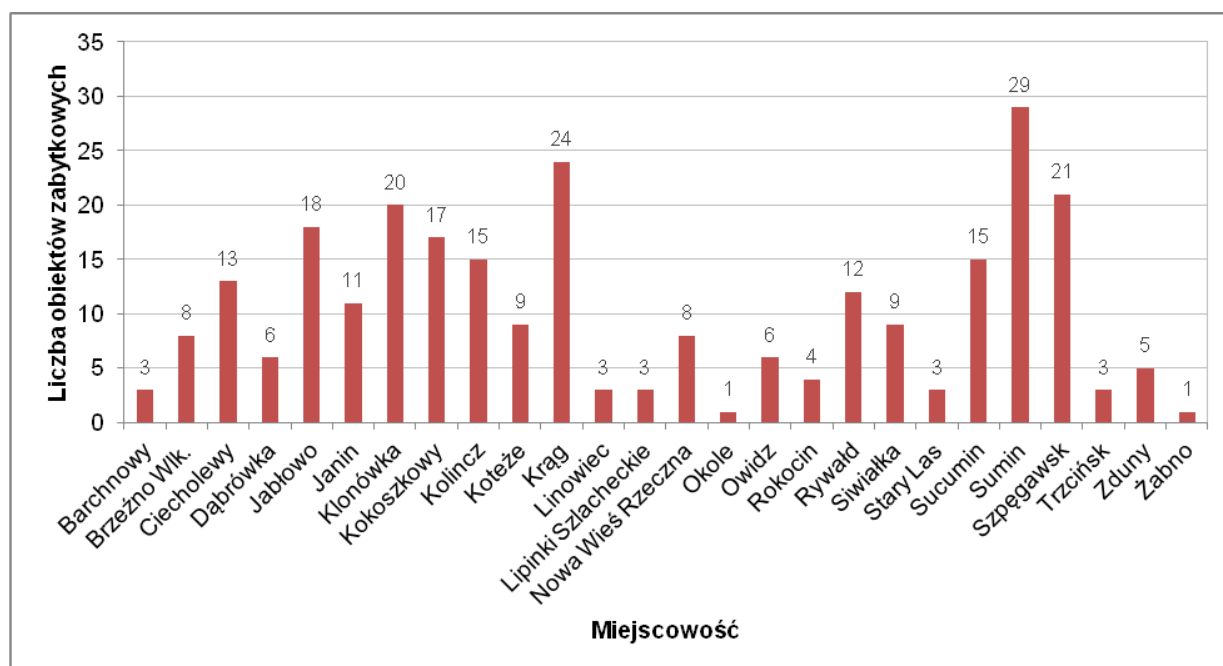
Analiza obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została przedstawiona w tabeli nr 2.

Tabela nr 2: Liczba obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z poszczególnych miejscowości Gminy Starogard Gdański (stan na 21.08.2015 r.)

Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Barchnowy	3
Brzeźno Wlk.	8
Ciecholewy	13
Dąbrówka	6
Jabłowo	18
Janin	11
Klonówka	20
Kokoszkowy	17
Kolincz	15
Koteże	9
Krąg	24
Linowiec	3
Lipinki Szlacheckie	3
Nowa Wieś Rzeczna	8
Okole	1
Owidz	6
Rokocin	4

Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Rywałd	12
Siwiałka	9
Stary Las	3
Sucumin	15
Sumin	29
Szpegawsk	21
Trzcińsk	3
Zduny	5
Żabno	1
Razem	267

Wykres nr 1: Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w poszczególnych miejscowościach Gminy Starogard Gdański

Na terenie Gminy Starogard Gdański znajduje się obecnie 21 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego.

W trakcie opracowywania niniejszego dokumentu przekazana została przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lista obiektów znajdujących się na terenie Gminy Starogard Gdański wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków (stan na 1 marca 2013 r.;

pismo z dnia 20.07.2015 r. Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - znak RD.5120.40.2015.DH). Przed zakończeniem prac nad *Programem opieki nad zabytkami dla Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* na stronie internetowej Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (<http://www.ochronazabytkow.gda.pl/wojewodzka-ewidencja-zabytkow/>) opublikowany został wyciąg z wojewódzkiej ewidencji zabytków dla Gminy Starogard Gdański (stan na 21 sierpnia 2015 r.), który został wykorzystany przy opracowaniu niniejszego dokumentu. W wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa pomorskiego (stan na 21 sierpnia 2015 r.), ujęte zostały 123 obiekty z terenu Gminy Starogard Gdański. Wojewódzka ewidencja zabytków może być uzupełniana o nowe obiekty, ale również mogą z niej być wykreślane obiekty, które zatraciły wartości kulturowe.

Analiza obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została przedstawiona w tabeli nr 3.

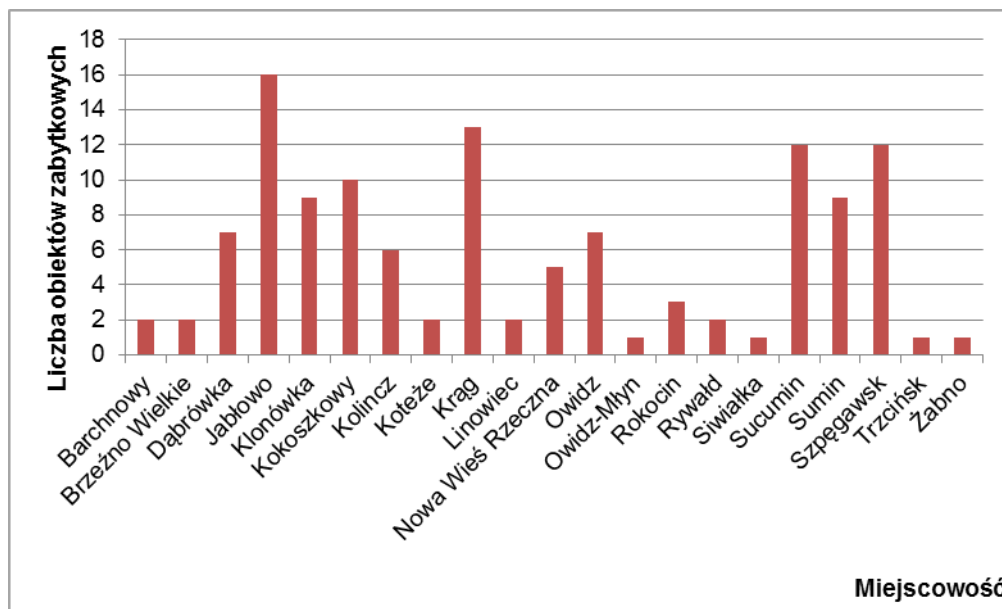
Tabela nr 3: Liczba obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków z poszczególnych miejscowości Gminy Starogard Gdański (stan na 21.08.2015 r.)¹³

Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Barchnowy	2
Brzeźno Wielkie	2
Dąbrówka	7
Jabłowo	16
Klonówka	9
Kokoszkowy	10
Kolincz	6
Koteże	2
Krąg	13
Linowiec	2
Nowa Wieś Rzeczna	5
Owidz	7
Owidz-Młyn	1
Rokocin	3
Rywałd	2
Siwiałka	1
Sucumin	12

¹³ Na podstawie wyciągu z wykazu wojewódzkiej ewidencji zabytków dla Gminy Starogard Gdański zamieszczonej na stronie internetowej Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (<http://www.ochronazabytkow.gda.pl/wojewodzka-ewidencja-zabytkow/>)

Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Sumin	9
Szpegawsk	12
Trzcińsk	1
Żabno	1
Razem	123

Wykres nr 2: Obiekty wpisane do rejestru zabytków i objęte wojewódzką ewidencją zabytków w poszczególnych miejscowościach Gminy Starogard Gdański

Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego została przedstawiona w tabeli nr 4.

Tabela nr 4: Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego z terenu Gminy Starogard Gdański

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Typ własności
1	Dąbrówka	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Wyznaniowa
2	Jabłowo	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	Wyznaniowa
3	Klonówka	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	Wyznaniowa
4	Kokoszkowy	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	Wyznaniowa
5	Koteże	Spichlerz	Prywatna

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Typ własności
6	Krąg	kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji	Wyznaniowa
7	Nowa Wieś Rzeczna	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	Prywatna
8	Owidz	zespół dworsko-parkowy (dwór; park; dwa budynki gospodarcze na dziedzińcu folwarcznym i budynek mieszkalny przy dworze)	Prywatna
9	Rokocin	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Skarbu Państwa (Dom Pomocy Społecznej Rokocin)
10	Sucumin	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	Prywatna
11	Sumin	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	Wyznaniowa
12	Szpegawsk	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Skarbu Państwa (Dom Pomocy Społecznej w Szpegawsku)

Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego został przedstawiony w tabeli nr 5.

Tabela nr 5: Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego z terenu Gminy Starogard Gdański

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Stan zachowania
1	Dąbrówka	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	bardzo dobry
2	Jabłowo	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	bardzo dobry
3	Klonówka	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	bardzo dobry
4	Kokoszkowy	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	bardzo dobry
5	Koteże	Spichlerz	bardzo dobry
6	Krąg	kościół parafialny p.w. NMP budynek ubikacji	bardzo dobry dobry
7	Nowa Wieś Rzeczna	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	zaniedbany
8	Owidz	zespół dworsko-parkowy: dwór park budynek gospodarczy (dawna obora)	zły zaniedbany zaniedbany

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Stan zachowania
		budynek gospodarczy (dawna stodoła)	zaniedbany
		budynek mieszkalny przy dworze	dobry
9	Rokocin	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	bardzo dobry
10	Sucumin	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	zaniedbany
11	Sumin	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzyciciela	bardzo dobry
12	Szpegawsk	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	bardzo dobry

Z analizy powyższych zestawień wynika, że sporządzona w roku 2009 Gminna Ewidencja Zabytków jest nieaktualna, nie zawiera wszystkich zabytków ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, co było wskazaniem do jej aktualizacji, która obecnie jest sporządzana.

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona w tabeli nr 6.

Tabela nr 6: Szanse i zagrożenia w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego

	Mocne strony	Słabe strony
Uwarunkowania wewnętrzne	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Obiekty wartościowe kulturowo i zabytkowa zabudowa na terenie Gminy Starogard. ❑ Bogate dziedzictwo kulturowe gminy (tradycje kociewskie). ❑ Zróżnicowanie terenu pod względem geomorfologicznym, przyrodniczym i krajobrazowym. ❑ Dobre warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej i specjalistycznej: wodnej, kolarskiej i konnej. ❑ Średniowieczne grodzisko w Owidzu. ❑ Zabezpieczenie właściwej ekspozycji najciekawszych krajobrazowo fragmentów Gminy. ❑ Strefy ochrony archeologicznej. ❑ Zaangażowanie mieszkańców w poznawanie i kultywowanie tradycji i obyczajów Kociewia. ❑ Imprezy kulturowe. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Liczne nieużytkowane i niszczące obiekty zabytkowe. ❑ Niedostateczne oznakowanie cennych obiektów. ❑ Niedostatecznie rozwinięta sieć szlaków turystycznych. ❑ Niedostateczna liczba publikacji na temat dziedzictwa kulturowego Gminy. ❑ Brak możliwości zwiedzania zabytków, będących własnością prywatną. ❑ Niewystarczające: promocja walorów kulturowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki. ❑ Niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami.
	Szanse	Zagrożenia
Uwarunkowania zewnętrzne	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Położenie w powiecie starogardzkim promującym rozwój turystyki ❑ Korzystne warunki dla rozwoju turystyki ze względu na walory przyrodnicze i zasób wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego ❑ Dobrze rozwinięta sieć drogowa ❑ Wzbogacenie tras turystycznych i szlaków o miejsca i obiekty zabytkowe ❑ Prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja w Internecie ❑ Uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Niedostateczne środki na renowację zabytkowych obiektów ❑ Silna konkurencja na rynku turystyki ze strony sąsiednich gmin położonych w granicach Borów Tucholskich ❑ Braki w edukacji kulturowej oraz niedostateczna świadomość wartości zasobów kulturowych ❑ Samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich.

5.2. Priorytety w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański

Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla oraz *Strategii rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański na lata 2012-2022*, a także *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański*.

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron Gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański:

- Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju.
- Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
- Dokumentacja, promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

Zasadnym jest wykorzystanie potencjału krajobrazowo-kulturowego do promocji Gminy oraz popularyzacji zabytków poprzez m.in. rozwój bazy turystycznej, organizowanie imprez kulturalnych.

5.3. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami

Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. Jako kierunki działań realizacji *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański w latach 2016-2019* w ramach przyjętych priorytetów uznano:

- Objęcie ochroną wszystkich zabytków ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.
- Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji.
- Ochronę i odnowę obiektów zabytkowych.
- Promocję i popularyzację dziedzictwa kulturowego.
- Edukację w zakresie ochrony dóbr kultury.
- Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

Okres, na który opracowany został niniejszy *Program*, podzielono na dwa etapy. Pierwszy etap obejmuje okres 2016-2017, a drugi – lata 2018-2019.

Planowany zakres działań i harmonogram realizacji *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* został przedstawiony w tabeli nr 7.

Zgodnie z art. 5 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, działania w zakresie opieki nad zabytkiem sprawowane są przez jego właściciela lub posiadacza.

Tabela nr 7: Zakres i harmonogram działań w zakresie opieki nad zabytkami

Lp.	Cel		Nr	Działania	Okres realizacji	
					Etap I	Etap II
1	Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków		1.1	Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie elektronicznej	x	
			1.2	Założenie Gminnej Ewidencji Zabytków archeologicznych	x	
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji		2.1	Podjęmowanie działań mających na celu uporządkowanie ład przestrzennego	x	x
			2.2	Przestrzeganie zakazów i nakazów obowiązujących w strefach ochrony wyznaczonych w <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i>	x	x
3	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	należących do Gminy Starogard Gdański	3.1	Przegląd stanu obiektów	x	
			3.2	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych		x
			3.3	Pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć	x	x
			3.4	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni	x	x
	wszystkich	3.5	Udzielanie dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zgodnie z warunkami ujętymi w uchwale Rady Gminy Nr XLIII/395/2006 z dnia 21.07.2006r.	x	x	
		3.6	Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy, zgodnie z warunkami ujętymi w uchwale Rady Gminy Nr XLIII/395/2006 z dnia 21.07.2006r.	x	x	
4	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego		4.1	Przegląd istniejącego systemu oznakowania zabytków na terenie Gminy		x
			4.2	Uzupełnienie oznakowania zabytków na terenie Gminy: tablice, plansze, mapy		x
			4.3	Opracowanie i publikacja materiałów informacyjnych o zabytkach Gminy	x	x
			4.4	Prowadzenie i aktualizacja na stronie internetowej Gminy zakładki o zabytkach		x

5	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	5.1	Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez Gminę	x	x
		5.2	Lekcje żywej historii organizowane na Grodzisku Owidz	x	x
		5.3	Organizacja imprez promujących historię oraz dziedzictwo kulturowe Gminy (na Grodzisku Owidz)	x	x
6	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	6.1	Propagowanie działania społecznej opieki nad zabytkami	x	x
		6.2	Gromadzenie materiałów archiwalnych (stare zdjęcia, mapy, publikacje, studia, itp.) dotyczących Gminy	x	x
		6.3	Wspieranie rozwoju agroturystyki	x	x

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Starogard Gdański w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego *Programu* stanowią szansę na ocalenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych, ich przystosowanie do świadczenia nowych funkcji powinno się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

6. Monitoring procesu realizacji Programu

Monitoring realizacji Programu pozwoli na bieżącą analizę oraz kontrolę zgodności założonego harmonogramu realizacji z faktycznymi działaniami podejmowanymi przez właścicieli poszczególnych obiektów zabytkowych. Za monitorowanie realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański odpowiada Wójt Gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Starogard Gdański powinien co 2 lata sporządzać sprawozdanie z realizacji Programu. Sprawozdania te powinny zostać przedstawione Radzie Gminy. W celu efektywnego monitorowania przyjęto wskaźniki, służące ocenie wdrażania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019.

Tabela nr 8: Wskaźniki oceny wdrażania Programu

Lp.	Cel	Proponowane wskaźniki
1	Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie bazy danych	1. Liczba zaktualizowanych kart ewidencyjnych.
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji	1. Liczba obiektów uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 2. Liczba zaobserwowanych nieprawidłowości w realizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
3	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	1. Liczba obiektów objętych przeglądem. 2. Liczba obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, które podlegały przeglądowi. 3. Liczba wykonanych iluminacji. 4. Liczba obiektów, dla których pozyskano zewnętrzne źródła finansowania. 5. Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i odnowę obiektów zabytkowych. 6. Nakłady na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego na jednego mieszkańca.
4	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	1. Liczba uzupełnień w oznakowaniu zabytków (tablice, plansze, mapy). 2. Liczba oznakowanych tras turystycznych. 3. Liczba publikacji popularyzujących wiedzę o zabytkach gminy
5	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	1. Liczba zajęć szkolnych przeprowadzonych w szkołach podstawowych i gimnazjach w ciągu roku. 2. Liczba osób, które wzięły udział w konkursach organizowanych przez marszałka województwa.
6	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	1. Liczba organizacji społecznych współpracujących z Urzędem Gminy dla ochrony środowiska kulturowego. 2. Liczba zgromadzonych materiałów archiwalnych dotyczących Gminy Starogard Gdański.

Ponadto w 2019 r. rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2020-2023.

7. Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności użytkownia wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

W tabeli nr 9 przedstawiono szacowane koszty realizacji Programu w latach 2016-2019.

Tabela nr 9: Szacunkowe koszty realizacji Programu w latach 2016-2019

Rok	Szacowane koszty, które gmina zamierza przeznaczyć na realizację programu
2016	15.000,- zł
2017	15.000,- zł
2018	15.000,- zł
2019	15.000,- zł
Razem	60.000,- zł

W Programie przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

7.1. Dostępne źródła finansowania

Środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁴

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”

W ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe” (którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego kraju i za granicą

¹⁴ Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://mkidn.gov.pl/>.

oraz wspieranie działalności muzeów i popularyzacja kultury ludowej) przyjęto realizację następujących priorytetów:

- a) **„Ochrona zabytków”** ma na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz konserwację i rewaloryzację zabytków. Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Beneficjentami tego priorytetu mogą być osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne.

Minimalna kwota dotacji wynosi 25.000 zł. Dofinansowanie może być udzielone maksymalnie do 50% nakładów koniecznych do poniesienia na realizację zadania.

- b) **„Wspieranie działań muzealnych”** ma za zadanie wsparcie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami oraz prezentację zbiorów. W ramach priorytetu wspierane są:
- organizacja czasowych wystaw muzealnych,
 - modernizacja stałych wystaw muzealnych,
 - tworzenie stałych wystaw muzealnych,
 - publikacja katalogów do wystaw bądź zbiorów muzealnych,
 - konserwacja zbiorów,
 - zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

Beneficjentami Priorytetu 2 mogą być organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także państwowe i samorządowe instytucje kultury z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego.

Wkład własny wynosi minimum 20%. Minimalna kwota wnioskowana wynosi 40.000 zł. Maksymalne kwoty zostały wyznaczone i wynoszą: 200.000 zł dla beneficjentów, których kwota dofinansowania nie przekracza 80% wartości projektu oraz 400.000 zł jeśli kwota dofinansowania jest nie mniejsza niż 50%.

- c) **„Kultura ludowa i tradycyjna”** ma na celu wspieranie zjawisk związanych z dorobkiem kultur tradycyjnych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań badawczo-dokumentacyjnych, edukacyjnych i popularyzatorskich oraz zadań realizujących projekty „mistrz tradycji”.

Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą oraz kościoły i związki wyznaniowe.

Minimalna kwota dofinansowania wynosi 25.000 zł lub 12.000 zł (dla zadań realizujących projekty „mistrz tradycji”), maksymalne kwoty wynoszą 250.000 zł oraz 20.000 zł (zadania związane z projektami „mistrz tradycji”). Kwota dofinansowania nie może przekraczać 75% budżetu.

- d) **„Ochrona zabytków archeologicznych”** ma na celu zachowanie dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, takich jak rozpoznanie i dokumentacje zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań badawczo-dokumentacyjnych, edukacyjnych i popularyzatorskich oraz zadań realizujących projekty „mistrz tradycji”.

Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Minimalna kwota dofinansowania wynosi 30.000 zł, maksymalna kwota 200.000 zł. Kwota dofinansowania nie może przekraczać 85% budżetu.

- e) **„Miejsca Pamięci Narodowej”** ma na celu zapewnienie stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci. Dofinansowanie przewidziane jest dla instytucji samorządowych.

Minimalna kwota dotacji wynosi 10.000 zł, natomiast maksymalna 500.000 zł. Dofinansowanie może być udzielone maksymalnie do 90% nakładów koniecznych do poniesienia na realizację zadania.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Wydarzenia artystyczne”

W ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Wydarzenia artystyczne” przyjęto realizację następujących priorytetów:

- a) **Priorytet 1 „Muzyka”** ma na celu wspieranie najwartościowszych zjawisk i trendów w polskiej i światowej kulturze muzycznej. Celem priorytetu jest zarówno wspieranie przedsięwzięć kultywujących tradycję i najwybitniejsze osiągnięcia wielowiekowego dziedzictwa polskiej i światowej kultury muzycznej, jak i projektów skoncentrowanych na kreowaniu nowych wartości i poszukiwaniu oryginalnych środków ekspresji artystycznej. Priorytet skierowany jest do najbardziej znaczących projektów o co najmniej ogólnopolskim zasięgu.

Beneficjentami Priorytetu 1 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego oraz muzeów i bibliotek), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Minimalna kwota dotacji wynosi 50.000 zł. Maksymalna kwota dofinansowania wynosi 300.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 25% oraz 1.500.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 50%.

- b) **Priorytet 2 „Teatr i taniec”** ma na celu wspieranie najbardziej wartościowych zjawisk i trendów we współczesnym teatrze i tańcu. Wspierane będą zarówno przedsięwzięcia kultywujące tradycję, jak i projekty nastawione na kreowanie nowych wartości.

Beneficjentami Priorytetu 2 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego oraz muzeów i bibliotek), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Minimalna kwota dotacji wynosi 50.000 zł. Maksymalna kwota dofinansowania wynosi 300.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 25% oraz 1.000.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 50%.

- c) **Priorytet 3 „Sztuki wizualne”** ma na celu popularyzację najciekawszych zjawisk z obszaru współczesnych sztuk wizualnych oraz wpieranie najwartościowszych zjawisk w polskiej sztuce tego okresu.

Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego oraz muzeów i bibliotek), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Minimalna kwota dotacji wynosi 35.000 zł. Maksymalna kwota dofinansowania wynosi 300.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 25% oraz 500.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 50%.

- d) **Priorytet 4 „Film”** ma na celu promowanie wiedzy na temat osiągnięć kinematografii, jej roli we współczesnej kulturze, a także wsparcie dla działań sprzyjających rozwojowi kultury filmowej.

Beneficjentami Priorytetu 4 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego), organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Minimalna kwota dotacji wynosi 20.000 zł. Maksymalna kwota dofinansowania wynosi 300.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 25% oraz 600.000 zł dla zadań, w przypadku których wkład własny jest nie mniejszy niż 60%.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju współczesnej kultury cele artystyczne i edukacyjne. W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne. W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów i wymianę dzieł, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

W ramach programu można ubiegać się o promesę ministra na dofinansowanie wkładu własnego, dla zadań niekomercyjnych:

- 1) które ubiegają się o dofinansowanie w ramach następujących programów europejskich:
 - a. 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020,
 - b. Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020,
 - c. Programu Kreatywna Europa,
 - d. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej
- 2) które w całości są zgodne z wymogami programów europejskich,
- 3) w przypadku których nie zawarto jeszcze wiążącej umowy na dofinansowanie w ramach jednego z programów europejskich,
- 4) których zakres dotyczy:
 - a. ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego,
 - b. budowy nowych obiektów, rozbudowy, przebudowy, remontu infrastruktury kultury oraz infrastruktury szkolnictwa artystycznego,
 - c. realizacji międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych,
 - d. rozwoju społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
 - e. rozwoju zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

O promesę ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

1. państwowe instytucje kultury,
2. samorządowe instytucje kultury,
3. jednostki samorządu terytorialnego,

4. organizacje pozarządowe,
5. kościoły i związki wyznaniowe,
6. publiczne szkoły artystyczne,
7. państwowe uczelnie artystyczne,
8. archiwa państwowe.

Udział procentowy promesy we wkładzie własnym zadania nie może przekroczyć 75%.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego 2014-2020¹⁵

Oś Priorytetowa 8 - Konwersja

Celem głównym osi priorytetowej 8 jest rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich oraz zrównoważone wykorzystanie regionalnego dziedzictwa kulturowego. Cele szczegółowe zostały określone następująco:

- zwiększenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich,
- zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych.

Priorytet Inwestycyjny 9b

Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich

W ramach priorytetu inwestycyjnego 9b realizowane będą projekty:

- ukierunkowaniu na aktywizację społeczno-gospodarczą oraz poprawę warunków życia lokalnych społeczności,
- identyfikowaniu i realizowaniu z wykorzystaniem elementów podejścia oddolnego, integrującego aktywności wielu podmiotów w ujęciu wielosektorowym w oparciu o wspólną strategię działania, zakładającym uspołecznienie wypracowania koncepcji i szczegółowych założeń oraz włączenie lokalnej społeczności zarówno na etapie planowania, jak i realizacji,
- uwzględniające zasady projektowania uniwersalnego (tzn. dostosowanie przestrzeni do potrzeb wszystkich użytkowników),
- komplementarne i bezpośrednio powiązane z interwencją prowadzoną w ramach PI 9i w zakresie aktywnej integracji lub PI 9iv w zakresie rozwoju usług społecznych.

Maksymalny poziom wsparcia projektów w zakresie kultury nie będzie przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowanych.

Beneficjentami Priorytetu Inwestycyjnego 9b mogą być:

¹⁵ Uchwała Nr 196/20/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie przyjęcia "Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020".

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ich związki i stowarzyszenia,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje pomocy i integracji społecznej,
- instytucje kultury,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- przedsiębiorcy,
- instytucje edukacyjne, szkoły wyższe,
- instytucje rynku pracy,
- kluby sportowe,
- wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe,
- towarzystwa budownictwa społecznego,
- podmioty wdrażające instrumenty finansowe.

Priorytet Inwestycyjny 6c

Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego

W ramach priorytetu inwestycyjnego 6c realizowane będą projekty:

- obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych),
- ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków,
- umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych),
- służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym. Wszystkie przedsięwzięcia w tym zakresie powinny przyczyniać się do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo oraz poprawy stanu środowiska naturalnego na tych obszarach.

Wszystkie projekty w ramach tego Priorytetu Inwestycyjnego powinny przyczyniać się do poprawy jakości przestrzeni i zapewniać zgodność z ustaleniami *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*.

Wartość całkowita pojedynczego projektu w ramach tego Priorytetu Inwestycyjnego nie może przekroczyć 5 mln euro.

Beneficjentami Priorytetu Inwestycyjnego 6c mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ich związki i stowarzyszenia,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje kultury,
- instytucje edukacyjne, szkoły wyższe,
- instytucje finansowe,
- przedsiębiorcy (w tym organizatorzy turystyczni),
- kościoły i związki wyznaniowe,
- PGL Lasy Państwowe,
- parki narodowe,
- kluby sportowe,
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej,
- urzędy morskie,
- operatorzy elektrowni wodnych,
- ROT/LOT.

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku¹⁶

Na mocy zarządzenia nr 1/2015 PWKZ z dnia 9 lutego 2015 r. w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków usytuowanym na terenie województwa pomorskiego ze środków finansowych pozostających w dyspozycji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2014 r. oraz trybie rozliczania i zasadach kontroli prawidłowości wykorzystania dotacji udzielane są dotacje.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które:

- zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji,
- zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

O dofinansowanie mogą ubiegać się:

¹⁶ Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków <http://www.ochronazabytkow.gda.pl/dotacje/dotacje-zasady/>.

- a. osoby fizyczne,
- b. jednostki samorządu terytorialnego,
- c. inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, spółki prawa handlowego itp.),
 - posiadające tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o których mowa w § 2 niniejszego Regulaminu, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446) tj.:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych; wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
3. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
4. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
5. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
6. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
7. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
8. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
9. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
10. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
11. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
12. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
13. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
14. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
15. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
16. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych jedynie gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac

konserwatorskich, bądź stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku.¹⁷

8. Podsumowanie

Założeniem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* jest istotna poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Zgodnie z art. 5 ustawy, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- ❑ naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- ❑ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- ❑ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- ❑ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- ❑ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Przy opracowaniu *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019* uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy wynikające z dokumentów na poziomie krajowym (*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020, Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*), wojewódzkim (*Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*) oraz powiatowym (*Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2014-2020*).

¹⁷ Regulamin ustalający zasady rozpatrywania wniosków oraz udzielania i rozliczania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków usytuowanym na terenie województwa pomorskiego, w ramach środków finansowych przyznanych przez Wojewodę Pomorskiego, pozostających w dyspozycji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz tryb rozliczania i zasady kontroli prawidłowości wykorzystania dotacji, dostępny: <http://www.ochronazabytkow.gda.pl/wp-content/uploads/2015/02/regulamin-2015.pdf>.

Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2016-2019 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe.

Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku (Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ul. Pohulanka 2, 80-807 Gdańsk). W rejestrze zabytków nieruchomości województwa pomorskiego według stanu na 20. lipca 2015 r. znajdowało się 20 obiektów zabytkowych z terenu Gminy Starogard Gdański. Jeden obiekt został do rejestru dopisany w kolejnych miesiącach i obecnie rejestr ten liczy 21 pozycji. Do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa pomorskiego wpisane zostały 123 obiekty z terenu Gminy Starogard Gdański (stan na 20. maja 2016 r.).

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański:

- Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju.
- Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
- Dokumentacja, promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

Jako kierunki działań realizacji *Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański* w ramach przyjętych priorytetów uznano:

- uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji,
- ochronę i odnowę obiektów zabytkowych,
- promocję i popularyzację dziedzictwa kulturowego,
- edukację w zakresie ochrony dóbr kultury,
- wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

W *Programie* określono szczegółowe zadania w ramach realizacji postawionych celów wraz z koncepcją procesu monitoringu, a także wskazano potencjalne źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

9. Wykorzystane źródła danych

1. Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl
2. Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Starogard Gdański, www.bip.starogardgd.ug.pl
3. Brzeźno Wielkie. Z dziejów wsi, Kowalkowski K., Pelplin, 2009
4. Budownictwo sakralne w Diecezji Pelplińskiej, Grunt Stanisław, Pelplin, 2006
5. Centralny rejestr form ochrony przyrody Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, <http://crfop.gdos.gov.pl>
6. Dokumentacja fotograficzna Gminnej Ewidencji Zabytków Starogard Gdański, 2015.
7. Gminna ewidencja zabytków Starogard Gdański.
8. Klonówka obszar magiczny, Marszałec J., Majewski T., Starogard Gdański, 1998
9. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Warszawa, 2004
10. Nowa Wieś Rzeczna, Kowalkowski K., Gdynia, 2008
11. Plan odnowy miejscowości Barchnowy, 2011.
12. Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015, 2009.
13. Plan Odnowy Miejscowości Ciecholewy na lata 2010-2017, 2011.
14. Plan Odnowy Miejscowości Dąbrówka, 2014.
15. Plan Odnowy Miejscowości Jabłowo, 2012.
16. Plan Odnowy Miejscowości Janin, 2011.
17. Plan odnowy miejscowości Janowo, 2009.
18. Plan rozwoju miejscowości Klonówka, 2008.
19. Plan Odnowy Miejscowości Kokoszkowy, 2009.
20. Plan Odnowy Miejscowości Kolincz, 2010.
21. Plan Odnowy Miejscowości Koteże, 2010.
22. Plan Odnowy Miejscowości Krąg, 2010.
23. Plan odnowy miejscowości Linowiec, 2010.
24. Plan odnowy miejscowości Lipinki Szlacheckie, 2010.
25. Plan odnowy miejscowości Okole, 2010.
26. Plan Odnowy Miejscowości Owidz, 2011.
27. Plan Odnowy Miejscowości Rokocin, 2010.
28. Plan Odnowy Miejscowości Rywałd, 2014.
29. Plan Odnowy Miejscowości Siwiałka, 2011.
30. Plan Odnowy Miejscowości Stary Las, 2014.
31. Plan rozwoju miejscowości Sucumin, 2005.
32. Plan Odnowy Miejscowości Sumin, 2010.
33. Plan Odnowy Miejscowości Szpęgawsk, 2012.
34. Plan Odnowy Miejscowości Trzcińsk, 2010.
35. Plan odnowy miejscowości Zduny, 2011.
36. Plan Odnowy Miejscowości Żabno, 2012.
37. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.
38. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji

- zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Dz.U. nr 113, poz. 661.
39. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Sulimierski F., tom I (1880), III (1882), IV (1883), VI (1885), VII (1886)
 40. Strategia rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański 2012-2022.
 41. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2014-2020.
 42. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.
 43. Strona internetowa Gminy Starogard Gdański, www.starogardgd.ug.pl
 44. Strona internetowa Lokalnej Grupy Działania Chata Kociewia, <http://chatakociewia.pl>
 45. Strona internetowa powiatu starogardzkiego, www.powiatstarogard.pl
 46. Strona Internetowa Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, www.ochronazabytkow.gda.pl
 47. Strona internetowa, www.ekociewie.pl
 48. Strona internetowa, www.naszekaszuby.pl
 49. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański, 2012.
 50. Style w architekturze – arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne, Koch W., Warszawa, 1996
 51. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. z 2014r., poz. 1446, z późn. zm.
 52. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 2015 r., poz. 1515.
 53. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Warszawa, 2005
 54. Wykaz zabytków z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego według stanu na 6. października 2010 r., www.ochronazabytkow.gda.pl

Załącznik nr 1 Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków z zaznaczonymi dodatkowo (podkreślenie) zabytkami, które są ujęte w wojewódzkiej ewidencji i powinny zostać uwzględnione w gminnej ewidencji

<u>BARCZNOWY</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Barchnowy	ul. Główna 13	20	kapliczka przydrożna	XX w. 1946 r.	
Barchnowy	ul. Główna 13	20	d. szkoła obok sklep	XX w.	
Barchnowy	ul. Główna 13	20	bud. gosp.	XX w.	
<u>Barchnowy</u>			<u>cmentarz ewangelicki</u>		
<u>Barchnowy</u>			<u>cmentarz pocholeryczny (bezwyznaniowy), położony w pobliżu drogi Owidz-Barchnowy, na szczycie pagórka</u>		
<u>BRZEŻNO WIELKIE</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Brzeżno Wlk.	ul. Kasztanowa (na cmentarzu)	151	Kapliczka, figura Chrystusa Króla	XIX w. 1875 r.	
Brzeżno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	szkoła podstawowa im. Bernarda Janowicza	XX w. 1900 r.	
Brzeżno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	obora w zespole szkoły	XX w. 1900 r.	
Brzeżno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	bud. gospodarczy (obora)	XX w. 1900 r.	
Brzeżno Wlk.	ul. Szkolna 4	142/2	bud. mieszkalny	XIX-XX w.	
Brzeżno Wlk.	ul. Główna 3	120	bud. mieszkalny	XX w. II poł.	
Brzeżno Wlk.	ul. Główna 4	122/4	bud. mieszkalny	XIX w. III ćw.	
Brzeżno Wlk.	ul. Główna 1	119	bud. mieszkalny	XX w.	
<u>Brzeżno Wlk.</u>			<u>dawny katolicki cmentarz, położony na skraju wsi przy drodze do Klonówki</u>	<u>XVI w.</u>	
<u>CIECHOLEWY</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Ciecholewy	nr 2	19/3	bud. mieszkalny	XX w. lata 20	
Ciecholewy	nr 2	19/3	bud. gosp.	XX w.	
Ciecholewy	nr 16	87	bud. mieszkalny	XX w. lata 20	
Ciecholewy	nr 17	57	bud. mieszkalny	XX w. 1901 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. mieszkalny	XX w. 1906 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. gosp.	XX w. 1906 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. gosp.	XX w. 1937 r.	
Ciecholewy	nr 40	49/2	bud. mieszkalny	XX w. 1935-38	
Ciecholewy	nr 40	49/2	bud. gosp.	XX w. 1935-38	
Ciecholewy	nr 42	56/5	dawna szkoła	XIX w. 1863 r.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. mieszkalny	XIX w. 1880 r.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. gosp.	XIX w. 4 ćw.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. gosp.	XIX w.	
<u>DĄBRÓWKA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Dąbrówka		141	kapliczka	XX w. 1946 r.	
Dąbrówka	obok nr 1 ul. Starogardzka	253	kapliczka		

Dąbrówka	ul. Starogardzka 38	144	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	XV w.	nr rej. 320
Dąbrówka	ul. Starogardzka 38	144	ogrodzenie z dwiema bramami kościoła parafialnego i cmentarza	XV w.	
Dąbrówka	ul. Dębowa 2	187	bud. gosp.	XIX w. 4 ćw.	
Dąbrówka	ul. Starogardzka 22	183	bud. mieszkalny	XX w. 1 ćw.	
<u>Dąbrówka</u>			<u>układ ruralistyczny wsi Dąbrówka w obrębie historycznej niwy siedliskowej</u>		
<u>Dąbrówka</u>			<u>cmentarz przykościelny (katolicki)</u>	<u>poł. XIX w.</u>	
<u>Dąbrówka</u>			<u>dawny cmentarz poewangelicki, położony poza wsią, oddalony około 300 m od centrum, przy polnej drodze na</u>	<u>2-ga poł. XIX w.</u>	
JABŁOWO					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	XIV w.	nr rej. 321
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	ogrodzenie kościoła paraf. p.w. Św. Wawrzyńca i cmentarza przykościelnego		
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	kolumna św. Wawrzyńca na cmentarzu przykościelnym	XX w. 1920 r.	
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	grobowiec Jackowskich	XIX w. II poł.	
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	plebania kościoła p.w. Św. Wawrzyńca	XX w. lata 20	
Jabłowo	ul. Szkolna 5	61/3	szkoła	XX w. lata 20	
<u>Jabłowo</u>	<u>ul. Starogardzka 2</u>		<u>zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (obszar zespołu)</u>		
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	dwór	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	park dworski		
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	fragment ogrodzenia, brama wjazdowa w zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	d. chlewnia w zespole dworsko - folwarcznym	XX w. lata 20	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	d. stodoła w zespole dworsko - folwarcznym		
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	bud. podworski – rządcówka	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	bud. podworski gospodarczy	XIX w. II poł.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	bud. podworski - magazyn	XIX w.	
Jabłowo	ul. Dworcowa 2	76/2	bud. mieszkalny	XX w. I ćw.	
Jabłowo	ul. Dworcowa 2	76/2	bud. gospodarczy	XX w. I ćw.	
Jabłowo	ul. Szkolna 4	61/2	d. szkoła	XX w. poł.	

Jabłowo	ul. Szkolna 4	61/2	bud. gospodarczy d. szkoły	XX w. poł.	
<u>Jabłowo</u>			<u>cmentarz przykościelny (katolicki)</u>	<u>XV w.</u>	
<u>JANIN</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Janin	nr 8a	49/4	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Janin	nr 10	61/4	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Janin	nr 10	61/4	obora	XIX/XX w.	
Janin	nr 12	62/2	obora	XX w.	
Janin	nr 13	63/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
Janin	nr 15	51/1	bud. mieszkalny	XIX w. poł.	
Janin	nr 15	51/3	obora	XIX w. 2 poł.	
Janin	nr 26	46	bud. mieszkalny		
Janin	obok domu nr 26	46	kapliczka z figurą Matki Boskiej		
Janin	nr 26	46	obora	XIX w. 4 ćw.	
Janin	nr 28	42	bud. mieszkalny	XX w.	
<u>KLONÓWKA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/26	park dworski	XIX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	d. kuźnia w zespole dworsko-folwarcznym	XIX/XX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	brama w zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	transformator w zespole dworsko-folwarcznym	XX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	d. płatkarnia w zespole dworsko-folwarcznym	XX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 10	157	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	XIV w.	nr rej. 739
Klonówka	ul. Kościelna 10	125	cmentarz		
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	kapliczka przy plebani		
Klonówka	ul. Kościelna 10	157	ogrodzenie kościoła p.w. św. Katarzyny	XVIII w.	
Klonówka	ul. Kościelna	128	d. rządcówka	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	bud. gosp.	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	bud. mieszkalny		
Klonówka	ul. Kościelna 1	130/1	szkoła	XIX w. 1912 r.	
Klonówka	ul. Kościelna 1	130/2	bud. gosp.	XIX w. 1912 r.	
Klonówka	ul. Kościelna 2	130/2	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 5	129	bud. mieszkalny – organistówka		
Klonówka	ul. Kościelna 25	122	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 33	119	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Rajkowska 11	68	bud. mieszkalny	XIX w. 4 ćw.	
Klonówka	ul. Rajkowska 7	93	bud. mieszkalny	XIX w. 4 ćw.	
<u>Klonówka</u>			<u>Cmentarz przykościelny (katolicki)</u>	<u>XVIII w.</u>	
<u>KOKOSZKOWY</u>					

miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	XIV w.	nr rej. 299
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	ogrodzenie kościoła p.w. Św. Barbary oraz cmentarza przykościelnego	XIV/XV w.	
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	plebania	XVIII w. 2 poł.	
Kokoszkowy	ul. Gdańska 11	221/77	spichlerz	XVIII/XIX w.	
Kokoszkowy	ul. Druha Grzybka 68	552	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 10	4/1	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 10	4/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 4	3/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 5	562/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 5	562/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	Spacerowa 8	119/5	bud. gospodarczy	XIX w. poł.	
<u>Kokoszkowy</u>			<u>cmentarz kościelny (katolicki)</u>	<u>XVIII w. poł.</u>	
<u>Kokoszkowy</u>			<u>cmentarz (katolicki), położony na zachód od wsi, przy drodze gruntowej po północnej stronie</u>	<u>XX w. pocz.</u>	
KOLINCZ					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Kolincz	ul. Mostowa 1	56	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Kolincz	ul. Mostowa 2	55	elektrownia wodna	XX w. 1910 r.	
Kolincz	ul. Mostowa 3	64/1	bud. mieszkalny	XX poł.	
Kolincz	ul. Mostowa 4	62/4	bud. mieszkalny	XX w.	
Kolincz	ul. Główna 52	12/4	d. szkoła	XX w.	
Kolincz	ul. Główna 52	12/4	bud. gospodarczy	XX w.	
Kolincz	obok nr 22 ul. Główna	77/15	figura Matki Boskiej		
Kolincz	ul. Główna 76	77/8	dwór		
Kolincz	ul. Główna 76	77/8	fragment zieleni w zespole dworsko-folw. z bramą	XIX/XX w.	
Kolincz	ul. Główna 104	204/12	dawny młyn wodny	XIX w. II poł.	
Kolincz	ul. Główna 115	95/8	stodoła	XIX w. IV ćw.	
Kolincz	ul. Polna 13	145	bud. mieszkalny	XX w. 1900 r.	
Kolincz	w sąsiedztwie Leśniczówki Brunswald	200/9	bud. mieszkalny	XX w.	
Kolincz	Leśniczówka Kochanki	200	bud. mieszkalny	XX w. 1905	

Kolincz	ul. Główna 105	102	elektrownia wodna	XX w. 1912 r.	
<u>Kolincz</u>			<u>cmentarz (d. żydowski)</u>		
KOTEŻE					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Koteże	ul. Wróblewskiego 5	62	szkoła	XX w. poł.	
Koteże	ul. Wróblewskiego 5	62	bud. gospodarczy szkoły – ob. OSP	XX w. poł.	
Koteże	ul. Główna 21	195/2	bud. mieszkalny	XIX w. koniec	
Koteże	ul. Główna 29	203/2	bud. mieszkalny	XX w. 1924 r.	
Koteże	ul. Główna 29	203/2	obora	XX w. lata 20	
Koteże	ul. Główna 47	213	bud. mieszkalny	XX w. poł.	
Koteże	ul. Wróblewskiego 6	83	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Koteże	ul. Sikorki 12	39/4	bud. mieszkalny	XIX w. 1832 r.	
Koteże	Spokojna 7	259/2	bud. mieszkalny osady leśnej	XX w. 1912 r.	
<u>Koteże</u>	<u>ul. Podmiejska 6</u>	<u>445</u>	<u>spichlerz</u>	<u>1867 r.</u>	<u>rej. 1920</u>
<u>Koteże</u>			<u>Cmentarz ewangelicki, położony Na skraju lasu przy drodze gruntowej Koteże-Starogard Gd.</u>	<u>XIX w.</u>	
KRAG					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Krag	nr 44	90	park dworski	XIX w.	
Krag	nr 44	89	dworek	XIX w. 1854 r.	
Krag	nr 44a	89	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	XIX w.	rej. 1674
Krag	nr 44a	89	ubikacja przykościelna	XX w.	rej. 1674
Krag	przy plebanii	84/2	kapliczka	XX w. lata 50	
Krag		89	ogrodzenie kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP oraz dworu z parkiem i dwiema bramami	XIX w. II poł.	
Krag		181/2	cmentarz niemiecki		
Krag	nr 3	253	bud. mieszkalny	XIX w. III ćw.	
Krag	nr 3	253	obora	XIX w. II ćw.	
Krag	nr 5	194/4	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 16	175/1	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 16	175/1	obora	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 16	175/1	stodoła	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 27	152	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 28	151/1	bud. mieszkalny	XIX w. II poł.	
Krag	nr 35	118	bud. mieszkalny	XX w. 1905 r.	
Krag	nr 41	54/2	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krag	nr 56	95/2	bud. mieszkalny	XIX w. 1930 r.	
Krag	nr 59	94/4	bud. mieszkalny	XX w. 1930 r.	
Krag	nr 61	24/3	budynek gospodarczy	XX w. I ćw.	
Krag	nr 63	103/1	bud. mieszkalny – PKP		
Krag	nr 63	103/1	bud. gospodarczy – PKP		
Krag	nr 64	117	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krag		103	dworzec PKP		

<u>Krag</u>		<u>103</u>	<u>budynek WC dworca PKP</u>		
<u>Krag</u>			<u>Cmentarz komunalny, położony przy skrzyżowaniu Żabno-Krag</u>	<u>XX w. lata 20.</u>	
<u>LINOWIEC</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Linowiec	nr 21	82/2	szkoła	XX w. 1901 r.	
Linowiec		68/3	obora w zespole folwarcznym		
Linowiec	nr 10	84	bud. mieszkalny	XX w. I ćw.	
<u>Linowiec</u>	<u>na pld. od wsi</u>		<u>cmentarz poewangelicki</u>	<u>XX w. pocz.</u>	
<u>LIPINKI SZLACHECKIE</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Lipinki Szlacheckie	przy drodze polnej do Marywilu	12/6	kapliczka – figura Matki Boskiej		
Lipinki Szlacheckie	ul. Jana Pawła II 40	18	szkoła	XX w. 1908 r.	
Lipinki Szlacheckie	ul. Jana Pawła II 40	18	bud. gospodarczy	XX w. 1908 r.	
<u>NOWA WIEŚ RZECZNA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
<u>Nowa Wieś Rieczna</u>	<u>ul. Rieczna 31</u>		<u>zespół pałacowo-parkowy (obszar zespołu)</u>	<u>XIX w.</u>	<u>rej. 1014</u>
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 31	124/5	pałac	XIX w. poł.	rej. 1014
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 31	124/5	park pałacowy	XIX w.	rej. 1014
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 6	65/1	d. szkoła	XX w. 1910 r.	
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 6	65/1	bud. gospodarczy d. szkoły	XX w. 1910 r.	
Nowa Wieś Rieczna	obok nr 43 rozdroże ul. Rieczna	65/2	kapliczka		
Nowa Wieś Rieczna	ul Rieczna 34	5	bud. gospodarczy PKP		
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 34	5	bud. mieszkalny		
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 34	5	bud. mieszkalny		
<u>Nowa Wieś Rieczna</u>			<u>cmentarz katolicki, położony w środku wsi</u>	<u>XIX w. poł.</u>	
<u>Nowa Wieś Rieczna</u>			<u>cmentarz poewangelicki</u>		
<u>OKOLE</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Okole	ul. Miodowa 8	31/1	bud. mieszkalny	XIX w 1887 r.	
<u>OWIDZ</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
<u>Owidz</u>	<u>ul. Parkowa 6</u>		<u>zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (obszar zespołu)</u>	<u>XIX w. koniec</u>	<u>rej. 1167</u>
Owidz	ul. Parkowa 6	132/15	dwór	XIX w. koniec	rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 6	132/15	park dworski	XIX w. koniec	rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 6	132/16	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	rej. 1167

Owidz	ul. Parkowa 3	132/18	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	
Owidz	Dietrich Tadeusz ul. Parkowa 6	132/16	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 4	132/8	dom mieszkalny w zespole dworu	XIX w. koniec	rej. 1167
<u>Owidz</u>			<u>cmentarz ewangelicki, położony na pld-zach stoku wzgórza przy drodże gruntowej do Owidza</u>	<u>XIX w. 2.-ga poł.</u>	
<u>Owidz-Młyn</u>					
ROKOCIN					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
<u>Rokocin</u>	<u>Parkowa 4</u>		<u>zespół dworsko- parkowy (obszar zespołu)</u>	<u>XIX w.</u>	<u>rej. 1206</u>
Rokocin	Parkowa 4	114	dwór	XIX w.	rej. 1206
Rokocin	Parkowa 4	114	park dworski	XIX w.	rej. 1206
Rokocin	ul Krótka 1	35/12	Obora	XX w. 1 ćw.	
Rokocin	nr 17	54/29	bud. gospodarczy	XX w. 1 ćw.	
RYWAŁD					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Rywałd	centrum wsi, naprzeciwko przystanku PKS	121/3	kapliczka- figura Matki Boskiej	XX w.	
Rywałd	ul. Starogardzka 61	121/14	dwór	XX w. 1900 r.	
Rywałd	ul. Starogardzka 61	121/14	brama w zespole folwarcznym	XX w. 1900 r.	
Rywałd	ul. Starogardzka 40	69	bud. mieszkalny	XIX w. II ćw.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	bud. mieszkalny	XIX w. II poł.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	piwniczka	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	stodoła	XX w. 1924 r.	
Rywałd	ul. Okrężna 5	87	bud. mieszkalny	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 4	86	bud. mieszkalny PGR	XIX/XX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 3	85	bud. mieszkalny	XIX w. lata 70	
Rywałd	ul. Okrężna 2	84	bud. mieszkalny	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 1	83/2	bud. mieszkalny	XIX w. lata 70/80	
SIWIAŁKA					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Siwiałka	nr 6	167/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł	
Siwiałka	nr 6	167/2	bud gosp.	XIX w. 2 poł.	
Siwiałka	nr 8	117	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Siwiałka	nr 9	144/1	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Siwiałka	nr 13	127	bud. mieszkalny	XX w. 1901 r.	
Siwiałka	nr 13	127	bud. gosp.	XX w. początek	
Siwiałka	nr 13	127	obora	XX w. 1901 r.	
Siwiałka	nr 14	125/4	stajnia	XIX w. 2 ćw.	
Siwiałka	nr 21	123	bud. mieszkalny	XIX w.4 ćw.	

<u>Siwiałka</u>					
			<u>cmentarz poewangelicki</u>		
STARY LAS					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Stary Las	nr 3 i 4	39 i 40	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Stary Las	nr 5b	14/12	kuźnia obecnie składzik		
Stary Las	nr 8	12	bud. mieszkalny		
SUCUMIN					
miejsowość	adres / właściciel	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
<u>Sucumin</u>			<u>Zespół dworsko- parkowy z folwarkiem (obszar zespołu)</u>	<u>XIX w.</u>	<u>nr rej. 861</u>
Sucumin		37/27	pałac	XIX w.	nr rej. 861
Sucumin		37/27	park	XIX w.	nr rej. 861
Sucumin		37/24	transformator przy pałacu		
Sucumin		37/27	ogrodzenie z bramami i bud. magazynu		
Sucumin		37/27	stajnia I w zespole pałacowym	XIX w. koniec	
Sucumin		37/27	stajnia II w zespole pałacowym	XIX w.	
Sucumin		37/27	chlewnia IV w zespole pałacowym	XIX w.	
Sucumin		37/27	dawna stajnia /obora		
Sucumin		37/27	rządcówka w zespole pałacowym	XIX w. 1 poł.	
Sucumin		37/27	chlewnia VI w zespole pałacowym, tzw. owczarnia	XIX w.	
Sucumin		155/9	dawna cegielnia związana z pałacem	XIX w. III ćw.	
Sucumin		155/8	bud. mieszkalny w zespole dawnej cegielni	XX w. lata 20, 30	
Sucumin		155/9	transformator w zespole dawnej cegielni	XX w. 1910 r.	
Sucumin	nr 27	40/3	dawna szkoła	XIX/XX w.	
Sucumin	nr 15	185/3	chlew obora	XIX/XX w.	
SUMIN					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Sumin	nr 47	103	kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	XX w. 1926 r.	rej. 1185
Sumin		162	cmentarz		
Sumin		102/3	kapliczka przydrożna		
<u>Sumin</u>	<u>nr 38</u>		<u>zespół dworsko- parkowy (obszar zespołu)</u>	<u>XX w.</u>	
Sumin	nr 38	121	dwór	XX w. 1865 r.	
Sumin		120, 121	park dworski	XX w. początek	
Sumin	nr 4	15/1	bud. mieszkalny	XX w. 1909 r.	
Sumin	nr 27	101/7	bud. mieszkalny	XX w. początek	
Sumin	nr 28	35	bud. mieszkalny	XX w. początek	

Sumin	nr 31	133	dawna gorzelnia	XIX w.2 poł.	
Sumin	nr 32	128/2	dawna karczma	XX w. 1912 r.	
Sumin	nr 33	32/4	bud. mieszkalny	XX w. 1908 r.	
Sumin	nr 34	124/2	stodoła	XX w. 1939 r.	
Sumin	nr 34	124/2	obora	XX w. 1939 r.	
Sumin	nr 35	125	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Sumin	nr 51	157	dawna plebania	XX w. 1909 r.	
Sumin	nr 55	93	bud. mieszkalny	XX w.	
Sumin	nr 63	255/1	Leśniczówka Wygoda	XX w. 1912 r.	
Sumin	nr 72	258	bud. mieszkalny	XX w. 1907 r.	
Sumin	nr 73	254	stodoła	XX w. początek	
Sumin	nr 75	253/1	bud. mieszkalny	XX w. początek	
Sumin	nr 75	253/1	bud. gospodarczy	XX w. początek	
Sumin	nr 76	241/1	bud. mieszkalny	XX w. 1915-1925	
Sumin	nr 76	241/1	bud. gospodarczy	XX w. 1915-1925	
Sumin	nr 77	252	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Sumin	nr 78	243/1	bud. mieszkalny	XIX w. IV ćw.	
Sumin	nr 78	243/1	brama w zagrodzie nr 78	XIX w. IV ćw.	
Sumin	nr 87	153/9	bud. mieszkalny	XX w. 1913 r.	
Sumin	nr 68	260	bud. mieszkalny	XX w. 1905 r.	
Sumin	nr 45	149	bud gospodarczy	XX w. 1905 r.	
<u>Sumin</u>			<u>cmentarz ewangelicki, położony na obrzeżu lasu po wsch. stronie, na pfn.-wsch. od wsi</u>	<u>XIX w. 2.-ga poł.</u>	
SZPĘGAWSK					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
<u>Szpegawsk</u>	<u>ul. Kasztanowa 24</u>		<u>zespół dworsko-parkowy (obszar zespołu)</u>		<u>nr rej. 740</u>
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	dwór	XIX w. 1 poł.	nr rej. 740
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	park dworski	XIX w.1 poł.	nr rej. 740
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	bud gosp. podworski	XIX w. 1 poł.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 8	314/1	budynek gosp. w zespole dworskim	XIX w. 2 poł.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 8	314/1	bud. mieszkalny	XIX w.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 7	324/4	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
Szpegawsk		135/4	grobowiec rodziny Palleske na cmentarzu poewangelickim	XIX w. 2 poł.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 13	64	szkoła	XIX w. koniec	
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 21	269/1	bud. mieszkalny	XIX w. poł.	
Szpegawsk	ul. Kolejowa 4	68	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1935-1938	
Szpegawsk	ul. Kolejowa 4	68	obora w zespole poniatówki	XX w. 1935-1938	
Szpegawsk	ul. Kolejowa 4	68	stodoła w zespole poniatówki	XX w. 1935-1938	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 11	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 11	334	budynek gospodarczy	XIX w. 1900 r.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 10	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	

Szpegawsk	ul. Starogardzka 9	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 9	334	bud. gospodarczy	XIX w. 1900 r.	
Szpegawsk	ul. Leśna 7	132/5	bud. mieszkalny osady robotników LP	XX w. 1 ćw.	
Szpegawsk	ul. Leśna 7	132/5	bud. gosp. osady robotników LP	XX w. 1924 r.	
Szpegawsk	ul. Kolejowa 2	69	dworzec PKP	XX w. 1955 r.	
Szpegawsk	ul. Kolejowa 4	69	bud. mieszkalny		
<u>Szpegawsk</u>			<u>cmentarz poewangelicki, położony poza wsią, na terenie leśnym, około 1500 m na zachód od torów</u>	<u>XIX w. pocz.</u>	
TRZCIŃSK					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Trzcińsk		113	cmentarz poniemiecki		
Trzcińsk	nr 18	47/1	dawna szkoła	XX w. I ćw.	
Trzcińsk	nr 35	65	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
ZDUNY					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/ datowanie	uwagi
Zduny		39/1	transformator w zespole zagrody nr 65	XX w.	
Zduny	nr 5	11	bud. mieszkalny	XX w. 1930 r.	
Zduny	nr 6	48/13	bud. mieszkalny	XX w. 1928 r.	
Zduny	nr 19, 20	74, 75/2	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Zduny	nr 46	293/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
ŻABNO					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowa nie	uwagi
Żabno	Żabno 17	47/6	bud. mieszkalny	XIX w. 1889 r.	
<u>Żabno</u>			<u>cmentarz poewangelicki</u>		

Załącznik nr 2 Zabytki archeologiczne z obszaru Gminy Starogard Gdański ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków (źródło danych: Wojewódzka ewidencja zabytków)

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
1	Barchnowy	skarb	epoka brązu	1	20-43/143
2	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	2	20-43/144
3	Barchnowy	znalezisko luźne	epoka brązu	3	20-43/145
4	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	4	20-43/26
5	Barchnowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia	5	20-43/27
6	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	6	20-43/28
7	Barchnowy	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	7	20-43/29
8	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	8	20-43/30
9	Barchnowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia	9	20-43/33
10	Barchnowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia	10	20-43/53
11	Barchnowy	śląd osadnictwa	okres nowożytny	11	20-43/54
12	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	12	20-43/55
13	Barchnowy	śląd osadnictwa	okres nowożytny	13	20-43/56
14	Barchnowy	osada	epoka brązu, późne średniowiecze	14	20-43/57
15	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	15	20-43/58
16	Barchnowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	16	20-43/59
17	Barchnowy	śląd osadnictwa	epoka brązu, wczesne średniowiecze	17	20-43/60
18	Barchnowy	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	18	20-43/61
19	Barchnowy	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	19	20-43/62
20	Barchnowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	20	20-43/63
21	Barchnowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	21	20-43/119
22	Barchnowy	śląd osadnictwa	epoka brązu, późne średniowiecze, okres nowożytny	22	20-43/120
23	Barchnowy	skarb	okres wpływów rzymskich	23	20-43/174
24	Brzeżno Wielkie	śląd osadnictwa	neolit	1	19-44/2
25	Brzeżno Wielkie	osada	neolit, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	2	19-44/4
26	Brzeżno Wielkie	osada	wczesne średniowiecze	3	
27	Brzeżno Wielkie	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	4	
28	Brzeżno Wielkie	cmentarzysko	hallstatt	5	
29	Brzeżno Wielkie	śląd osadnictwa	neolit, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	6	19-44/5
30	Brzeżno Wielkie	znalezisko luźne	neolit	7	
31	Brzeżno Wielkie	skarb	epoka brązu	8	
32	Brzeżno Wielkie	znalezisko luźne	epoka brązu	9	
33	Brzeżno Wielkie	znalezisko luźne	neolit	10	

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
34	Brzeżno Wielkie	osada	wczesne średniowiecze	11	
35	Brzeżno Wielkie	osada	neolit, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	12	19-44/3
36	Brzeżno Wielkie	osada	neolit, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	13	19-44/13
37	Brzeżno Wielkie	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	14	19-44/14
38	Brzeżno Wielkie	osada	wczesne średniowiecze	15	19-44/15
39	Brzeżno Wielkie	osada	wczesne średniowiecze	16	19-44/16
40	Brzeżno Wielkie	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	17	19-44/17
41	Brzeżno Wielkie	osada	epoka kamienia, późne średniowiecze	18	19-44/18
42	Brzeżno Wielkie	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	19	19-44/19
43	Brzeżno Wielkie	osada	późne średniowiecze	20	19-44/20
44	Brzeżno Wielkie	osada	neolit, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	21	19-44/21
45	Brzeżno Wielkie	znalezisko luźne	neolit	22	
46	Brzeżno Wielkie	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	23	
47	Brzeżno Wielkie	osada	wczesna epoka żelaza	24	
48	Brzeżno Wielkie	osada	neolit, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	25	
49	Brzeżno Wielkie (Najmusy)	osada		26	
50	Ciecholewy	grodzisko	wczesne średniowiecze	1	18-43/141
51	Ciecholewy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	2	19-43/19
52	Dąbrówka	osada	wczesne średniowiecze	1	20-43/146
53	Dąbrówka	cmentarzysko	hallstatt	2	20-43/147
54	Dąbrówka	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	3	20-43/126
55	Dąbrówka	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	4	20-43/127
56	Dąbrówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	5	20-43/128
57	Dąbrówka	śląd osadnictwa	epoka kamienia	6	20-43/129
58	Dąbrówka	kościół	od xiv w.	7	
59	Jabłowo	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	1	20-43/118
60	Jabłowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	2	20-43/149
61	Jabłowo	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	3	20-43/150
62	Jabłowo	śląd osadnictwa	okres nowożytny	4	20-43/31
63	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	5	20-43/32
64	Jabłowo	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	6	20-43/108
65	Jabłowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	7	20-43/109
66	Jabłowo	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	8	20-45/110
67	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	9	20-43/111
68	Jabłowo	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	10	20-43/113

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
69	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	20-43/114
70	Jabłowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	12	20-43/115
71	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	13	20-45/116
72	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	14	20-43/117
73	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15	20-43/118
74	Jabłowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16	20-43/121
75	Jabłowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	17	20-43/124
76	Jabłowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	18	20-43/125
77	Jabłowo	grodzisko	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	19	
78	Janin	dwór	xv-xvii w.	1	18-43/142
79	Janin	śląd osadnictwa	neolit	2	18-43/134
80	Janin	śląd osadnictwa	neolit	3	18-43/135
81	Janin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	4	18-43/139
82	Janin	śląd osadnictwa	epoka kamienia	5	18-43/140
83	Janowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	1	20-43/8
84	Janowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	2	20-43/9
85	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	3	20-43/10
86	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	4	20-43/11
87	Janowo	osada	późne średniowiecze	5	20-43/12
88	Janowo	osada	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	6	20-43/13
89	Janowo	śląd osadnictwa	epoka kamienia	7	20-43/14
90	Janowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	8	20-43/15
91	Janowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	9	20-43/16
92	Janowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	10	20-43/17
93	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	11	20-43/19
94	Janowo	śląd osadnictwa	epoka kamienia	12	20-43/20
95	Janowo	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	13	20-43/21
96	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	14	20-43/22
97	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	15	20-43/23
98	Janowo	śląd osadnictwa	okres nowożytny	16	20-43/24
99	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	17	20-43/25
100	Janowo	śląd osadnictwa	okres nowożytny	18	20-43/34
101	Janowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	19	20-43/35
102	Janowo	śląd osadnictwa	okres nowożytny	20	20-43/112
103	Janowo	śląd osadnictwa	okres nowożytny	21	20-43/122
104	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	22	20-43/123
105	Janowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	23	20-43/130
106	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	24	20-43/131

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
107	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	25	20-43/132
108	Janowo	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	26	20-43/133
109	Janowo	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	27	20-43/134
110	Klonówka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	1	20-44/10
111	Klonówka	śląd osadnictwa	średniowiecze	2	20-44/11
112	Klonówka	śląd osadnictwa	średniowiecze	3	20-44/12
113	Klonówka	osada	neolit, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	4	20-44/13
114	Klonówka	śląd osadnictwa	średniowiecze	5	20-44/14
115	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit, późne średniowiecze	6	20-44/15
116	Klonówka	cmentarzysko	wczesne średniowiecze	7	19-44/6
117	Klonówka	śląd osadnictwa	średniowiecze	8	20-44/16
118	Klonówka	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	9	20-44/17
119	Klonówka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	10	20-44/18
120	Klonówka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	11	20-44/19
121	Klonówka	znalezisko luźne	epoka brązu	12	20-44/20
122	Klonówka	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	13	20-43/64
123	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	14	20-43/65
124	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	15	20-43/66
125	Klonówka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16	20-43/67
126	Klonówka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	17	20-43/68
127	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	18	20-43/70
128	Klonówka	osada	wczesne średniowiecze	19	20-43/70
129	Klonówka	śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	20	20-43/71
130	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	21	20-44/36
131	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	22	20-44/37
132	Klonówka	osada	epoka kamienia, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich	23	20-44/38
133	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	24	20-44/39
134	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	25	20-44/40
135	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	26	20-44/41
136	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit, okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze	27	20-44/43
137	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	28	20-44/44
138	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	29	20-44/45
139	Klonówka	śląd osadnictwa	epoka brązu	30	20-44/46
140	Klonówka	śląd osadnictwa	mezolit / neolit	31	20-44/47
141	Klonówka	osada	średniowiecze	32	20-44/50
142	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	33	20-44/80
143	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	34	20-44/34
144	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	35	20-44/87

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
145	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	36	20-44/92
146	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	37	20-44/93
147	Klonówka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	38	20-44/94
148	Klonówka	śląd osadnictwa	neolit	39	20-44/95
149	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	40	20-44/96
150	Klonówka	śląd osadnictwa	mezolit / neolit	41	20-44/97
151	Klonówka	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	42	20-44/98
152	Klonówka	śląd osadnictwa	okres nowożytny	43	20-44/21
153	Klonówka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	44	20-44/115
154	Klonówka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	45	20-44/116
155	Klonówka	osada	epoka kamienia, wczesne średniowiecze	46	19-44/22
156	Klonówka	osada	epoka kamienia, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	47	19-44/23
157	Klonówka	osada	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	48	20-44/105
158	Klonówka	śląd osadnictwa	epoka kamienia	49	20-44/106
159	Klonówka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	50	20-44/107
160	Klonówka			51	20-44/108
161	Klonówka	osada	późne średniowiecze	52	20-44/109
162	Klonówka	osada	późne średniowiecze	53	20-44/110
163	Klonówka	osada	późne średniowiecze	54	20-44/111
164	Klonówka	osada	epoka kamienia, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	55	20-44/112
165	Kokoszkowy	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	1	19-43/110
166	Kokoszkowy	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	2	19-43/84
167	Kokoszkowy	znalezisko luźne	epoka nieokreślona	3	19-43/85
168	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4	19-43/3
169	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	5	19-43/4
170	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	6	19-43/5
171	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	7	19-43/6
172	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	8	19-43/7
173	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	9	19-43/8
174	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	10	19-43/9
175	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	19-43/10
176	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	12	19-43/11
177	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	13	19-43/12
178	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	14	19-43/13
179	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	15	19-43/14
180	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze, okres nowożytny	16	19-43/15

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
181	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	17	19-43/16
182	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	18	19-43/17
183	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	19	19-43/18
184	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	20	19-43/52
185	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	21	19-43/53
186	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	22	19-43/54
187	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	23	19-43/55
188	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	24	19-43/56
189	Kokoszkowy	znalezisko luźne	neolit	25	19-43/111
190	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	okres nowożytny	26	19-43/58
191	Kokoszkowy	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	27	19-43/59
192	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	28	19-43/60
193	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	29	19-43/61
194	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	30	19-43/62
195	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	31	19-43/2
196	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	32	19-43/86
197	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	okres nowożytny	33	19-43/87
198	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	34	19-43/88
199	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	35	19-43/89
200	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia	36	19-43/90
201	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	37	19-43/91
202	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	38	19-43/92
203	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	39	19-43/94
204	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	40	19-43/95
205	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	41	19-43/96
206	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	42	19-43/97
207	Kokoszkowy	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	43	19-43/98
208	Kolincz	osada	neolit	1	20-43/151
209	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	2	20-43/152
210	Kolincz	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	3	20-43/42
211	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	4	20-43/43
212	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	5	20-43/44
213	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	6	20-43/45
214	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	7	20-43/46
215	Kolincz	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	8	20-43/47
216	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	9	20-43/48
217	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	10	20-43/49
218	Kolincz	osada	wczesna epoka żelaza	11	20-43/50

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
219	Kolincz	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	12	20-45/51
220	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	13	20-43/52
221	Kolincz	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	14	20-43/72
222	Kolincz	osada	epoka kamienia, późne średniowiecze	15	20-45/73
223	Kolincz	śląd osadnictwa	epoka kamienia	16	20-43/74
224	Kolincz	osada	epoka kamienia, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	17	20-43/75
225	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	18	20-43/76
226	Kolincz	cmentarzysko	wczesne średniowiecze	19	20-43/77
227	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	20	20-43/78
228	Kolincz	osada	późne średniowiecze	21	20-43/79
229	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	22	20-43/80
230	Kolincz	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	23	20-43/81
231	Kolincz	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	24	20-43/82
232	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	25	20-43/83
233	Kolincz	osada	okres nowożytny	26	20-43/84
234	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	27	20-43/85
235	Kolincz	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	28	20-43/86
236	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	29	20-43/87
237	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	30	20-43/88
238	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	31	20-43/89
239	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	32	20-43/90
240	Kolincz	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	33	20-43/91
241	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	34	20-43/92
242	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	35	20-43/93
243	Kolincz	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	36	20-43/94
244	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	37	20-43/95
245	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	38	20-43/96
246	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	39	20-43/97
247	Kolincz	śląd osadnictwa	okres lateński	40	20-43/98
248	Kolincz	osada	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza	41	20-43/99
249	Kolincz	śląd osadnictwa	epoka kamienia	42	20-43/100
250	Kolincz	osada	późne średniowiecze	43	20-43/101
251	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	44	20-43/102
252	Kolincz	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	45	20-43/104
253	Kolincz	śląd osadnictwa	okres nowożytny	46	20-43/105
254	Kolincz	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	47	20-43/106
255	Kolincz	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	48	20-43/107

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
256	Kolincz	osada	wczesna epoka żelaza	49	20-44/89
257	Kolincz	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	50	20-44/90
258	Koteże	śląd osadnictwa	okres nowożytny	1	20-42/45
259	Koteże	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	2	20-42/46
260	Koteże	śląd osadnictwa	okres nowożytny	3	20-42/47
261	Koteże	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	4	20-42/48
262	Koteże	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	5	20-42/49
263	Koteże	osada	wczesna epoka żelaza	6	20-42/50
264	Koteże	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	7	20-42/51
265	Koteże	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	8	20-42/52
266	Krağ	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	1	19-42/77
267	Krağ	osada	epoka kamienia, epoka brązu, wczesna epoka żelaza	2	19-42/78
268	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	3	19-42/79
269	Krağ	osada	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	4	19-42/80
270	Krağ	śląd osadnictwa	epoka kamienia	5	19-42/81
271	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	6	19-42/82
272	Krağ	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	7	19-42/83
273	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	8	19-42/84
274	Krağ	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	9	19-42/85
275	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	10	19-42/86
276	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	19-42/87
277	Krağ	osada	wczesne średniowiecze	12	19-42/88
278	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	13	19-42/89
279	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	14	19-42/90
280	Krağ	osada	późne średniowiecze	15	19-42/91
281	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	16	19-42/92
282	Krağ	śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	17	19-42/93
283	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	18	19-42/94
284	Krağ	śląd osadnictwa	epoka kamienia	19	19-42/95
285	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	20	19-42/96
286	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	21	19-42/100
287	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	22	19-42/101
288	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	23	19-42/102
289	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	24	19-42/103
290	Krağ	osada	wczesne średniowiecze	25	19-42/104
291	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	26	19-42/105
292	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	27	19-42/106
293	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	28	19-42/107
294	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	29	19-42/108
295	Krağ	śląd osadnictwa	epoka kamienia	30	19-42/109
296	Krağ	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	31	19-42/110

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
297	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	32	19-42/113
298	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	33	19-42/137
299	Krağ	śląd osadnictwa	epoka kamienia	34	19-42/141
300	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	35	19-42/142
301	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	36	19-42/143
302	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	37	19-42/144
303	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	38	19-42/145
304	Krağ	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	39	19-42/146
305	Krağ	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	40	19-42/147
306	Krağ	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	41	19-42/148
307	Krağ	śląd osadnictwa	okres nowożytny	42	19-42/149
308	Krağ	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	43	19-42/159
309	Krağ	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	44	19-42/160
310	Linowiec	znalezisko luźne	neolit	1	19-42/156
311	Linowiec	osada	wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, okres nowożytny	2	19-42/60
312	Linowiec	cmentarzysko	okres wpływów rzymskich	3	19-42/157
313	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	4	19-42/33
314	Linowiec	osada	wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, okres nowożytny	5	19-42/34
315	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	6	19-42/35
316	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	7	19-42/36
317	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	8	19-42/37
318	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	9	19-42/38
319	Linowiec	śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	10	19-42/39
320	Linowiec	śląd osadnictwa	epoka kamienia	11	19-42/40
321	Linowiec	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	12	19-42/41
322	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	13	19-42/42
323	Linowiec	osada	okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze, okres nowożytny	14	19-42/43
324	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	15	19-42/44
325	Linowiec	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16	19-42/45
326	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	17	19-42/46
327	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	18	19-42/47
328	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	19	19-42/48
329	Linowiec	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	20	19-42/49
330	Linowiec	śląd osadnictwa	epoka kamienia	21	19-42/50
331	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	22	19-42/51
332	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	23	19-42/52
333	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	24	19-42/53
334	Linowiec	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	25	19-42/54
335	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	26	19-42/55

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
336	Linowiec	śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	27	19-42/56
337	Linowiec	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	28	19-42/57
338	Linowiec	śląd osadnictwa	okres nowożytny	29	19-42/58
339	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	30	19-42/59
340	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	31	19-42/64
341	Linowiec	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	32	19-43/1
342	Linowiec	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	33	19-43/57
343	Lipinki Szlacheckie	osada	neolit	1	20-44/106
344	Lipinki Szlacheckie	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	2	21-44/15
345	Lipinki Szlacheckie	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	3	20-44/99
346	Lipinki Szlacheckie	śląd osadnictwa	okres nowożytny	4	20-44/100
347	Lipinki Szlacheckie	znalezisko luźne	neolit	5	20-44/105
348	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	okres nowożytny	1	19-42/72
349	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	2	19-42/73
350	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	3	19-42/74
351	Nowa Wieś Rieczna	osada	epoka kamienia, epoka brązu, wczesna epoka żelaza	4	19-42/75
352	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	okres nowożytny	5	19-42/76
353	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	6	20-42/2
354	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	7	20-42/3
355	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	8	20-42/4
356	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	okres nowożytny	9	20-42/5
357	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	10	20-42/6
358	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	11	20-42/7
359	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	12	20-42/8
360	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	okres nowożytny	13	20-42/13
361	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	14	20-42/10
362	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	15	20-42/11
363	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	16	20-42/40
364	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	17	20-42/41
365	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	18	20-42/42

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
366	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	epoka kamienia	19	20-42/43
367	Nowa Wieś Rieczna	osada	epoka kamienia, epoka brązu, wczesna epoka żelaza	20	20-42/83
368	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	21	20-42/84
369	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	22	20-42/85
370	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	23	20-42/86
371	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	okres nowożytny	24	20-42/87
372	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	25	20-42/88
373	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	26	20-42/89
374	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	27	20-42/90
375	Nowa Wieś Rieczna	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	28	20-42/97
376	Okole	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	1	19-42/158
377	Okole	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	2	19-42/22
378	Okole	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	3	19-42/12
379	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	4	19-42/13
380	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	5	19-42/14
381	Okole	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	6	19-42/15
382	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	7	19-42/16
383	Okole	śląd osadnictwa	epoka kamienia	8	19-42/17
384	Okole	śląd osadnictwa	okres nowożytny	9	19-42/18
385	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	10	19-42/19
386	Okole	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	11	19-42/20
387	Okole	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	12	19-42/21
388	Okole	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	13	19-42/23
389	Okole	śląd osadnictwa	okres nowożytny	14	19-42/24
390	Okole	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15	19-42/25
391	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	16	19-42/26
392	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	17	19-42/27
393	Okole	śląd osadnictwa	okres nowożytny	18	19-42/28
394	Okole	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	19	19-42/29
395	Okole	śląd osadnictwa	okres nowożytny	20	19-42/30
396	Okole	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	21	19-42/31
397	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	22	19-42/32
398	Okole	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	23	19-42/61

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
399	Okole	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	24	19-42/62
400	Okole	śląd osadnictwa	okres nowożytny	25	19-42/63
401	Okole	śląd osadnictwa	epoka kamienia	26	19-42/65
402	Okole	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	27	19-42/67
403	Owidz	grodzisko	wczesne średniowiecze	1	20-43/18
404	Owidz	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	2	20-43/153
405	Owidz	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	3	20-43/175
406	Owidz	osada	wczesne średniowiecze	4	20-43/176
407	Rokocin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	1	20-42/12
408	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	2	20-42/13
409	Rokocin	osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	3	20-42/14
410	Rokocin	śląd osadnictwa	epoka brązu	4	20-42/15
411	Rokocin	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	5	20-42/16
412	Rokocin	śląd osadnictwa	epoka brązu, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	6	20-42/17
413	Rokocin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	7	20-42/18
414	Rokocin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	8	20-42/19
415	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	9	20-42/20
416	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	10	20-42/21
417	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	11	22-42/22
418	Rokocin	osada	wczesne średniowiecze	12	20-42/23
419	Rokocin	śląd osadnictwa	epoka brązu	13	20-42/24
420	Rokocin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	14	20-42/25
421	Rokocin	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	15	20-42/25
422	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	16	20-42/27
423	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	17	20-42/44
424	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	18	20-42/53
425	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	19	20-42/54
426	Rokocin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	20	20-42/55
427	Rokocin	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	21	20-42/56
428	Rokocin	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	22	20-42/57
429	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	23	20-42/58
430	Rokocin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	24	20-42/59
431	Rokocin	osada	późne średniowiecze	25	20-42/60
432	Rokocin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	26	20-42/61
433	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	27	20-42/62
434	Rokocin	osada	neolit, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	28	20-42/63

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
435	Rokocin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	29	20-42/64
436	Rokocin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	30	20-42/65
437	Rokocin	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	31	20-42/68
438	Rokocin	osada	okres nowożytny	32	20-42/69
439	Rokocin	skarb	wczesne średniowiecze	33	20-42/119
440	Rywałd	śląd osadnictwa	okres nowożytny	1	20-43/103
441	Rywałd	śląd osadnictwa	okres nowożytny	2	20-44/82
442	Rywałd	śląd osadnictwa	okres nowożytny	3	20-44/83
443	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	4	20-44/84
444	Rywałd	śląd osadnictwa	neolit	5	20-44/85
445	Rywałd	śląd osadnictwa	mezolit / neolit	6	20-44/86
446	Rywałd	śląd osadnictwa	mezolit / neolit	7	20-44/88
447	Rywałd	śląd osadnictwa	mezolit / neolit	8	20-44/91
448	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	9	19-43/41
449	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	10	19-43/42
450	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	19-43/43
451	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka kamienia	12	19-43/44
452	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	13	19-43/45
453	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	14	19-43/46
454	Rywałd	śląd osadnictwa	neolit, późne średniowiecze	15	19-43/47
455	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	16	19-43/48
456	Rywałd	śląd osadnictwa	neolit	17	19-43/70
457	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	18	19-43/71
458	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	19	19-43/72
459	Rywałd	śląd osadnictwa	okres nowożytny	20	19-43/73
460	Rywałd	osada	okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze	21	19-43/74
461	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	22	19-43/75
462	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka brązu	23	19-43/76
463	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	24	19-43/77
464	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	25	19-43/78
465	Rywałd	śląd osadnictwa	neolit, okres nowożytny	26	19-43/79
466	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	27	19-43/80
467	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	28	19-43/81
468	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka brązu, późne średniowiecze	29	19-43/82
469	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	30	19-43/83
470	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	31	19-43/100
471	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka kamienia	32	19-43/101

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
472	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	33	19-43/102
473	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	34	19-43/103
474	Rywałd	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	35	19-43/104
475	Rywałd	śląd osadnictwa	okres nowożytny	36	19-43/105
476	Rywałd	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	37	19-43/106
477	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	38	19-43/107
478	Rywałd	śląd osadnictwa	neolit	39	19-43/108
479	Rywałd	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	40	19-43/109
480	Siwiałka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	1	17-43/60
481	Siwiałka	grodzisko	wczesne średniowiecze	2	17-43/52
482	Siwiałka	osada	wczesne średniowiecze	3	17-43/51
483	Siwiałka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	4	17-43/53
484	Siwiałka	osada	późne średniowiecze	5	17-43/54
485	Siwiałka	osada	okres wpływów rzymskich	6	17-43/55
486	Siwiałka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	7	17-43/57
487	Siwiałka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	8	17-43/59
488	Siwiałka	śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	9	17-43/61
489	Siwiałka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	10	17-43/62
490	Siwiałka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	11	17-43/63
491	Siwiałka	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	12	17-43/64
492	Siwiałka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	13	17-43/105
493	Siwiałka	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	14	17-43/106
494	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	1	20-42/91
495	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	2	20-42/92
496	Stary Las	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	3	20-42/93
497	Stary Las	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	4	20-42/94
498	Stary Las	śląd osadnictwa	okres nowożytny	5	20-42/95
499	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	6	20-42/96
500	Stary Las	śląd osadnictwa	okres nowożytny	7	20-42/98
501	Stary Las	śląd osadnictwa	okres nowożytny	8	20-42/99
502	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, średniowiecze	9	20-42/100
503	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	10	20-42/101
504	Stary Las	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	11	20-42/102
505	Stary Las	znalezisko luźne	neolit	12	20-42/120
506	Stary Las	znalezisko luźne	neolit	13	20-42/121
506	Stary Las	znalezisko luźne	neolit	14	20-42/122
507	Sucumin	cmentarzysko	okres lateński	1	20-42/113
508	Sucumin	cmentarzysko	okres lateński	2	20-42/114
509	Sucumin	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	3	20-42/115

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
510	Sucumin	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	4	20-42/116
511	Sucumin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	5	20-42/29
512	Sucumin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	6	20-42/30
513	Sucumin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	7	20-42/31
514	Sucumin	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	8	20-42/32
515	Sucumin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	9	20-42/38
516	Sucumin	osada	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	10	20-42/39
517	Sucumin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	20-42/66
518	Sucumin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	12	20-42/67
519	Sucumin	osada	epoka brązu, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	13	20-42/71
520	Sucumin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	14	20-42/73
521	Sucumin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	15	20-42/74
522	Sucumin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16	20-42/75
523	Sucumin	śląd osadnictwa	okres nowożytny	17	20-42/76
524	Sucumin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	18	20-42/77
525	Sucumin	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	19	20-42/78
526	Sucumin	śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	20	20-42/28
527	Sumin	cmentarzysko	okres lateński	1	
528	Sumin	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	2	20-42/70
529	Sumin	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	3	20-42/72
530	Sumin	znalezisko luźne	wczesne średniowiecze	4	
531	Szpęgawsk	znalezisko luźne	neolit	1	19-43/69
532	Szpęgawsk	znalezisko luźne	neolit	2	19-43/63
533	Szpęgawsk	cmentarzysko	neolit	3	19-43/6
534	Szpęgawsk	skarb	wczesna epoka żelaza	4	19-43/65
535	Szpęgawsk	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	5	19-43/66
536	Szpęgawsk	cmentarzysko	okres halsztacki	6	19-43/67
537	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	7	19-43/68
538	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia	8	19-43/69
539	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	9	19-43/25
540	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	10	19-43/26
541	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	11	19-43/27
542	Szpęgawsk	osada	wczesne średniowiecze	12	19-43/28
543	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	13	19-43/20
544	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	14	19-43/21
545	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia	15	19-43/22
546	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16	19-43/23
547	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	17	19-43/32
548	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	18	19-43/33
549	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	19	19-43/34
550	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	20	19-43/35

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
551	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	21	19-43/36
552	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	22	19-43/37
553	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	23	19-43/38
554	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	24	19-43/39
555	Szpęgawsk	osada	epoka brązu, późne średniowiecze	25	19-43/40
556	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	neolit	26	19-43/29
557	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	27	19-43/30
558	Szpęgawsk	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	28	19-43/31
559	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	29	19-43/49
560	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	30	19-43/50
561	Szpęgawsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	31	19-43/51
562	Trzcińsk	osada	wczesne średniowiecze	1	17-43/56
563	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	2	17-43/58
564	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia	3	18-43/31
565	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne/późne średniowiecze	4	18-43/32
566	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	5	18-43/33
567	Trzcińsk	osada	wczesne/późne średniowiecze	6	18-43/34
568	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	7	18-43/35
569	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	8	18-43/36
570	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit, późne średniowiecze	9	18-43/37
571	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	10	18-43/38
572	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	11	18-43/39
573	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	12	18-43/40
574	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	13	18-43/41
575	Trzcińsk	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	14	18-43/42
576	Trzcińsk	osada	neolit, wczesne średniowiecze	15	18-43/43
577	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16	18-43/44
578	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	17	18-43/45
579	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	18	18-43/46
580	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit, wczesna epoka żelaza	19	18-43/47
581	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	20	18-43/48
582	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	21	18-43/49
583	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	22	18-43/50
584	Trzcińsk	osada	wczesne średniowiecze	23	18-43/51
585	Trzcińsk	osada	wczesne średniowiecze	24	18-43/52
586	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	25	18-43/53
587	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	26	18-43/54
588	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	27	18-43/55
589	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka nieokreślona	28	18-43/56
590	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	29	18-43/57
591	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	30	18-43/58

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
592	Trzcińsk	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	31	18-43/59
593	Trzcińsk	śląd osadnictwa	okres nowożytny	32	18-43/60
594	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	33	18-43/61
595	Trzcińsk	śląd osadnictwa	mezolit	34	18-43/62
596	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit	35	18-43/63
597	Trzcińsk	śląd osadnictwa	paleolit	36	18-43/64
598	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia	37	18-43/65
599	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka brązu, późne średniowiecze	38	18-43/118
600	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	39	18-43/119
601	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit, późne średniowiecze	40	18-43/120
602	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	41	18-43/121
603	Trzcińsk	śląd osadnictwa	okres nowożytny	42	18-43/122
604	Trzcińsk	śląd osadnictwa	okres nowożytny	43	18-43/123
605	Trzcińsk	śląd osadnictwa	okres nowożytny	44	18-43/124
606	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	45	18-43/125
607	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	46	18-43/126
608	Trzcińsk	śląd osadnictwa	okres nowożytny	47	18-43/127
609	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	48	18-43/128
610	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit	49	18-43/129
611	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit	50	18-43/130
612	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	51	18-43/131
613	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia, okres nowożytny	52	18-43/132
614	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	53	18-43/133
615	Trzcińsk	śląd osadnictwa	epoka kamienia	54	18-43/136
616	Trzcińsk	śląd osadnictwa	neolit	55	18-43/137
617	Trzcińsk	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	56	18-43/138
618	Trzcińsk	śląd osadnictwa	średniowiecze	57	18-43/139
619	Zduny	śląd osadnictwa	epoka brązu, późne średniowiecze	1	18-44/2
620	Zduny	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	2	
621	Zduny	osada	wczesne średniowiecze	3	
622	Żabno	cmentarzysko	okres halsztacki	1	19-42/151
623	Żabno	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	2	19-42/71
624	Żabno	cmentarzysko	okres halsztacki	3	19-42/152
625	Żabno	cmentarzysko	okres lateński	4	19-42/153
626	Żabno	znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza	5	19-42/154
627	Żabno	osada	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	6	19-42/3
628	Żabno	osada	wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze	7	20-42/117
629	Żabno	śląd osadnictwa	średniowiecze	8	20-42/118
630	Żabno	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	9	19-42/1
631	Żabno	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	10	19-42/2
632	Żabno	osada	wczesna epoka żelaza, okres	11	19-42/4

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Datowanie	Nr stanowiska w miejscowości	Obszar AZP
			wpływ rzymskich, wczesne średniowiecze		
633	Żabno	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	12	19-42/5
634	Żabno	śląd osadnictwa	okres nowożytny	13	19-42/13
635	Żabno	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	14	19-42/7
636	Żabno	osada	wczesna epoka żelaza	15	19-42/8
637	Żabno	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	16	19-42/9
638	Żabno	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	17	19-42/10
639	Żabno	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	18	19-42/11
640	Żabno	śląd osadnictwa	okres nowożytny	19	19-42/68
641	Żabno	cmentarz/osada	wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze, okres nowożytny	20	19-42/70
642	Żabno	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	21	20-42/81
643	Żabno	śląd osadnictwa	okres nowożytny	22	20-42/82